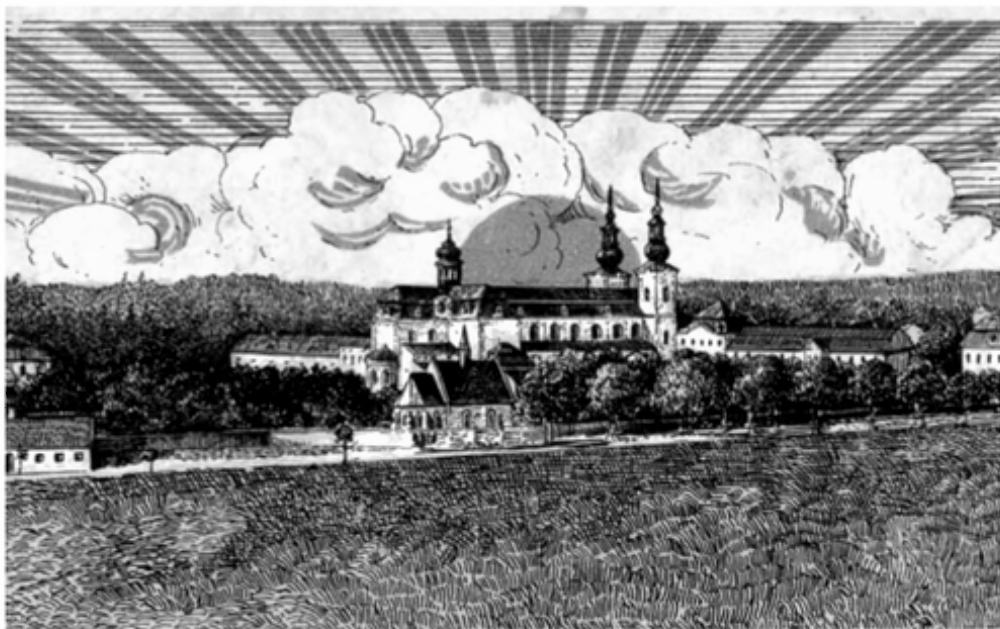
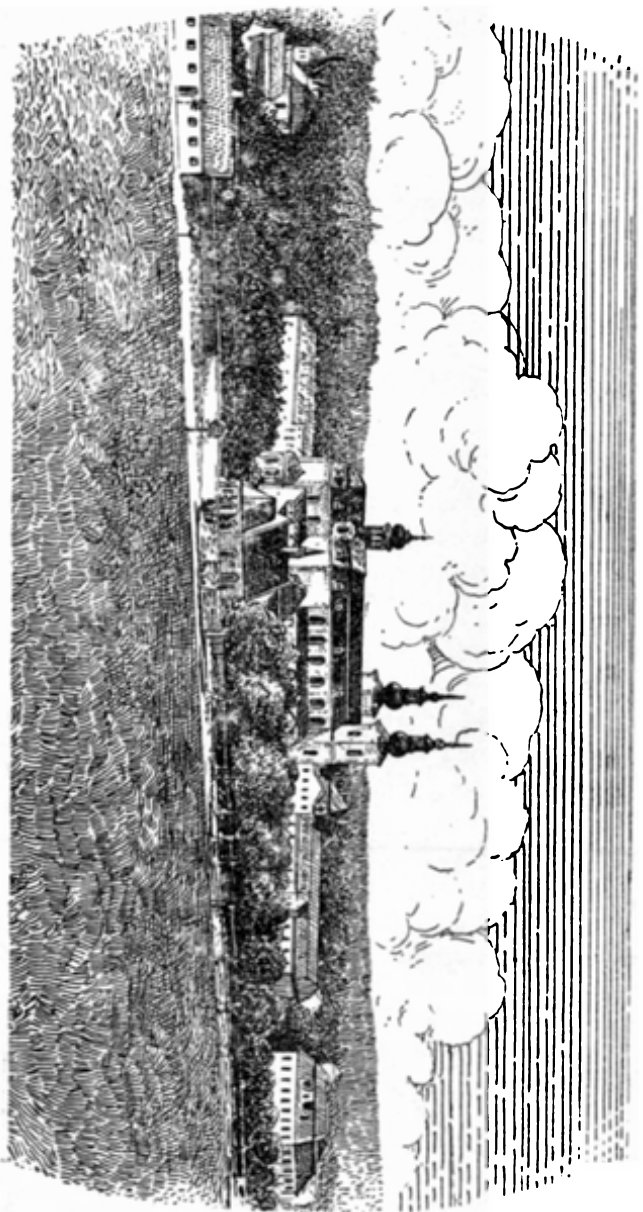

JAN VYCHODIL:

Popis velehradských památností.

VII. VYDÁNÍ.

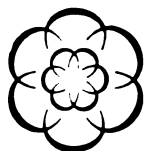
Celkový pohled na Velehrad,

JAN VYCHODIL:

**POPIS
VELEHRADSKÝCH
PAMÁTNOSTÍ
S PŮDORYSEM KOSTELA A 57 OBRAZY.**

VII. VYDÁNÍ PROHLÉDL A DOPLNIL

Dr. JOSEF VAŠICA.

VELEHRAD 1925.

Nakladatelství Cyrilo-Methodějské literatury a památek velehradských
M. Melichárka.

Úvodem.

Zasloužilý spisovatel „Popisu velehradských památností“, které nyní vycházejí v sedmém vydání, pan assessor Jan Vychodil, nemohl pro těžkou chorobu, upoutávající jej už po delší dobu na lože, sám doplniti děje tohoto poutního místa za posledních šestnácte let. Ujal jsem se proto, na žádost nakladatelství, nové edice, a kromě vyličení nových události snažil jsem se ponechatí prvotný text bez velkých proměn, doplňuje a opravuje toliko, kde se to jevílo potřebným. Rejstřík má usnadniti hledání a posloužiti také vědeckým účelům, třebaš kniha, určená především poutníkům, má ráz populární.

Dr. J. Vašica.

VELEHRAD.

„Ó Velehrade, z hrobu vstaň
a vrahům svým se mocně braň!“
Frant. Sušil.

Velehrad za časů ss. Cyrila a Metoda býval městem královským, velmi pevným a velmi rozsáhlým. Nazvali jej Němci „nevídanou tvrzí Rostislavovou“ („*illam ineffabilem Rastizi munitionem*“). Pak víme, že nynější obec Velehrad i ves Staré Město i město Uh. Hradiště jsou na půdě bývalého Velehradu královského, kterýž od Maďarův a Němců byl rozbořen l. 906. Mimo to pověst vypravuje, že měl královský Velehrad jednu bránu až ve Bzenci. Nepřátelé Slovanů a nepřátelé svaté víry by nám rádi upřeli staroslavný Velehrad na Moravě, avšak moravský historiograf, Dr. Beda Dudík, po důkladném zkoumání starých zpráv listinných praví: „*Velehrad na Moravě stojí nevyvratně a pevně.*“¹⁾

¹⁾ „Čech“, časopis v Praze 1878, č. 254. — Nejlepší znalec slovanského starověku, profesor Dr. Lubor Niederle, pokračovatel Šafaříkův, vyslovil se v III. díle svého obsáhlého spisu „Slovanské starožitnosti“, (Původ a počátky Slovanů západních. Vyšlo v Praze r. 1919) na str. 209 o otázce velehradské takto: „Drobní kmenové na Moravě se dříve sjednotili nežli v Čechách. Řeka Morava, přibírajíc přítoky s obou stran a z celé země, slučovala nejen celé své úvodí v jeden přirozený celek s centrem při jejím toku, nýbrž i lid, bydlící po obou stranách. Nepodařilo se dosud zjistiti polohy, ale *přes všechny námitky zůstává okolí dnešního Velehradu u Hradiště místem, kde se při Moravě hradiště to nejspíše nalézalo.* Zdá se mi, že při stoku Olšavy a Moravy a při křižovatce zde běžících cest

Po časích úpadku velikého, ač nikoli naprostého, vynikl Velehrad cisterciáckým klášteřem, založeným od prvního markraběte moravského Vladislava Jindřicha roku 1198. Bratr jeho Přemysl Otakar, král český, potvrdil toto založení r. 1202. Archivář moravský, Vincenc Brandl, výslovně praví, že Vladislav Jindřich založením klášteřa velehradského chtěl oslaviti památku ss. Cyrila a Metoděje. A věřu, klášteřem zachováno zvučné jméno slavného Velehradu královského a svatyně zůstala mariánskou za doby klášteřní, jako byla na Velehradě královském. Obývali v klášteře velehradském cisterciáci, věřní synové sv. Bernarda, nadšeného ctitele Bohorodičky Marie Panny. Jim máme děkovati, že dosud stojí na Velehradě tak velikolepá basilika mariánská, jim zavázáni jsme díkem, že máme Pannu Marii *velehradskou*, kterou měli ve svém znaku. Klášteř velehradský býval velmi oblíben u panstva i u lidu, jak nasvědčují nadace mnohé a velké, jichžto se klášteřu dostávalo. Bohatý klášteř velehradský míval i hojně členů za pokojných dob; jedni doma zastávali své úřady klášteřní, jiní byli v duchovní správě na farách klášteřních: v Jalubí, Spytinově, Boršicích,

do Rakous a Uher byl zbudován rozsáhlý systém komplikovaných dřevěných opevnění v rovině a proto se snad dosud archeologické zbytky jednoho velkého hradíště nenalezly . . . Při tom není vyloučeno, že velikolepé Rastislavovo hradíště (*ineffabilis munitio Rastizi, omnibus antiquissimis dissimilis. Annály fuldské r. 869*) není tento Velehrad, ale Děvín u Dunaje, o němž se zmiňují annály fuldské r. 855, 864, a jenž patrně padl při útoku maďarském r. 906. Starý Děvín ležel nesporně u dnešního Děvína před Bratislavou, kde se od r. 1913 provádějí soustavné výkopy velmi důležité. Tento Děvín J. L. Červinka a Jos. Zavadil pokládají i za Velehrad moravský, ale důvody dosud přinesené mne nepřesvědčily o této identitě." — Prof. Dr. Jan Nevěřil z Olomouce ve spisku „Velehrad a starobulharské knížecí sídlo v Abobě“ r. 1907. na str. 30. praví obdobně: „nevylučujeme možnost, že aspoň použito bylo zbytků zbořeného knížecího paláce ku pozdějším stavbám na Velehradě a že *onen palác od nynějšího Velehradu příliš daleko vzdálen jistě nebyl*“. — Teď, kdy Velehrad stává se světovým střediskem unionistických snah, pokud se týkají Slovanů, bude naším úkolem, aby se započatý a válkou přerušovaný výzkum Velehradu soustavnými vykopávkami provedl až do konce. Neboť při nedostatku historických zpráv může otázku o poloze Velehradu rozhodnouti jen „*fortunatus ligo*“ (šťastná motyka), která v těchto bádáních mnohdy víc dovede než učený důvtip. — O Velehradě napsal poučný článek P. Frant. Tomeček T. J. v Rodinné katolické čítance (str. 25—34), jež vyšla v edici Obrození v Novém Jičíně r. 1922; odtamtud jsou převzaty některé doplňky.

Polešovicích, Přítlukách, Bolaticích ve Slezsku a j. („Sborník Velehradský“ VI. str. 225), jiní vyučovali na vysokých školách v Praze a na gymnasiu v Jačru. Poslední dobou byl prelát velehradský trojnásobným opatem, totiž na Velehradě, v Pastrochově (1702) a Pilisu (1712) v Uhrách. Klášter velehradský zrušen 27. září 1784. Všecek majetek zabavil stát, řeholníky odbyli malou pensí. Drahocenné nádoby kostelní, jak vyprávějí očití svědkové, bylo napěchováno do beden, vzácná knihovna rozprodána. Klášterní budovy a statky koupil od státu baron Šimon Jiří Sina r. 1837, a ty konečně r. 1883 dostaly se koupí katolickému spolku podporovacímu arcidiecése olomoucké, spolku to založenému Jeho Eminencí kardinálem Bedřichem Fürstenbergem, arcibiskupem olomouckým. Po cisterciácích měli duchovní správu na Velehradě světší kněží do 18. prosince 1890, kterýmžto dnem svěřena oo. jesuitům. Kardinál Fürstenberg povolal na Velehrad jesuity po zralé úvaze a po domluvě s kněžstvem arcidiecése. Poznalo se, že dva až tři kněží, kteří dříve po zrušení kláštera farnost velehradskou spravovali, nestačí na množství poutníků, přicházejících zejména v době letní na Velehrad. Jesuitům nenáleží na Velehradě ani píď půdy, jsou pouze uživateli budovy klášterní, zahrady a kostela; k faře patří asi 26 měr pole. Jesuité zřídili tu r. 1915 Ústav sv. Cyrila a Metoděje pro výchovu apoštolských pracovníků mezi Slovany, jenž 11. července 1919 brevem sv. Otce Benedikta XV. byl povýšen na papežský. Nynější Velehrad jest nevelká obec, čítajíc v 136 číslech na 786 obyvatel většinou chudobných. Ale přes to veliká je vzpomínkami na slavnou minulost a bohata předměty památnými.¹⁾

¹⁾ Mnoho zpráv o Velehradě obsahuje „Sborník Velehradský“, obzvláště ročník II. v pojednání delším „Velehradský kostel a klášter“, jež v otiscích dostati lze, pak ročník III. v pojednání „Cyrillka na Velehradě“. O velkolepých *slavnostech* cyrilo-metodějských na Velehradě a jinde v zemích slovanských má ročník I. a IV. v obštrném pojednání „Zpomínky na Cyrillo-Methodějský rok 1863.“

KOSTEL.

„Velehrade, chráme náš,
národ k sobě svoláváš.“
Vladimir Štastný.

Dějiny.

První místo na Velehradě zaujímá farní kostel, bývalý to chrám konventní či klášterní. Zasvěcen jest od roku 1228 *Nanebevzetí bl. Panny Marie*,¹⁾ ačkoli nej-

Objevené základy románské basiliky posvěcené r. 1228.

poslednější svěcení jeho po zhozném požáru (16. července 1719) bylo 2. října 1735, nejprvnější pak za dnů ss. Cyrila a Metoděje dle nejnovějších výzkumův a dle základů vykovaných r. 1885.²⁾ Základy tyto bylo viděti

¹⁾ Jak důležitý jsou kostely Nanebevzetí Panny Marie, lze dočísti se v mé knížcece „Marianská svatyně na posv. Velehradě“.

²⁾ O trojím tomto svěcení Mariánského kostela na Velehradě mluvil ve slavnostním kázání 2. října 1735 převor velehradský, kněz Matěj Bartis, rodák z Uh. Ostrohu, viz „Pugna Felic. Mor., t. j. Vojna štěstí moravského s neštěstím.“ V Praze 1735. Viz také „Sborník Velehradský“ VI., str. 283. — Co profesor Aug. Prokop uvedl v „Mittheilungen der k. k. Central-Commission“ Wien, 1893 proti svatyni velehradské atd. neobstojí proti určitým zprávám rukopisným a jiným, jichž nezná p. profesor.

z venku za hlavním oltářem. Velkolepý kostel sám o sobě svědčí dosud, že byl románskou basilikou pětilodní dle domněnky architekta Gust. Meretty, která se potvrdila objevenými základy 4. a 5. apsidy. Byl také značně delší, jak poznati můžeme ze *základů vykopaných* před hlavním vchodem do kostela (viz obraz). Dříve se vstupovalo do chrámu po schodech, ale nánosem zvýšila se okolní půda, takže nyní jest ve stejné výši s kostelní dlažbou a kostel se zdá jakoby do země zapadlý. Tím jeho velkolepost zvenčí poněkud mizí, ale objeví se v celé nádheře, když vstoupíme dovnitř hlavní branou. Dosud měří délka kostela 105 až 110 kroků. Má podobu kříže: hlavní loď a dvě boční lodi probíhá nedaleko hlavního oltáře loď příčná. Nad tímto skřížením jest bane (kupola) s malou věžkou, místo bývalé věže převysoké, osmihranné, mědi kryté. Toť byla jediná věž nad dlouhým kostelem. Avšak po velkém ohni (1681) byl kostel při obnově r. 1687 o valný kus zkrácen a postaveno nynější průčelí s dvojí věží i ozdobeno sochami.¹⁾ Opětným požárem velikým 16. července 1719 zase kostel velmi utrpěl (škody přes 200.000 K), ale byl upraven do r. 1735, jak jej nyní ještě vidíme.

Poloha

kostela i kláštera velehradského i kaple Cyrilky nejlépe se pozná z připojeného obrazce.

Malé objasnění: Šipy naznačují směr k východu a severu. Blízko šípů jest kaple *Cyriľka* s bývalým hřbitovem.

a značí *kostel* veliký mariánský s oltářem k východu.

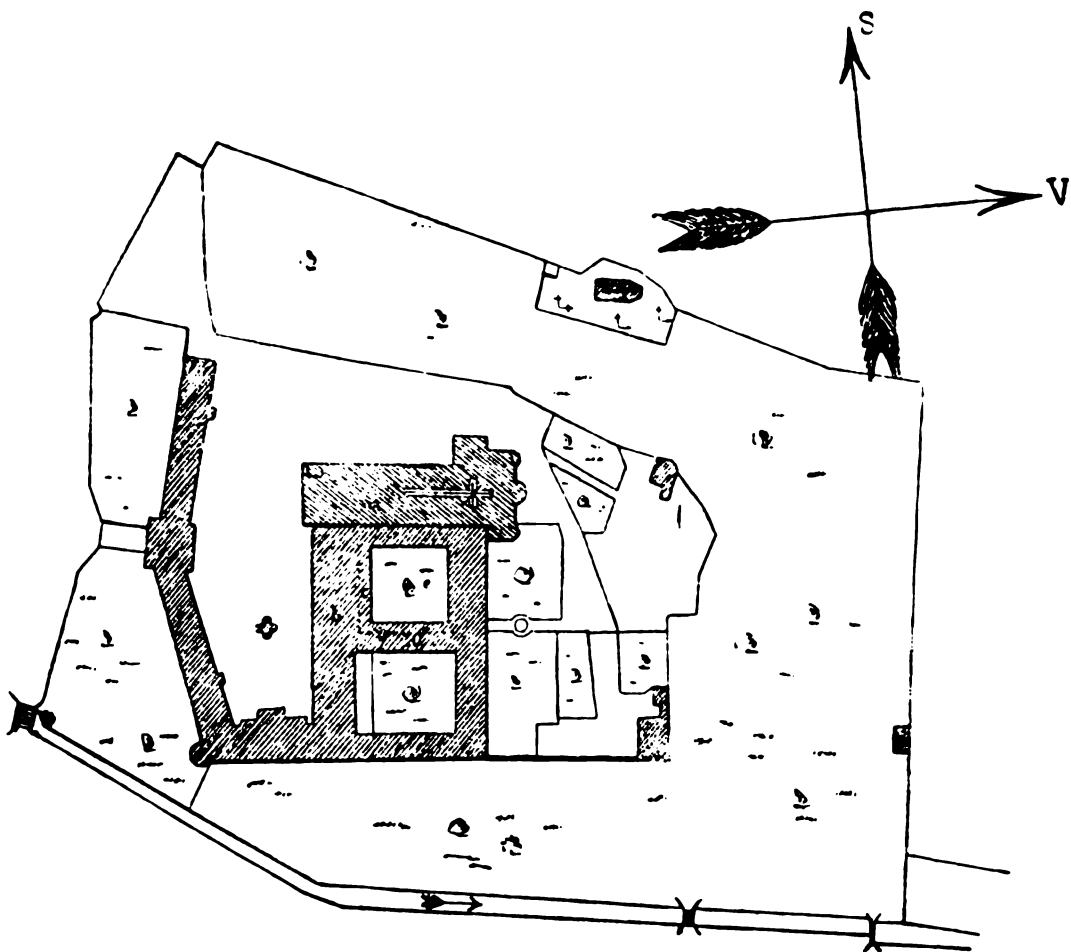
b značí *klášter* čili *konvent*, má proti sobě (k západu) budovu dlouhou, trochu lomenou, krásnou *prelaturu* s květnou zahradou; prelaturu a konvent spojuje (na jižní straně) oddíl příční zvaný *salatrina*; tyto budovy všechny uzavírají prostranné nádvoří kostelní a klášterní, v němž stojí *kašna*, ozdobená akáty.

Od kašny k východu vchází se do *chodby* konventní k *schodišti* klášternímu a dále do *chodby křížové c*, kteráž obíhá kolem *čtverce* či *kvadratury* klášterní *e*. Takové kvadratury jsou dvě; bývaly dvory, ale nyní

¹⁾ J. J. Středovský, „Sacra Moraviae Historia“ Sulzbach r. 1710, p. 622.

jsou zahradami. Na chodbě c objeven r. 1891 krásný *románský portál d.*

Za salatrinou a konventem *na jih* jsou dvě zahrady: květná se skleníkem, ovocná i kuchyňská; za zdí teče Salašský potok směrem šípky k Starému Městu při Uh. Hradišti. U mostu silničního přes tento potok stojí v rohu

Polohopisný nákres kostela, kláštera a Cyrilky.

zahradní zdi šestihranná *kaple* sv. Jana Nepomuckého, jihozápadně od hlavního kostela.

Za konventem na východ jsou kuchyňské zahrady, stará zeď ohradní a dále pole. Budova naznačená v této staré zdi ohradní *východně* od hlavního oltáře mariánské basiliky jest bývalý *kostel* sv. Jana Evangelisty, v němž byla před zrušením kláštera *knihovna* klášterní.

V téže staré zdi ohradní, a sice v rohu *jihovýchodním* jest naznačena taktéž budova, v níž umístěno nyní museum velehradské s bohatými sbírkami národních výšivek.

Mezi kostelem a Cyrilkou jsou zahrady ovocné a kuchyňské, vyjma cestu od Cyrilky ke kostelu, která na obrazci není naznačena, a vyjma prostranství při kostele na straně *severní*, kde stojí pro pohodlí poutníků stinné kaštiny, na obrazci našem však nikterak nenaznačené. Zde stojí krásná socha *Božského Srdce Páně* za 3000 K. Zbožní poutníci z rakouského a pruského Slezska věnovali tuto sochu ke cti Boží a k oslavě ss. apoštolů slovanských Cyrila a Metoděje. Tak hlásá nápis. Postavena byla roku 1904 a jest dílem akad. sochaře Ferd. Neumanna v Kroměříži.

Průčelí chrámové.

Vejdá do nádvoří před chrámem zastavíš se mimovolně před vysokým průčelím a věžemi. Jestliť přes 30° čili 60 m až k makovicím, kde stával a nyní zase stojí sv. Cyril na jedné a sv. Metoděj na druhé věži. Železné sošky ss. apoštolů, ač zdály se maličkými, byly vysoké jako dospělý muž. Ohromný vichor 14. srpna 1890 porouchal obě věže, ano kus evangelní věže ulomil. Obě věže byly konečně sneseny v červnu r. 1898 a nahrazeny, jak věže tak i sochy novými, starým zcela podobnými. Věže posvěceny 30. září 1900, kdy se na Velehradě oslavovalo 20leté jubileum cyrilo-metodějské encykliky „Grande munus“ u přítomnosti 40.000 lidí.¹⁾ Obnova věží stála asi 40.000 K a měl o ni zásluhy velké, vedle tehdejšího faráře dp. Rejzka T. J., hlavně poslanec dr. A. C. Stojan. Na epištolní věži jsou dva zvony, na evangelní pouze jeden „Josef“, ale největší, 6854 liber čili 3838 kg těžký za 5748 K. Ostatní zvony váží vždy o polovici méně; souzvuk zvonů je velmi příjemný. Jsou laděny do toniny Fa. Zvony tyto se podařilo zachrániti před rekvisicí za války, hlavně přičiněním poslance dra. Stojana. Mezi věžemi stojí na štítu vysoký kříž silně pozlacený, pod ním pak devatero výklenků vyplňují sochy kamenné v tomto pořadí:

Panna Maria s Ježíškem,
Sv. Benedikt — Sv. Jan Kř., Sv. Jan Ev. — Sv. Bernard,
Sv. Metoděj — Sv. Petr, Sv. Pavel — Sv. Cyril.

¹⁾ „Hlas“ 1900. č. 247 a 224.

Všecky tyto sochy jsou nové a byly posvěceny také 30. září 1900. Zhotovil je sochař Ferd. Neumann v Kroměříži za 9000 K. Staré sochy průčelní týchž světců byly postaveny na zahradní zeď proti nové škole.

Nade dveřmi štít ozdoben znakem Moravy a Čech jako na důkaz očividný, že klášter na Velehradě založil

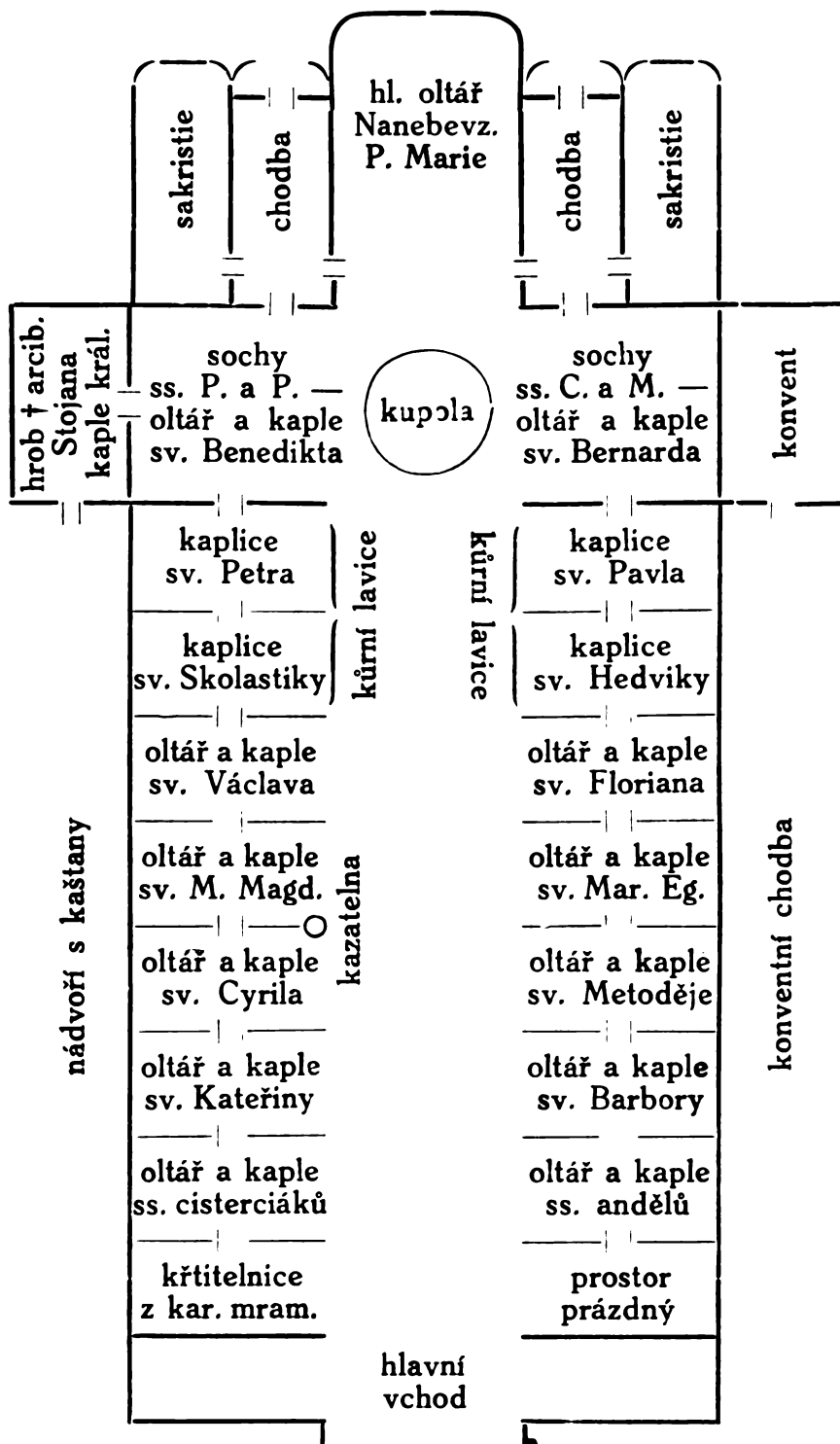

Socha B. Srdce Páně.

první markrabě *moravský* Vladislav Jindřich (1198) a založení to že potvrdil bratr jeho Přemysl Otakar, král *český* (1202). Dříve byl chráněn plechovou stříškou, nyní jej drží pouze dva andělé. Andělé tito z novější doby nevyrovňají se krásou dřívějším.

Popis vnitřku kostela.

Aby si hned každý utvořil pojem o celém kostele a aby se v něm orientoval, jakmile do něho vkročí, prospěje, tuším, dobře tento přehled oltářův a kaplic:

Rozměry kostela nejsou malé; jestiž:

dlouhý	272'	(stop)	čili	85·974	metrů
široký	74'	"	"	23·390	"
široký v kříži	108'	"	"	34·137	"
vysoký v lodi	58'	"	"	18·332	"
vysoký v báni	78'	"	"	24·654	"

Tak rozložen a roztríděn celý kostel, jenž pojme na 7000 lidí.

Hlavní oltář.

Dostačí-li však pouhý přehled bez popisu? Sotva komu, a proto chutě se pusťme kostelem (viz vyobrazení vnitřku kostela) a pozorujme hned cestou k hlavnímu oltáři, kterak jsou kaplice od sebe odděleny mohutnými pilíři, na nichžto vpředu krásné pásy (leseny) ze sádrového mramoru; kterak označeny jsou kaplice svými nápisy na oblouku spojujícím dva a dva pilíře; kterak se od sebe liší kaplice sousední v úpravách a ozdobách,

Průčelí chrámu.

Celkový vnitřek kostela.

Vnitřek kostela po kazatelnu.

Presbyterium.

ale kterak přece jsou dvě a dvě kaplice proti sobě souměrné až do nejmenších podrobností. Pilně všechno pozorujeme, jdeme zvolna až k hlavnímu oltáři.

Hlavní oltář a presbyterium.

Nepatrným zdál se nám oltář od vchodu. Ale kterak převzácným se objeví, když staneme u něho! Jest celý z mramoru kararského. Sloh čistě románský, ozdoby dle vzoru předních kostelů římských. Stojíce před oltářem, pozorujeme dole troje skupení:

a) Sv. Cyril umíraje v Římě († 14. února 869) loučí se s bratrem Metodějem a dojemně žádá: „Neopouštěj, bratře, Moravany dobré!“ — jak svědčí obraz i nápis v levo (evangelní strana), kdežto na prostředku

b) obraz připomíná pozorovateli poslední květnou neděli roku 885, kdy se sv. Metoděj na Velehradě loučil, napomínaje svůj věrný lid a něžně prose: „Děti, bděte u mne až do třetího dne!“ což i po německu vytesáno: „Wachet, Kinder, bei mir bis zum dritten Tage!“ Prorocká tato slova se vyplnila 6. dubna 885. V krásné té skupině nejzdařileji provedena jest postava klečící ženy s chlapečkem. V pravo, tedy na epištolní straně

c) zobrazeno, kterak sv. Metoděj po smrti sv. Cyrila přijímá od papeže Hadriana „pallium“, odznak moci arcibiskupské roku 869, což i doloženo latinským nápisem: „S. Methodius archiepiscopus Moraviae constitutus ab Hadriano II. Ao. 868.“ (má státi 869.)

Všimněme si, kterak nápisy jsou vhodně voleny; rodní bratří Cyril a Metoděj loučí se jazykem mateřským, tudíž umístěn nápis český; ¹⁾ duchovní otec svatý Metoděj loučí se jazykem lidu v říši velkomoravské, tudíž nápis český a německý; při posledním obrazu s úkonem církevním máme nápis latinský.

Na boku epištolním jest vytesán sv. Václav, na boku evangelním sv. Ludmila, přední ovoce apoštolské činnosti svatých Cyrila a Metoděje.

¹⁾ Nelze však dokázati, že ss. Cyril a Metoděj byli rodem Slované. Možná, že matka byla Slovanka, ale naši slovanští apoštolé celou svojí výchovou, ač znali od malička dobře řeč Slovanů, bydlících v nejbližším okolí Soluně i v městě samém, vystupují spíše jako Řekové. J. V.

Nyní si všimněme těch podvojných sloupků v předu, ladně otočených věnci mosaikovými.

Skupiny na hlavním oltáři.

Takovou mosaiku viděti také na spodních i hořejších částech oltáře; bedlivě si prohlédněme ty drobounké kaménky a skla v krásných útvarech. Stůl oltářní, ač dlouhý,

z jediného jest kusu. Na dvířkách svatostánku „dobrý pastýř“ zobrazen velmi vhodně a významně. S obou stran oživena široká plocha třemi a třemi deskami, z nichžto zelené jsou z proslaveného diabasového porfýru egyptského, známého nejlépe pode jménem „porfido verde antico“, červené patří slavnému porfyritu egyptskému, známému pode jménem „porfido rosso antico“. Nyní pozorujme chýžku přiměřeně upravenou pro kříž anebo pro velikou monstranci. Od chýžky pohlédneme v pravo a v levo na anděly, zbožně se klonící ke svatostánku, a věnujme pozornost co největší každé jednotlivosti: obličejům, vláskům, záhybům oděvů, řetízkům, kaditelnici, jemné košilce, v níž oblečeno rámě anděla kadícího atd., a přesvědčíme se, že K. Steinhäuser mistrovským dlátem oltář tento r. 1864 v Římě zhotovil. Překrásný náš oltář, tuto přední okrasu chrámu, zjednal jeho Eminence p. kardinál Bedřich Fürstenberg, arcibiskup olomoucký († 20. srpna 1892) za 72.000 K a daroval Velehradu, sám jej posvětiv 15. srpna 1868.

K oltáři hodí se výborně velké sochy *sv. Jana Křtitele*, jakožto svědka člověčenství Kristova, a *sv. Jana Evangelisty*, jako svědka Božství téhož Krista Pána, jenž se obětuje na oltáři každodenně v oběti mše sv. Obě sochy jsou z doby klášterní.

Obraz nad hlavním oltářem, výtečné dílo malíře Ig. Raaba¹⁾, jenž na Velehradě jako exjesuita žil i zemřel († 2. února 1787, maje 74 roky), zobrazuje *Nanebevzetí Panny Marie*, patronky chrámu Páně velehradského. Nejlépe viděti obraz i krásy jeho, postavíme-li se před zábradlí nedaleko soch ss. Cyrila a Metoděje. Pokročíme-li pak od soch do prostředka před zábradlí a pohlédneme vzhůru na klenbu nadoltářní, překvapují nás *chvály a ctnosti Mariiny, vybrané z litanie loretánské a dovedně zobrazené*. Neboť u vítězného oblouku anděl veliký odhrnuje těžkou oponu, abychom viděli do nebeského Jerusálema, kdež

¹⁾ O dovednosti Raabově napsal r. 1777 velehradský cisterciak P. Tob. Oswald: „Vyniká v umění malířském takovou zručností, že za 4 roky vymaloval na Velehradě hlavní oltář, pak oltáře: svatých řádu cisterciáckého, ss. andělů, sv. Maří Magd., sv. Marie Egypt., potom obrazy v besední síni, v jídelně na stropě i po stranách 13 velkých obrazů; mají ceny mnoho tisíc zlatých“.

Panna Maria jest označena monogramem jména svého „Maria“, a to na kruhu neporušeném; po stranách tohoto jména k oknům ve žlutavém čtverci zobrazeno zaslíbení Vykupitele, první (v ráji) a poslední (Panně Marii); pod jménem Mariiným v pravo znáti štíhlou „věž ze slonových kostí“, níže mohutnou „věž Davidovu“ a při ní anděla s „růží duchovní“, naproti jest anděl s „archou úmluvy“ a „dům zlatý“, oboje skupení spojuje „brána nebeská“ (janua coeli), v ní září „hvězda jitřní“, dole vyniká „stolice moudrosti“, obrážejíc se v pravo v „zrcadle spravedlnosti“, kdežto v levo drží anděl kaditelnici — „nádobu výborné pobožnosti“; jiné pletence květův a růží připomínají, že Maria Panna jest „růží vonnou všech ctností“ a odtud i „příčinou naší radosti“. Při obnově presbyteria roku 1880 zjednána též nová okna v Mnichově v proslulém uměleckém dvorním závodě Mayerově a do čtyř hořejších oken pod klenbou dána okna druhá — mariánská; neboť uprostřed každého okna vidíme ve svatozáří jméno „Maria“, na spodu pak rozděleno do všech čtyř oken celé „Zdravas Maria“, po latinsku „Ave Maria, gratia plena“.

Oboltáři není-liž celé plno chvály mariánské? Při tom i *nejsvětější Trojici Boží* tu dobře znamenati: na oltáři Syn Boží v nejsvětější Svátosti oltářní, Duch svatý zobrazen holubicí na přístavku nad oltářním obrazem, Bůh otec zobrazen oním trůnem, korunou a žezlem na klenbě, anaf Maria Panna toliko Bohem učiněna jest „stolicí moudrosti“.

Oratoria. V oboltáři jest dvoje prostranné oratorium; epištolního se užívá pro kostelní roucha, evangelní jest upraveno nyní důst. oo. jesuity za kapli pro „Družinu Mariánskou“.

Matejkův obraz sv. Cyrila a Metoděje stojící v oboltáři jest znamenitým dílem uměleckým. Přední malíř polský, Jan Matejko, († 1. listopadu 1893), jej daroval národu polskému, a národ polský jej dal posvětit v Římě od sv. otce Lva XIII. a daroval jej Velehradu 1885 na jubilejní památku. Veliká cena tohoto obrazu stoupá každým rokem.

Svicny velké dva (stojany) na stupních oltářních objednány r. 1885 hlavně působením slovutného msgr. dr. Ant. Cyrila Stojana, pozdějšího arcibiskupa. Jsou ze zlatého bronzu v ceně 2000 korun.

Lampa před oltářem z bronzu, v ohni zlacená, koupena r. 1880 z odkazu Beaty Kristkové z Prostějova za 300 kor. ve Vídni u známého L. Adlera. — O slavnostech visívá tu jiná lampa v ohni zlacená, slohu románského, kterouž z jubilejních darů, věnovaných Jeho Svatosti Lvu XIII. k 50letému jubileu kněžskému (31. prosince 1887), poslali z Říma darem posv. Velehradu. Cenila se tehdy na 600 korun.

Nejstarší část kostela je *oboltáři*. S každé strany hlavního oltáře máme chodbu vyzdobenou mučnickými nástroji Páně a východem opatřenou. Předě dveřmi těchto východů venku objeveny základy 4. a 5. apsidy.

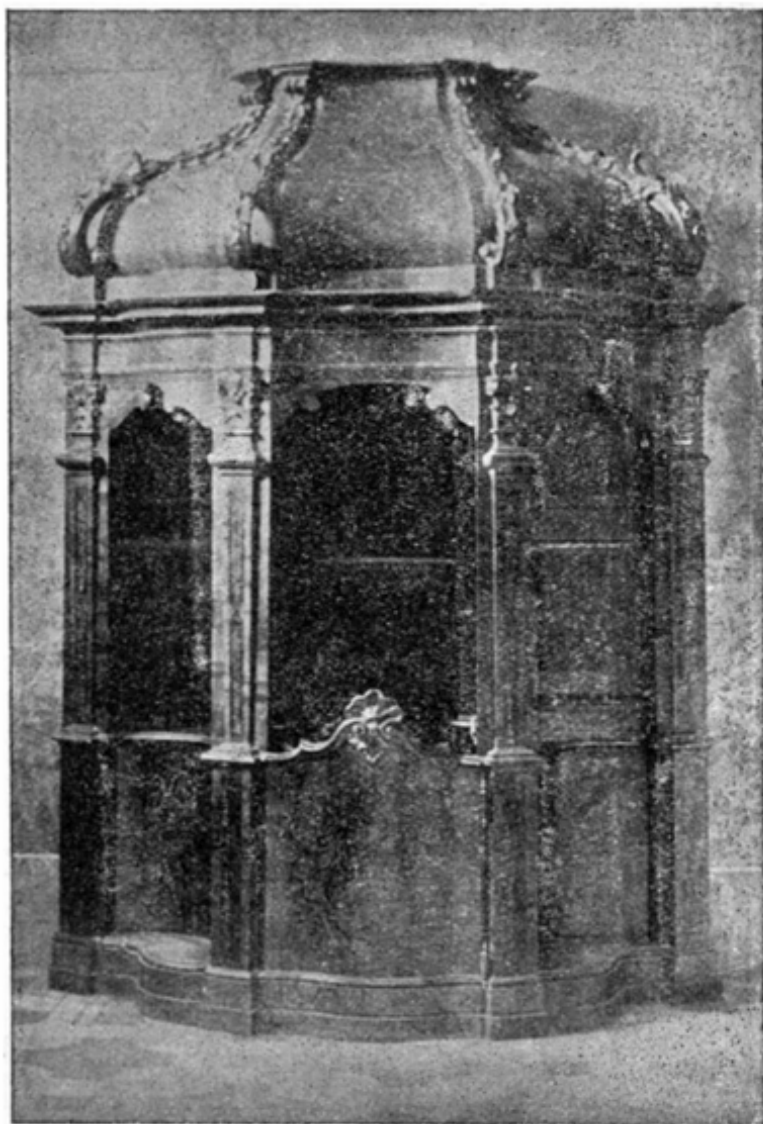
V každé chodbě zůstala z časů velehradských cisterciákův jedna *zповědnice* krásně vykládaná, opravená. Ostatní zповědnice veřejně rozprodány, na př. dvě krásné do sousední obce Jalubí. Hodně sešlou zповědnici na

Matejkův obraz ss. Cyrila a Metoděje.

evangelní straně opravil nyní a do kaple sv. Hedviky zcela novou, vzácnou zpovědnici pro hluché zhotovil bratr Kar. Vetchý T. J.

Vedle chodeb jsou *sakristie*, jedna bývala zimní (na evang. straně), druhá letní za doby cisterciáků.

Zpovědnice z doby cisterciáků velehradských.

„Velehradská jednota bohoslovců olomouckých“, jak nápis hlásá.

V presbytáři jest nová *dlažba* ze slezského mramoru z r. 1907 za 7000 K; v kaplicích nová šamotová s koberci střídavými, položená r. 1894; stála 3200 K.

Zábradlí
před oltářem jest z moravského mramoru, a sice z nedalekých Cetechovic. Také všude v oboltáři pozorovati mramor; jsou patky sloupů z mramoru přirozeného, dříky a hlavice sloupů, pak stěny a pásy žlábkované z mramoru sádrového. *Dvířka* uprostřed zábradlí z kovaného železa zhotovil ozdobně velehradský mistr Eduard Daněk a darovala je kostelu r. 1896

Kaple sv. Benedikta.

Stojíce pod bání před hlavním oltářem, obraťme se na stranu evangelní a octneme se hned v kapli svatého Benedikta, v nížto při piliři stojí *sochy sv. Petra a Pavla*, zjednané r. 1881 ve světoznámém údolí grödenském v Tyrolsku. Jsou ze dřeva sosnového, pak alabastrovány a pozlaceny. Stály 1000 korun. Svěceny byly slavně 29. června 1882.

Na oltáři jsou ve skvostné skříní ostatky sv. Viktora mučeníka (Vítězoslava), vyňaté z katakomby sv. Anežky v Římě.

Obrazy po stěnách i hlavní obraz nazvati možno malým životopisem sv. Benedikta. Neboť

a) obraz evangelní strany s podpisem „Daemonem fugat“ — česky: „odhání ďábla“, připomíná, kterak sv. Benedikt pomohl bratřím při stavbě kláštera na Monte Kassino v Itálii, když chtěli upotřebiti k stavbě kamene nevelkého, ale nepovolného. Zdálo se, že by mohl snadno býti odvalen dvěma dělníky, avšak ani za pomoci mnohých nebylo lze kamenem hnouti. Zavolán byv sv. Benedikt, uznamenal ihned, odkud ta tíže jeho, a svatým křížem odehnal pokušitele ďábla. Kámen pak odvalili snadno.

b) Týž pokušitel — viz obraz naproti — zbořil stavitelům zeď téměř hotovou. Ze ssutin vytáhli mladičkého řeholníka, velmi zohaveného a mrtvého. Sv. Benedikt onoho mladíka položil na své tvrdé lože a vzkřísil jej. Odtud podpis: „Mortuum excitat“ — „mrtvého křísí“.

c) Hned vedlejší obraz má podpis: „Sororem visitat“ — „Sestru navštěvuje“, totiž rodnou sestru svou, svatou Skolastiku, kteráž byla klášternicí nedaleko svého bratra. Každoročně scházivali se bratr a sestra na místě příhodném a stejně vzdáleném od obou klášterů. Při poslední takové návštěvě čas ubíhal rychle, již se i stmívalo a sv. Benedikt ani nejtklivějším prosbám sestřiným nechtěl vyhověti, aby zůstal přes noc v bohumilé rozmluvě s ní mimo svůj klášter. Sv. Skolastika smutně sklonila svou hlavu na stůl v své dlaně. Venku bylo v tu chvíli jasno. Jakmile však opět zdvihla hlavu, strhla se venku taková bouře, že bratr nemohl se nikterak vrátiti. Když sestře domlouval, odvětila klidně: „Nechtěls mne slyšeti,

když jsem tě prosila; obrátila jsem se tedy k Bohu svému a ten mne vyslyšel. Odejdi domů do kláštera svého, můžeš-li." Nemohl ovšem odejíti a zůstal u ní v zbožném hovoru. Byla to jejich poslední rozmluva. Neboť za nedlouho sv. Skolastika zemřela.

d) Protější obraz vypravuje, kterak sv. Benedikt „Totilu zdvihá“ — „Totilam elevat“. Totila, výbojný král Gothův, chtěl uvésti v posměch velkou vědoucnost sv. Benedikta, a proto poslal k němu svého dvořenína se dvěma služebníky v oděvu svém královském. Ale sv. Benedikt uviděv dvořenína, řekl ihned: „Odlož, co tvého není!“ Nyní přišel Totila sám a nikomu se dosud nepokoriv, pokoril se sv. Benediktu, jenž ho otcovsky napomenul, aby ustal od nepravostí, a předpověděl mu, co ještě provede v devíti letech, v desátém že umře. Slova sv. Benedikta se splnila.

e) Sv. Benedikt u věrné službě Boží zestárl a — jak oltářní obraz uvádí — přál sobě posledněkráte Tělo Páně přijmouti a zemřít na stupních oltáře († 21. března 543). Stalo se. Vzadu pozorovati sbor mnichů, spolubratrů, a výše ve světlé záři Krista vzkříšeného. Krásný obraz tento, malovaný od Mich. Willmanna, svým předmětem upomíná velmi živě na jeden z pěti nejkrásnějších obrazů v Římě, totiž na sv. přijímání sv. Jeronýma, jež maloval proslavený Domenichino.

Obrazy mnoha bočních oltářův obnovil roku jubilejního svato-cyrilského 1869 obětavý vlastimil hrabě Sylva Taroucca.

f) Nad oltářním obrazem ve svatozáří rozložena kniha řeholních pravidel, jež okolo r. 515 napsal sv. Benedikt tou měrou výborně, že se jimi řídily přísnější řehole na západě, zejména cisterciáci. Slova: „Ausculat, o fili, praecepta magistri“ znamenají po česku: „Poslouchej, ó synu, příkazů mistrových!“ Na klenbě viděti svatého Benedikta jako světce vznášeti se do slávy nebeské. Za ním pohlíží sv. Řehoř papež, životopisec sv. Benedikta, o němž právem napsal, že byl „milostí požehnaný (Benedikt) i jménem“ — „Gratia Benedictus et nomine“.

Sochy při sloupech po boku oltáře představují sv. Benedikta a sv. Skolastiku. — Lampa visící před oltářem sv. Benedikta zjednána r. 1885 na jubilejní památku.

Kaple královská čili nyní kaple Božího hrobu.

Za oltářem kaple sv. Benedikta vchází se do kaple, kde jest pochováno tělo miláčka moravského lidu, zvěčnělého arcibiskupa Dr. Antonína Cyrila Stojana. Spočívá

Vnitřek kaple královské (Božího hrobu.)

v prostém, masivním sarkofágu z cihel, obložených umělou mramorovou omítkou, jež zhotovil sochař Jos. Hladík z Olomouce, s nápisem: *Arcibiskup olomoucký Dr. Antonín Cyrill Stojan, senátor*. Aby mohla býti rakev uložena v sarkofágu, muselo být tělo jeho z úředního

nařízení balsamováno. Hrob Stojanův bývá navštěvován všemi poutníky a uctíván jako hrob světce. V královské kapli jsou dále pohřbeni zakladatel kláštera, markrabě moravský Vladislav Jindřich († 12. srpna 1222), i dobrodincové a příznivcové kláštera jiní, jako na př. dva biskupové pražští Daniel († 1215) a Ondřej († 1224). Oltář upraven úhledně, má kříž z ebenového dřeva, nyní za-
barveného, a k r. 1885 nový kovový svatostánek vyzla-
cený, jenž stál 1200 K. Všechny malby a ozdoby svědčí,

Sarkofág Dr. Ant. C. Stojana.

že to kaple pohřební. Bývá zde též Boží hrob. Obnovou v jubilejním roce 1885 prohlédla i kaple královská zname-
nitě. Další nutnou opravu této kaple provedli oo. je-
suité r. 1898.

Vraťme se do kostela.

Prapor polský ze Západních Prus

stojí naproti sochám ss. Petra a Pavla. Má na jedné straně Pannu Marii z Louk (z Łąk), která pravicí drží Synáčka, levicí žezlo. Nad ní a kolem do kola nápis: „O pani nasza, pod twoję obronę uciekamy się, święta Boża rodzicielko, naszymi prośbami nieraczgardzić w potrzebach naszych, ale od wszelakich złych przygod.“ (Ó paní naše, pod tvou

ochranu se utíkáme, sv. Boží Rodičko, našimi prosbami nezhrdej v potřebách našich, ale od všelikých zlých příhod atd.). Nad obrazem vznáší se holubice nesoucí rátolost a po každé straně anděl; dole tři znaky: uprostřed pomořanský, černý v bílém poli, v pravo chełmiňský znak, červený ve zlatém poli, v levo malborský znak, bílý v červeném poli. — Na druhé straně zobrazen svatý Vojtěch, z jehož píšně tu kolem dokola napsáno: „Bogarodica, dziewica, Bogiem wsławiona Maria, U twego Syna Hospodyna Matko zwolena Maria! ziści nam, spuści nam, Kyrie elejson. Twego Syna chrzesciciela z bozny czas.“ (Bohorodičko, děvico, Bohem slavená Maria, u svého Syna Hospodina Matko zvolená Maria! učiň nám, pošli nám, Kyrie elejson, svého Syna spasitele zbožný čas). Ostatní ozdoby: holubice, andělé a znaky jako na prvnější straně.

Korouhev i prapor donesla polská deputace dvaceti poutníků na Velehrad v neděli dne 6. září 1885. Při mši sv., kterouž o 8 hod. sloužil v Cyrilce Dr. Ant. Wolszlegier, kněz diecése chełmiňské, stály při oltáři, pak o 10. hod. nesli je poutníci polští v průvodu do basiliky, a sice prapor nesl v čele průvodu sám malíř z Peplína, Štěpán Lewicki, uprostřed průvodu nesl těžkou korouhev statečný Ig. Andrzejewski, zámožný měšťan z Poznaně. Duchovenstvo velehradské přivítalo je u brány kostelní. Před hlavním oltářem posvětil korouhev i prapor Dr. Florian Stablewski, papežský komoří, věhlasný poslanec na sněmu pruském (r. 1892 dne 17. ledna stal se arcibiskupem hnězdensko-pozňanským v Prusku) a potom hned kázal úchvatně polsky. Po něm kázal česky dp. děkan velehradský, assessor Josef Vykydal, načež zpívanou měl ohnivý kněz polský Janas ze Vřešně, za assistance Nikod. Siega, faráře z Orchova a Rom. Sikorovského, kooperatora ze Žnína. Oba tyto dary bratří Poláků překvapují drahocenností, vkusem a významem¹⁾.

Dobrodinců měl Velehrad mnoho a štědrých i mocných. Takovým dobrodincem byl i Maximilian Frant. starší

¹⁾ Srov. Krakovský „Czas“ 1885, č. 205, str. 3, a „Kuryer Pozňanski“. Arcib. Stablewski pastýřským listem ozval se proti germanisaci polských dětí. (Hlas 1905 č. 209 p. 2. a.)

z Deblína, c. k. rada a přisedící králov. soudu markrabství moravského († 27. září 1641), jemuž na vděčnou památku zasadili *mramorovou desku* s nápisem i znakem v kaplici sv. Benedikta vedle vchodu, kterým právě půjdeme do sousední kaplice za kůrními lavicemi.

Kaple sv. Petra

nemá oltáře; jest zakryta kůrními lavicemi. Vcházejíce vidíme na protější straně malbu, jež představuje Petra tonoucího, když chvátal po vlnách mořských ku Pánu, a kterak Pán jej uchopil a pomáhal mu. Výše jest obraz, jak Petr byl ze žaláře od anděla vyveden bez pohromy na svobodu. — Naproti zobrazen Petr, jak uzdravuje neduživce u brány chrámové, místo zlata a stříbra dává mu zdraví; níže na velkém obraze kající Petr modlí se, kohout připomíná vinu jeho, kniha poukazuje k obrácení jeho a k úřadu apoštolskému.

Na klenbě sv. Petr vznáší se do nebes, ukončiv apoštolské dílo své na zemi. Nad ním na pokrajním oblouku příhodně nápisem označeno, že „po vši zemi rozešel se zvuk jeho“ — „In omnem terram exivit sonus eius. Rom. 10, 18.“ Po stranách mnohé ozdoby ze sádrové malty naznačují zřejmě, že jsme v kapli knížete církevního.

Jako za doby cisterciáků stojí v kaplici této zase *varhany*, jež r. 1878 koupeny byly „Korunou soluňskou“ pro Velehrad za 1600 K. Zhotovil je výborně Josef Hauke varhanář z Rybáren při Uh. Hradišti († 21. ledna 1902 v 63. roku věku svého).

Křížová cesta z „terra cotty“ zavěšena v kaplicích zde za kůrními lavicemi roku 1896 a posvěcena P. kvardiánem františkánů z Uh. Hradiště, Františkem Běhalem. Stála 1000 K.

Kaple sv. Skolastiky,

sousední kaple, rovněž za kůrními lavicemi a proto rovněž bez oltáře. Vcházejíce vidíme stěnomalbu, která vypravuje: Skolastika slyšíc o svatém životě svého bratra Benedikta v klášteře na Monte Kassino, šla ho navštívit. Pravidla řeholní nepřipouštěla příchod žen do kláštera, tudíž bratr Benedikt vyšel ven vstříc své sestře. Po příkladu bratrově zvolila sobě klášterní život a řídila se i se svými společ-

nicemi pravidly benediktinskými. Protější obraz představuje nám abatyši Skolastiku, kterák prokazuje milosrdné skutky, obraz hořejší nad římsou, kterák u skromné večere (jindy nejídaly!) sedí, požívajíc s družkami svými více chleba duchovního nežli tělesného. Vedlejší malba dí, že Skolastika uzdravila slepou sestru, malba naproti, že v ranách Kristových modlitbou rozjímavou hledá moudrost a stálost i lásku spasitelnou. Když zemřela smrtí blaženou (viz obraz vedlejší), bděly u ní zarmoucené sestry po tři noci, plačíce, žalmy říkajíce a zádušniny konajíce. Smrt její udála se třetího dne po oné vzájemné návštěvě s bratrem (viz kaplici sv. Benedikta). Sv. Benedikt opět jsa doma v své komůrce, vzhlédl vzhůru k oblakům a spatřil duši své sestry z těla vyšlou, vznášeti se k nebesům ve způsobu holubice, což zobrazuje obraz na klenbě.

Kaple sv. Václava,

vedle v řadě, má již oltář. Na obrazu oltárním umírá sv. Václav úkladně byv zavražděn od mladšího svého bratra Boleslava 28. září r. 929 ve Staré Boleslavi. Malba po straně evangelní připomíná mocnou přimluvu sv. Václava. Na jaře r. 940 roznemohla se manželka Boleslava I. těžkou zimnicí a hynula tak, že se podobala již mrtvole. Léky nepomáhaly. Chystala se na smrt. Tu vzpomněla na sv. Václava a tajně se odebrala do chrámu Páně k jeho hrobu. Zjevil se jí sv. Václav v téže podobě, jakou měl za živa, a pozdvihnuv pravici požehnal ji. Kněžna jata byla posvátnou bází, ale hned cítila, že jest úplně zdráva. Padla na kolena děkujíc Bohu a sv. mučedníku Václavovi za své zázračné uzdravení.

Protější stěnomalba zvěstuje, že Radislav, vévoda zlický, nechtěl býti poddán mladičkému knížeti Václavovi a tudíž se vzbouřil. Oba sháněli vojsko. Obě vojska setkala se u Žitoměře, t. j. u Stalmíře na Kouřimsku. Václavovi zželelo se krve bratrských vojsk, a proto nabídl soupeři, aby sami dva bojovali, a kdo zvítězí, aby byl pánem všeho. Radislav přijal souboj. Ale když uprostřed vojsk vyjeli proti sobě v zápas, uviděl Radislav nad hlavou Václavovou světlý kříž a po straně anděla s hrozivým mečem. Ustrašen všecek, seskočil s koně a prosil

knížete Václava za odpuštění. A co Václav? „Vrať se domů s pokojem a měj dosti na svém, já tvého nežádám!“ odvětil, odpouštěje velkomyslně. Záhodno doložiti ku příběhu tomuto slova chvalně známého dějepisce V. Tomka, jenž dí: „Pověst tato sotva může býti bez historického základu. Jest to právě ta, ve které se nám sv. Václav zračí tak, jak jej sobě od starodávna představoval národ český: pokorného, pobožného, ale udatného jednostejně.“

Nad římsou jest obrázek upravený zlatou mosajkou (nepravou) a představuje sv. Václava jako velikého dobrodince; protější obrázek zase jako moudrého panovníka. Na klenbě nesou andělé sv. Václava jako světce do nebe; dále až na pokrajním oblouku sv. Václav sám ukazuje návodem dvou andělů ke kříži. Za ozdobu další tu vidíme po stranách anděly nesoucí kříž, pak i vítězné palmy, což velmi vhodno: sv. Václav zajisté věrně se držel kříže Kristova a křížem tím dobyl sobě palmy vítězné.

Obraz Božského Srdce Páně zjednán r. 1896, kdy na Velehradě zavedeno kanonicky arcibratrstvo Božského Srdce Páně. Stál 640 K a jest od vídeňského malíře Löfflera.

Kaple sv. Maří Magdaleny

(Marie Magdalské) podává četnými obrazy příběhy známé. Na oltáři sice vidíme Maří Magdalenu, kterak mysl svou povznáší k Bohu s vroucí zbožností, avšak dříve byla rozkřičenou světačkou, hříšnicí, která se zdobívala před zrcadlem — viz obraz v pravo nad římsou — a krášlila svůdné tělo, místo aby rozjímalá o smrti, jak obraz vedlejší poukazuje. Avšak u Šimona malomocného kajícně padla k nohám Spasitelovým (obraz dolejší) a svých vlasův i vonných mastí použila pro nohy Páně, smáčejíc je bohatě slzami kajícnosti; tudíž Mistr a Pán odpustil jí hříchy, ano po svém vzkříšení zjevil se jí v zahradě (obraz protější dole), ale ona měla ho za zahradníka, dokud ji nezavolal jménem „Maria!“ — Se svým Vykupitelem, obrátivši se k němu pravou kajícností, zůstala spojena povždy, přijímajíc často Tělo Páně (obrázek hořejší) a z toho zakusila radostí a slastí takových, jakoby neustále ji blažila hudba andělská (obrázek vedle). Na klenbě doprovází

anděl velkou tuto světici do stánků věčných. Postranním ozdobám porozumí každý, třeba však upozorniti zvláště na miloučké andílky v kruhu po obou stranách. Také oltářní obraz od Ig. Raaba jest překrásný, pražský malíř akademický Adolf Liebscher nemohl se naň ani dosti nadívat. Kdo však chce užítí všecky jeho krásy, nechť se naň dívá se strany a déle i vícekrát. I na ostatní obrazy na oltářích dlužno popatřiti častěji; jejich krása se zjeví jen za náležitého osvětlení.

Sochy představují Magdalenina bratra sv. Lazara, který se stal biskupem, a její sestru Martu, jež žila i zemřela jako světice.

Kaple sv. Cyrila,

apoštola Slovanův. Na oltářním obraze sv. Cyril káže lidu. V pravo na stěně přicházejí (r. 863) ss. Cyril a Metoděj na Velehrad, žáci jejich nesou tělo sv. Klimenta, papeže a mučeníka, Rostislav je vítá. Malíř zaběhl se v čas, namalovav je oba jako biskupy, kdežto víme, že na biskupy byli posvěceni v Římě teprve r. 869 v lednu.¹⁾ — Protější obraz uvádí nás opět na královský Velehrad, a sice k hostině na dvoře Svatoplukově: za stolem sedí sv. Metoděj, Svatopluk a knížata slovanská i kněžny, ale po straně sedí na stoličce Bořivoj, kníže české, jemuž jakožto pohanu nebylo dovoleno zasednouti s ostatními již pokřtěnými knížaty. Tímto pokořením a poučnou domluvou sv. Metoděje pohnut Bořivoj, dal se také brzo pokřtiti, jak vypravuje legenda moravská. — Na klenbě vznáší se náš apoštol do věčné slávy, po životě záslužném a nám veleprospěšném; neboť ono desatero Božích přikázání a sv. evangelium (viz obrázek na pokračním oblouku), jež výmluvně kázal svými apoštolskými ústy, i ten kalich oběti novozákonní, z nížto plyne bohatý pramen milosti, otevřely jemu bránu nebeskou, nám pak poskytly pevný základ pro blaho časné i věčnou spásu. Aby kaplice našeho apoštola vyznačena byla před ostatními, zavěsili jsme v ní vkus-

¹⁾ Zda sv. Cyril byl vskutku biskupem, není jisto, poněvadž se o tom zmiňuje toliko legenda latinská neboli vlašská, kdežto nejdůležitější pramen o jeho životě, slovanský jeho životopis, neví nic o tom, že by byl býval posvěcen v Římě za biskupa.

nou lampu v jubilejní den 6. dubna 1885. A v době novější napsána z předu na oltář prosba: Sv. Cyrile, apoštol Slovanův, oroduj za nás!

Kaple sv. Kateřiny,

panny a mučence. Obrazem oltářním uvádí se na pamět, že tuto pannu „filosofickou“ chtěli mudrcové pohanští na rozkaz císaře Maxencia přemluvíti a získati pro své pohanské zásady. Ona však jim odolala a získala mnohé pro víru Kristovu. Za to ji odsoudili k smrti: měla býti kolem lámána, ale když se kolo zlomilo, byla štata mečem. Mučení její zobrazeno jest na epištolní straně pozlaceným štukem. Protější obraz připomíná ji v žaláři, kdež anděl jí skýtá potěchu. Hořejším obrazem nad římsou poukazuje se opět na její mučení, v němž zajisté neopomínala prosebně ruce vztahovati k Bohu, Vykupiteli svému, jak obyčejem jejím bývalo dle obrazu vedlejšího. Protější vrchní obrázek naznačuje, že mívala zjevení andělův, a hned vedle na obrázku vidíme, že sama se zjevila na potěchu mnohých. Na klenbě vznáší se Kateřina u vítězoslávě v průvodu andělů do věčných příbytků nebeských. Na stěnách postranních jsou andělé s odznaky, jimž porozumí každý po stručném tomto výkladu ze života filosofické panny sv. Kateřiny. Socha na evangelní straně je svatá Anežka římská s beránkem, na epištolní sv. Tekla, která slyšela sv. Pavla kázati v Ikonu a vynikala učeností a zbožností. Spodní část oltáře v novější době jest upravena ozdobněji a má nápis: „Svatá Kateřino, panno a mučence, buď nám štítem svaté víry.“

Kaple ss. Cisterciáků.

Celý sbor světcův a světic řádu cisterciáckého, který tak mocně zasáhl v dějiny lidstva, působiv i na Velehradě téměř 600 let (1198—1784), představen obrazem oltářním, na němž pozorovati, jak všichni se vinou ke kříži Kristovu, zvláště sv. Bernard, a klanějí se Nejsvětější Svátosti oltářní, zvláště jeptiška bl. Juliana. Že biskupové, kardináli, ano i papežové byli zvoleni z tohoto řádu, pozorovati na obrazu patrně. Cisterciáci byli však oddanými ctiteli Marie Panny, kteráž se tu v kaplici vznáší na klenbě.

Obraz to převzácný! Okrouhlý obrázek vedle znázorňuje, kterak sv. Bernard byl s Pannou Marií téměř sezdán Bohem Otcem nebeským, a tudíž ona pomáhala i bratřím jeho řeholním — viz obrázek naproti, kde bratru žnoucím na poli vyjímá stebélko z oka — i sv. Bernardu přála tou měrou, že mu podává své božské Děťátko (obrázek vedlejší) a v odpočinku skrovném a nevalně pohodlném ovlažuje ho libým snem a radostmi duchovními (obrázek protější).

Spodní dva obrazy jsou zcela jiného rázu než hořejší a patří sv. Klimentu, papeži a mučedníku, kterýž na poloostrově, zvaném nyní Krym, ve vyhnanství křesťany utvrzoval ve víře a proto z rozkazu císaře Trajana byl s kotvicí na hrdle vhozen do moře (obraz evangelní). Nad jeho tělem zbudoval se mramorový stánek (obraz epistolní). Ostatky sv. Klimenta našel sv. Cyril a spolu s bratrem Metodějem donesli je na Velehrad, později do Říma. Bylo tudíž přirozeno, že cisterciáci zřídili sv. Klimentu na Velehradě zvláštní kaplici. Avšak když r. 1687 kostel zkrátili o čtyři kaplice, zůstala Klimentova kaplice poslední.¹⁾ Postranní obrazy klimentské (freska) zakryty byly až do jubilejní obnovy (1885) jinými obrazy cisterciáckými na plátně malovanými, kteréž nyní visí v klauzuře na chodbě. Jako v delším kostele byla poslední kaplice věnována svatým z řádu cisterciáckého, tak i ve zkráceném kostele chtěli dle zvyku svého míti poslední kaplici cisterciáckou. Proto upravili kapli sv. Klimenta v kapli cisterciáckou a postranní obrazy freskové zakryli. Toto faktum je velmi důležitě.

Nyní přejdeme na druhou stranu do protější kaple.

Kaple ss. andělů

již oltářním obrazem podává přemnoho andělů, mezi nimiž poznati dobře archanděla Michaela se štítem a nápisem: „Quis ut Deus“ — „Kdo jako Bůh!“, dále archanděla

¹⁾ P. Christian Hirschmentzel († 1703), cisterciák velehradský, uvádí v „litaniích k ss. patronům kostela velehradského, jimž ku počtě zříceny jsou kaplice a oltáře“, všechny světce a světice, jak je dosud máme ve svatyni velehradské v kaplicích a mimo to ještě čtyři: sv. Mikuláše, sv. Augustina, sv. Klimenta a všechny svaté místa Velehradu. Z toho patrno, že kostel o tyto čtyři kaplice byl zkrácen. (Cinereš Velehrad).

Rafaela s holí, Gabriela s lilií, anděla strážce s chla-
pečkem. Nade všemi anděly stkví se ve svatozáří jméno
Hospodinovo: יהוה (Jehovah t. j. Bůh hospodin).

Nástěnný obraz epistolní představuje onen děj, kterak
judskému králi, nábožnému Ezechiášovi, pomohl Bůh proti
králi assyrskému Sennacheribovi. Sennacherib oblehl Jeru-
salém, ale na prosby krále Ezechiáše, kněží a lidu stalo
se v tu noc, že přišel *anděl Hospodinův* a porazil v ležení
assyrským 185.000 mužů (IV. Král. 19, 35). Sennacherib
odtáhl domů s hrůzou a hanbou.

Protější obraz uvádí tento příběh: Seleukus, král
asiatský, zvěděl od bezbožného správce Šimona, že po-
kladnice chrámu jerusalémského je plna nesčíslných peněz,
a zboží obecné že jest nesmírné. Zachtělo se mu těch po-
kladů, jež patřily částečně chrámu pro vdovy a sirotky,
ostatek pak byl zbožím toliko svěřeným čili v klenotnici
uschovaným. Poslal tedy král úředníka svého Heliodora,
by poklady vzal. Oniáš biskup i lid všecken modlili se
k Hospodinu, aby nedopustil té potupy na místě posvát-
ném. Heliodor s pomocníky vešel vykonat rozkazu krá-
lova. Avšak tu připadl na ně kůň s hrozným jezdcem
v odění zlatém a kůň úprkem předními kopyty udeřil
Heliodora, ukázali se jiní dva mládenci silou ušlechtilí,
překrásní slávou a stkvoucím rouchem, a ti jej obstoupili
a mrskali s obou stran, že padl a ležel mocí Boží oně-
mělý a zbaven vší naděje i zdraví. Vrátil se domů bez
pokladů chrámových a radil králi: „Máš-li kterého ne-
přítele, nebo kdo by o tvé království ukládal, pošli jej
tam a dostaneš ho zase zbičovaného, jestli totiž ujde:
protože v pravdě nějaká Boží moc na tomto místě jest.“
(II. Machab. 3.) Obrazu tomuto připojil malíř jméno své
i rok dole: „Francisc. Egstein Anno 1721.“ Malíř tento
byl rodilý Brňan.

Hořejší obrázek nad římsou je zcela nový a před-
stavuje návštěvu, kterou Hospodin učinil Abrahámovi se
dvěma anděly, jež poslal pak zničit obou měst, Sodomy
a Gomorrhly. Podobně novým jest obraz protější „žebř
Jakubův“.

Oba tyto obrazy byly nově pořízeny při jubilejní ob-
nově roku 1885 na místě, kde byla obmítka odpadala až na

cihly. Po 10. červenci r. 1828 totiž padaly kroupy jako slepičí, ano husí vejce a rozbily střechu kostelní, která měla býti prozatím kryta slamou, ale zůstala bez všelikého pokrytí přes tři čtvrti roku. Do kostela zatékalo, obmítka odpadávala, trhliny se objevovaly na klenbě. Mám za to, že nové obrazy tyto byly vhodně voleny za doplněk dle návrhu tehdejšího kooperátora velehradského Jana Vychodila, neboť andělé jsou posly Božími, ať na potrestání zlých (Sodoma a Gomorrha), ať na ochranu dobrých (Jakub); vždyť hned vedlejší obrázek na pokraji zvěstuje, že Bůh poslal anděla k zapuzené Agaře, aby nevinný syn její Ismael nezhynul žízní na poušti Bersabé. Naproti zobrazen zápas Jakubův s andělem, od něhož nazván „Israelem“, to jest bojovníkem Božím. Uprostřed obou září „oko Boží“, dále pak na klenbě zobrazen archanděl Gabriel jako vítěz nad vůdcem zpyšnělých andělů, ďáblem.

Kaple sv. Barbory,

panny a mučenice. Bohatý otec Dioskur vynaložil všechno na výchování své sličné dcery a chtěl ji bohatě provdati. Dcera však odpírala, zasnoubivši se Kristu. Do věže, kde jí zřídil otec koupel, dala si přidělati ke dvěma oknům ještě třetí, aby pamatována byla stále na nejsvětější Trojici Boží. Nemoha jí překonati, sám vlastní otec ji obžaloval u soudce Marciána z křesťanské víry. Nechtěla obětovati bůžkům pohanským, a proto vržena byla do žaláře, kdež se jí jižjiž dostává od Krista věnce, totiž koruny spravedlnosti (viz obraz evangelní), mučena pak ukrutně tak, že i prsa jí uřezána, až konečně byla sřata svým vlastním otcem (obraz epištolní a oltářní). Bezcitného, nelidského otce zabil blesk. Statečnou však pannu Barboru vidíme na klenbě jako světici s odznaky: palmou a věží. Sv. Barboru velmi uctívají křesťané jako patronku proti náhlé smrti. Ostatní obrazy a okrasy zřejmy jsou již samy sebou z toho životopisného výkladu. Sochy představují sv. Hátu a sv. Dorotu, obě mučenice. Spodní část oltáře v novější době jest upravena ozdobněji a má nápis: „Svatá Barborko, panno a mučenice, vypros nám šťastnou hodinku smrti“.

Kaple sv. Metoděje,

apoštola Slovanů. Svatý Metoděj konal svůj apoštolský úřad neúnavně a získával Kristu vyznavače v národu slovanském. Obrátil i Bořivoje, knížete českého, a pokřtil ho asi r. 874, jak na oltářním obrazu vidíme. — Nástěnný obraz evangelní věští, že sv. Metoděj chtěl splnití slib učiněný své matce, že ten z bratří, kdo přežije druhého, dopraví jeho mrtvolu do kláštera, odkud vyšli na Moravu; ale dostati od Římanů těla bratrova žádným způsobem nemoha, zamýšlel je odvézti v noci tajně z Říma. Vůz však uvázl a nebylo lze jím hnouti s místa. Mrtvý Cyril nazdvihl ruku a ukázal k Římu. Hned obrátili a snadno jeli nazpět. — Naproti zase leží na sotnách mnich, ale na hlavě má korunu královskou. Proč? Svatoplukovi synové nedbali slov otcových a nežili ve svornosti. Tím říši podkopali. Velká Morava zanikla. Tu jeden ze synů, Svatopluk II., zašel si na místo nepřístupné nedaleko Zoboru v Nitránsku, kde dříve za jeho pomoci tři poustevníci sobě postavili kostel. Tam žil s nimi nepoznán; teprve až v poslední chvíli dal se poznati. Dějepisec Fr. V. Sasínek obhajuje pevně pravdivost tohoto legendárního příběhu.

Obrázek nad římsou má biskupa vzhledajícího toužebně k nebi, obrázek protější má zase biskupa sklánějícího se k člověku prosícímu: nehodí-li se oba na zbožného, lidumilného metropolitu našeho, sv. Metoděje? Na klenbě četní andělé slouží sv. Metodu na cestě do vlasti nebeské, již sobě zasloužil neúnavným rozšiřováním svaté víry a pravé osvěty křesťanské; tomu nasvědčují andělé s „ohněm“ na oblouku pokrajním. Také do kaplice sv. Metoděje zavěsili jsme k 6. dubnu 1885 vzácnou lampu jako významný dar jubilejní. A v době novější napsána z předu na oltář prosba: „Sv. Metoději, apoštole Slovanův, oroduj za nás!“

Kaple sv. Marie Egypťské,

kajícnice. Jako rozpustilá světačka (viz obraz evangelní) vyšňořila se a vydala se s jinými na pouť do Jerusáléma. Ačkoliv nešla z úmyslu dobrého, jsouc i na pohoršení poutníkům, přece divně byla dojata v Jerusálémě, takže umyslila sobě činiti pokání za Jordánem. Vizme dva ho-

řejší obrazy! Na obou klečí kajícnice před křížem a na vedlejším obraze ubíhá pouští dál a dále. Byla na poušti přes 40 roků. Podíváme-li se naproti na hořejší obrazy, vidíme, jak ji našel staříčkový opat sv. Zozimus a propůjčil jí svého pláště, pak jí podal Tělo Páně (obraz pokrajní). Tělo Páně přijímá též na obraze oltárním. Když posledněkrát ji navštívil na poušti, byla již mrtva (viz obraz epištolní), lev mu vyhrabal pro ni hrob († 421). Na klenbě vidí opat sv. Zozim, jak světice Marie Egyptská ospravedlněna tuhými skutky vytrvalé kajícnosti vchází do království nebeského. Překrásní jsou andělci, ve věncích umístění na stranách pokrajních, jako v protější kapli.

Sochy představují sv. Zozima, poustevníka egyptského, právě uvedeného; druhá sv. Pelagii, herečku antiochijskou, velmi bujnou, ale potom velikou kajícnicí.

Kaple sv. Floriána.

Florián byl vysoký důstojník vojenský za časů, kdy nový náměstek císařův Akvilin bedlivě slídl po křesťanech v Laureaku (nyní Lorch v Hor. Rakousích). Křesťané se ukrývali (viz obraz hořejší na epištolní straně). Čtyřicet jich polapeno a mučeno. Florián, bývalý důstojník, nechtěl se dáti zahanbiti od vojnů nováčků, šel a císařovu náměstku sám se představil jako křesťan (obraz nad římsou na straně evangelní). Vyzván byv, aby obětoval bohům, jak spodní obraz evangelní ukazuje, nechtěl uposlechnouti a proto odsouzen k smrti a shozen s mostu do řeky Enže, maje kámen uvázaný na krku (obraz epištolní). Řeka vynesla mrtvé tělo vojínovo na skálu a orel křídloma hájil těla jeho, jak obrázek vedle na pokraji naznačuje. Tělo jeho pak odvezla nábožná Valeria, již se sv. Florián zjevil, a pochovala na místě ustanoveném (obrázek na oblouku pokrajním). Další obrázek pokrajní totéž obsahuje, jak obraz oltární: sv. Florián hasí oheň, jakožto patron proti ohni. Sv. Floriana vzývají v Polsku jako svého patrona, mimo to jest patronem diecése vídeňské. Na oltář přidali oo. jesuité nyní sochu sv. Ignáce z Loyoly, zakladatele tovaryšstva Ježíšova, a zobrazili tři výjevy z jeho života.

Kaple sv. Hedviky,

patronky slezské, nemá oltáře, jsouc ukryta kůrními lavicemi. Hedvika byla chotí vévody slezského a polského Jindřicha-I., Bradatého; měli šest dětí. Hedvika vynikala čistotou srdce a zbožností. Obrázek v pravo dosvědčuje, že Hedvika přiměla manžela svého netoliko v některé doby ke zdrženlivosti manželské, nýbrž že i před biskupem s povolením papežovým oba učinili slib úplné zdrženlivosti, od kteréžto doby nikdy nemluvila s manželem svým leč před svědky. Jejím působením stalo se, že manžel Jindřich zakládal kostely a kláštery, jmenovitě klášter cisterciánek v Třebnici nedaleko Vratislavi, sídla svého. První abatysi byla Petruša, bývalá učitelka Hedvičina, druhou Kedruta, nejstarší dcera Hedvičina. V tomto klášteře dlužila velmi často sv. Hedvika, a po smrti manželově († 12. dubna 1238), přestěhovala se tam nadobro. Nosila roucho klášterní, zachovávala řeholi, ač slibů řeholních neučinila, aby mohla volněji vycházeti a skutky milosrdné konati. Přála si horoucně denně býti na několika mších svatých (viz obraz dolní), potom obsluhovala a léčila nemocné (obraz hořejší), nebo zabrala se do modlitby rozjímavé a vytrvala v ní přes úsilí ďáblův a jejich úskoky (obrázek protější). Že Bůh dopřál sv. Hedvice i moci zázračné, připomíná vedlejší obrázek pokrajní, kdež uzdravuje slepou sestru; protější zas obrázek věstí, že Kristus Pán věrnou služebnici tak miloval, že s kříže vztáhl k ní svou ruku. Na klenbě ve společnosti andělů bere se Hedvika světice k svému Pánu Bohu.

Kaple sv. Pavla

rovněž nemá oltáře. Učitel národů, sv. Pavel, velmi mnoho vykonal pro utěšený rozvoj církve Kristovy slovem i písmem i skutky. Působil také v městě Soluni, v rodišti sv. Cyrila a Metoděje, apoštolů slovanských, a Soluňanům poslal dva listy převzácné obsahem.

Obraz na stěně jedné staví na oči kamenování sv. Pavla v městě Lystře. Tam přišed sv. Pavel, kázal evangelium četným posluchačům a pak uzdravil člověka od narození chromého. To vidouce zástupové, prohlásili Pavla i soudruha Barnabáše za bohy v podobě lidské, a chtěli

jim obětovati ověčené býky. Pavel a Barnabáš sotva lid přiměli, že od úmyslu toho nepřislušného upustili. Tu však přišli někteří židé z Antiochie a Ikona, kdež Pavel kázal před tím, a pobouřili zástupy tou měrou, že kamenovali Pavla a vytáhli jej za město, domnívajíce se, že jest mrtev.

Hořejší obrázek podává jiný příběh: Pavel a Silas, jeho společník, přišli do Macedonie do města Filippi, kde z děvečky jedné sv. Pavel vyhnal ducha věštího. Páni však oné děvečky ztrativše užitek plynoucí jim z věštev jejích, obžalovali Pavla, vzbouřili všecken lid, který se sběhl proti hlasatelům učení Kristova, Pavlovi a Silovi, a úředníci strhše sukně jejich kázali je mrskati, a potom je vsadili do žaláře. Žalářování sv. Pavla — viz obrázek protější — nebylo toliko zde, nýbrž i v Jerusalemě, v Cesarei a v Římě. V Římě však mohl volně kázati, jsa ostříhán v obydlí soukromém. Konečně po dvou letech utrpěl smrt pro Krista 29. června r. 67 na silnici vedoucí k Ostii. Byl mečem stat. Každý pozná zde v kaplici prvním pohledem obraz, připomínající živě smrt Pavlovi.

Na klenbě zříme sv. Pavla, oslavence Božího, vcházející do nebeské říše Kristovy, pro kterou na zemi tolik pracoval a po níž tak usilovně toužil. Na pokrajním oblouku čteme nápis: „In omnes fines terrae verba illius. Rom. 10.“, nápis velmi příhodný o sv. Pavlu, neboť zajisté „do všech končin země slova jeho“ pronikla; rovněž vhodným odznakem jsou vedle: koruna, meč a palma.

Kaple sv. Bernarda,

otce a spoluzakladatele cisterciáků.

a) Podíváme-li se na straně epištolní na krajní obraz, jehož nápis: „Ordinem ingreditur“ — „do řádu vstupuje“, vidíme sličného mladíka, Bernarda, syna šlechtických rodičů, v černém oděvu, kterak se hlásí opatu Štěpánovi r. 1114 s 30 společníky, žádaje, aby přijati byli do kláštera v Citeaux (Sitó, odtud Cistercium a jméno Cisterciáci). Byli přijati.

b) Vizme obraz vedlejší. Výmluvný Bernard potáhl za sebou do kláštera ponenáhlu všechny své bratry i příbuzné a přátele, jen bratr Gerard (Gerhard), proslavený vojín, nechtěl o klášteře slyšeti. Avšak utrpěv ránu v boji

dle předpovědi Bernardovy, zvolil sloužiti výhradně Bohu a zdobiti se jeho křížem, který „tíží a zdobí“ — „gravat et ornat“, jak obrázek okrouhlý dole hlásá. Tak uměl Bernard úspěšně hlásati Krista, získáváje mu věrné následovatele. Jest tudíž oprávněn podpis obrazu „Crucem praedicat“ — „kříž hlásá“. Neboť nad oknem viděti sv. Bernarda, jak ukazuje Gerardovi trnovou korunu Kristovu. — Sv. Bernard ohnivou výmluvností svou „hlásaje kříž“, také pohnul křesťanská knížata i lid ve Francii, pak i v jiných zemích evropských r. 1146 ke druhé *křížácké výpravě válečné* na osvobození sv. země a popředně Jerusalema. Také mnoho Čechův a Moravanů se zúčastnilo této výpravy a zahynulo tam.

c) Z protějšího obrazu vystupuje vystrojená paní, Humbelina, sestra sv. Bernarda, která zdědivši po bratrech veškeré statky rodinné, byla velmi bohatá a pyšně si vedla. Přišla do kláštera navštívit bratrů svých, ale ti se nechtěli k ní znáti. Zaplakala si hořem a kajícností žádajíc, aby Bernard přišel a nepohrdl její duší, pohrdaje tělem. Bernard přišel a domluvil jí pro nádheru, poukázav asi na skromnou vonnou fialinku, jakou andílek níže drží na kulatém obrázku s nápisem: „Humiles sed suaves“ — „skromné, ale vonné!“ Nebylo tudíž ani Humbelině třeba nádhery, ale skromnosti, aby byla příjemnou a milou. Na domluvu poukazuje též podpis: „Sororem convertit“ — „sestru obrací“. A obrátil ji. Humbelina obrátila se, ano se svolením svého manžela vstoupila do kláštera, kdež vynikala takovou svatostí, že netoliko tělem, ale i duchem osvědčila se býti rodnou sestrou svých bratrů, mužů Božích. V panenských klášteřích cisterciáckých uctívali vedle otce, sv. Bernarda, stejnou měrou sv. Humbelinu jako matku.

d) Vedlejší obraz uvádí nás v ony neblahé časy, kdy proti viditelné hlavě církve Kristovy, pravému papeži Innocenci II. (1130—1143) světskou mocí vnucen byl nepravý papež, protipapež Anaklet II. a po něm Viktor. Tím způsobena roztržka v církvi. Úchvatnými a přesvědčivými slovy docílil sv. Bernard, že Viktor se podrobil a korunu papežskou (tiaru) i klíče složil před pravým papežem Innocencem II. Původcem obnovené jednoty a blahého míru

v církvi všeobecně jmenován sv. Bernard. Nápis dí: „Ecclesiam defendit“ („církve hájí“).

e) Na oltářním obrazu sv. Bernard kleče vzývá Pannu Marii, jako Matku Boží a matku naši, s takovou vroucností a něžností, že pohled jediný více poví, nežli vysloviti lze slovy. Avšak sv. Bernard uměl o Bohorodičce tolika vybranými slovy mluvíti bez ustání, že si zasloužil čestného názvu „citerník Mariin“. Nad obrazem ve svatozáří kniha rozložená nese nápis: „Cantica cantorum“ — „píseň písní“ čili „píseň Šalomounova“, kterou sv. Bernard, tuhý a přísný život veda v hlubokém rozjímání, překrásně vyložil; nemůžeť rozuměti té písni Šalomounově člověk tělesný, ale porozumí jí člověk duchovní, jakým po výtce byl sv. Bernard.

f) Na klenbě viděti Bernarda († r. 1153) jako světce, jemuž se dostalo od věčného Slova věnce vavřínového, vítězného za čistotu srdce, za lásku bohumilou a za všechny ty ctnosti, jimiž vynikal. Nápis a případné znaky drží andělé na svědectví zásluh Bernardových.

g) Na oltáři ve skvostné skříni jsou ostatky sv. Illuminata z římské katakomby sv. Anežky.

h) Lampa visící před oltářem sv. Bernarda zjednána r. 1885 jako památka jubilejní.

Sochy sv. Cyrila a Metoděje,

stojící zde při pilíři, zhotoveny jsou dle sádrového vzorce českého umělce Eman. Maxa z karrarského mramoru Ferd. Neumannem v Kroměříži za 9.300 K r. 1907 a byly téhož roku posvěceny kníž. arcibiskupem olomouckým Dr. Frant. Bauerem, 8. září o velké manifestační schůzi katolického rolnictva moravského na Velehradě. Em. Max zhotovil své sousoší ss. Cyrila a Metoděje v Římě z karrarského mramoru pro ř. císaře Ferdinanda, který je daroval Pražanům do kostela Panny Marie před Týnem, kde dosud stojí. Stálo 20.000 K. Maxův sádrový vzorec dostal se na Velehrad a po mnohých překážkách postaven zde při témž pilíři a posvěcen 9. září 1855 na svátek jména Panny Marie. Byl tu ve velké vážnosti všeho lidu. I věhlasný biskup slovanský, Josef Jiří Strossmayer, miláček papeže Lva XIII., před tím sousoším klečel a modlil se 26. srpna

1885.¹⁾ Velký ctitel ss. Cyrila a Metoděje, a nástupce jejich na stolci biskupském, metropolita moravský Dr. Fr. Sal. Bauer, dal sešlý vzorec Maxův převézt z Velehradu do Olomouce do arcibiskupské residence, tam jej postavil vý-

Sochy sv. Cyrila a Metoděje.

hodně nad prvními schody po důkladné opravě a úpravě, opatřiv je zlatým nápisem: „Hi sunt patres nostri“ — „Tito jsou otcové naši“. Každý příchozí je vidí na první pohled.

¹⁾ Viz časopis „Náš domov“ 1892. str. 85. obšírně. — Psáno tam: „Biskup Strossmayer krokem volným zaměřil přímo k oltáři hlavnímu a opět modlil se před Nejsvětějším a modlil se dlouho. Potom vstal a popošel před Maxovy krásné sochy sv. Cyrila a Metoděje, zadíval se na ně, a jak tudy stál, tak poklekl na kamennou dlažbu do prachu

Sochy sv. Petra a Pavla,

stojící při pilíři na straně evangelní, jsou důstojným protějškem k sochám sv. Cyrila a Metoděje. Byly zhotoveny týmž akad. sochařem Ferd. Neumannem z Kroměříže r. 1909 za cenu 8.220 K.

Korouhev americká.

Před sochami sv. apoštolů Cyrila a Metoděje zahledí se hned oko na zvláštní červenobíle pruhovanou korouhev americkou s oddílem modrým, ve kterém napočítáš 36 bílých hvězdiček i s těmi ukrytými pod hořejší ověsnou. Odkud a kterak tato korouhev na Velehradě? Nápis ohlašuje: „*K ročence 1000letého úmrtí sv. Metoděje věnovali Čechoslované katolici Spojených Států Ameriky*“. Velmi příhodný dar jubilejní! Neboť na druhé straně uprostřed jest obraz Panny Marie, před níž klečí sv. Cyril a Metoděj, a pod ní malý znak americký. Nápis objasňující skupinu vyslovuje zároveň prosbu: „*Ó neposkvrněná patronko naše, svatý Cyrille a Methoději, orodujte za nás!*“ Těžké tři zlaté třapce visí na korouhvi dole, jiné dva splývají po stranách od vrchu až dolů. Písmena jsou zlatem vyšita. Hedvábnou látku pevnou volila velmi příhodně pro takový dar „Akademie křesťanská v Praze“, která po vůli amerických Čechoslovanů katolických zhotovila dovedně nejen tuto korouhev, nýbrž i celý překrásný bílý ornát (kasuli, dalmatiky a pluvíál) za jubilejní dar pro Velehrad. Na tom ornátě chválí znalcové zvláště mistrovské vyšívání a výborný soulad barev. Stojí na 2000 K. Oboje, korouhev i ornát, přivezl na Velehrad americký kněz, rodilý Čech, *Václav Kočárník*, duchovní správce při kostele sv. Prokopa v Chicagu, právě tenkrát, když někteří Čechové z Prahy s novým arcibiskupem svým zavítali na Velehrad v oktáv mariánský. Hodilo

jako poutník obyčejný a sepjav ruce modlil se, modlil se vroucně, modlil se dlouhou dobu. Ruce složené povznášely se výš a výše až k trůnu Božímu. Pohřížen u vroucí modlitbu veliký biskup Strossmayer byl úchvatným zjevem. Všecek trnul jsem a plakal jakousi dosud neznámou blažeností: veliký biskup Strossmayer v prachu na zemi před apoštolu slovan-skými sv. Cyrilem a Metodem klečí a vzývá celou duší svou tyto mocné orodovníky u Boha, prosí je, žádá, aby orodovali v nebesích za lid slovan-ský!“

se znamenitě. Neboť nejdůst. p. arcibiskup pražský, *Frant. hr. Schönborn*, posvětil dne 21. srpna 1885 korouhev i roucha, jichž se upotřebilo hned při slavném požehnání večerním, a druhého dne 22. srpna při slavné mši sv. pontifikální, kterouž sloužil dotčený arcipastýř pražský († 25. června 1899).

Prapor katolického rolnictva

stojící vedle korouhve americké má po jedné straně pluh a spojené dvě ruce, jež drží kříž; nápis zní: „Katolický spolek českého rolnictva na Moravě“. Na druhé straně jest obraz ss. Cyrila a Metoděje s připojenou prosbou: „Dědictví otcův, zachovej nám, Pane!“ Prapor byl posvěcen na Velehradě 8. září 1907 Drem Frant. Sal. Bauerem, knížetem arcibiskupem olomouckým. Matkou praporu byla vysokor. pí. Marie hraběnka Szerenyová, kmotrami: selky Čapková, Hrubanová, Šamalíková, Sojková, Býčková, Fousková, Zemanová, Pillerová a Zavřelová. Prapor drahocenný jest vkusně pracován.

Korouhev velko-polská

(Poznaň) stojí podle americké před sochami sv. Petra a Pavla. Jest krásná, drahocenná i významná. Na jedné straně zříš Pannu Marii *častočovskou*, jejíž levice drží Jezulátko, pravice spočívá klidně na prsou; koruny obou posázeny jsou drahokamy, a kolem hlav oběma se vine věnec dvanácti zlatých hvězdiček, pod nohama oblaka. Nápis hořejší i dolní patří v jedno a dí: „Królewno korony polskiej, módl się za nami.“ (Královno koruny polské, oroduj za nás). Na druhé straně v prostředku rozpíná křídla korunou zlatou korunovaný stříbrný orel, který byl vzat z vojenského praporu, na 300 let starého, a přišit sem na korouhev, jedno křídlo však a koruna, jichž obou pozbyl ve válce, byly nově přidělaný. Nápis udává, kdo a proč poslal korouhev na Velehrad a sice: „Na pamiątkę tysiącznej rocznicy zgonu swiętego Methodego złożyli Wielko-Polanie“ — (na památku tisící ročnice úmrtí svatého Methoděje složili Velko-Polané).

Prapor Sdružení venkovské Omladiny

na Moravě, Slezsku a Slovensku, stojící po druhém boku amerického praporu, je zhotoven od sester Moravanek v klášteře Řepích u Prahy. Má cenu několika tisíc korun. Je bohatě zlatem, stříbrem a hedvábím vyšíváný. Výšivky jsou ovocem rozsáhlého a důkladného studia národního vyšívání a mají z toho důvodu velkou cenu. Na bílé, blankytem a stříbrnými lilii vroubené straně je vyšíváný obraz Panny Marie svatohostýnské a v rozích poprsí sv. Ludmily, sv. Hedviky, bl. Anežky a bl. Milady. Na červené straně, vroubené bledou zelení a třemi zlatými klasy, odznaky Omladiny, je vyšíváný obraz sv. Cyrila a Metoděje a v rozích poprsí sv. Václava, sv. Aloise, sv. Jana Nepomuckého a bl. Jana Sarkandra. Tyč je bohatě a umělecky vyřezávána a končí se křížem, u jehož úpatí vyrůstají tři klasy a jenž obtočen je věncem z lípového listí. Byl posvěcen 29. června 1909 J. M. opatem Drápalíkem z Nové Říše; při téže příležitosti posvětil pan opat také i sochy sv. Petra a Pavla.

Báně či kopule

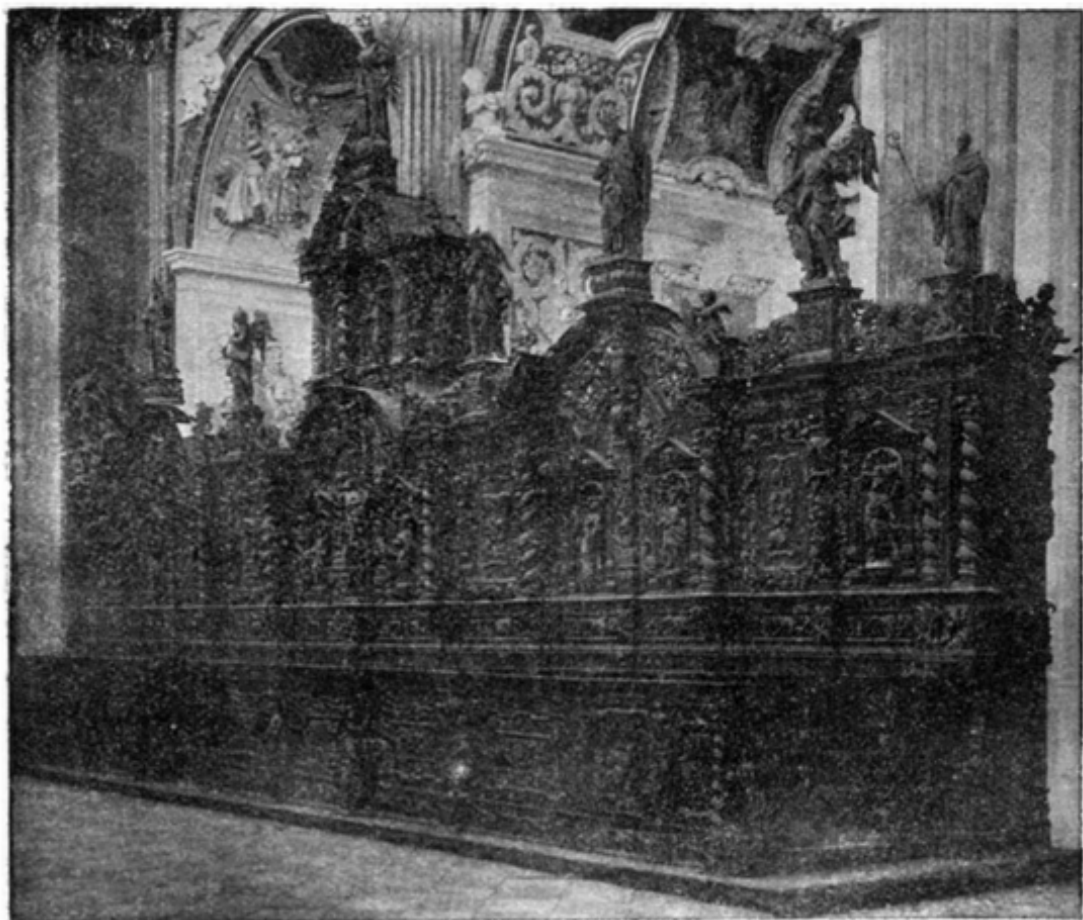
spočívá na čtyřech silných pilířích, poněvadž za dřívější doby nad bání bývala vysoká osmihranná věž, pokrytá mědí, kteráž od r. 1421, kdy kostel od Táboritů byl zpuštěn, zůstala zpusťou a teprve r. 1589 zase byla upravena. Jest dovedně sklenuta, a proto se jí obdivují stavitelé. Ve čtyřech rozích pod samou bání jsou postavy předních čtyř učitelů církevních dle litanie ke všem svatým, a sice v rohu evangelním svatý Řehoř, papež s tiarou, v epištolním sv. Ambrož s úlem (odznak výmluvnosti), dále sv. Augustin se srdcem (odznak lásky k Bohu), pak svatý Jeronym se lvem (odznak života jeho na poušti). Výše, v bání samé, namalováni jsou zakladatelé kláštera velehradského, a sice na epištolní straně Vladislav Jindřich, první markrabě moravský, jak i nápis dí a moravská orlice značí, na evangelní straně Přemysl Otakar, král český, označen lvem českým i nápisem. Vladislav založil (r. 1198), Přemysl potvrdil (r. 1202) klášter velehradský. Kdo zná dějiny obou těchto panovníků, rodných bratrů, přisvědčí, že bylo vhodno dáti Vladislavu po pravici bohyni

války, po levici bohyni moudrosti, kdežto Přemysl má po pravici bohyni spravedlnosti, po levici bohyni míru. Mimo to dvěma pacholaty na malých obrazech nad otvory znázorněno, kterak Vladislav a Přemysl jako dívky lnuli k sobě láskou, pak se rozdvojovali víc a více až do zjevného nepřátelství, posléze však se spřátelili nadobro. Nejvýše v báni jsou andělé, neboť vrchem označeno jest nebe, do kterého za anděly pospíchají z obou lodí křížových sv. Benedikt a sv. Bernard, jakoby vystupovali ze svých vlastních chrámů k báni nebeské. Kopuli i malby na klenbě v lodi maloval slovutný Pavel Pagani, obnovil je, požárem poškozené, Fr. Ig. Egstein z Brna.

Kůrní lavice

(stalla), vzácná památka po cisterciácích velehradských a výmluvný důkaz o dovedné jejich práci. Přistupte jen blíže a prohlédněte si leckterou tu vyřezávanou okrasu! Kdo by to dovedl nyní lépe? Klášterníci nepracovali pro výdělek, nýbrž pro umění. Zaznamenáno jest, že pocházejí z r. 1695. Sedadel mají po každé straně 18 velmi příhodně upravených pro společnou modlitbu, konanou dle pravidel řeholních. Postavme se do prostředka před lavici epištolní a patřme na staré žluté sochy, čerstvě natřené: na vrchu stojí Syn Boží, pod ním vedle sebe ss. Benedikt a Bernard, níže cherub a seraf, dole sv. Jan Křtitel, předchůdce Páně; naproti tomu na lavici evangelní nejvýše stojí Panna Maria, podle ní vedle sebe ss. Skolastika a Humbelina, níže archanděl Gabriel a Michael, dole sv. Josef pěstoun. Jaká to významná souměrnost! Dále stojí na vrchu lavic, jako byli v báni, čtyři učitelé církevní: sv. Řehoř, jemuž andílci drží kostel a knihu, třetí dole nádobku; naproti stojí sv. Ambrož, jemuž odznaky také andělé drží, úl a knihu, dole peníze; sv. Augustín s andílkem přelévajícím vody mořské lasturou, kdežto jiný andílek drží srdce; sv. Jeronym, jehož odznaky: lva, knihu a palmu nesou zase tři andílci. Pokrajní andílci dole stojí se svými štítky jako na stráži. Podobně nahoře na lavicích stojí čtyři andělé se štíty a na každém konci při kazatelně jest umístěn cisterciák, a to svatý Robert na straně epištolní, svatý Alberik na

evangelní. Ostatní sošky, zaujímající dlouhou řadu výklenkův asi v prostředku zadní stěny, jsou sv. apoštolé a evangelisté postaveni tak, jak následují v litanii ke všem svatým, a sice sv. Petr na epištolní straně, sv. Pavel na evangelní začínají, stojíce na zevnějším boku blíže kazatelny, sv. Ondřej pokračuje na epištolní straně, svatý

Kůrní lavice.

Jakub na evangelní atd. střídavě se strany na stranu postupující. Slovný znalec uměleckých památek našich, bývalý ředitel v Kyjově na Slovácku, Josef Klvaňa, napsal, že „kůrní lavice jsou skvost chrámu velehradského“ a že na nich viděti „přepych barokního slohu ke konci 17. století v celé jeho nádheře.“¹⁾ Kůrní lavice byly ceněny na 200.000 K.

¹⁾ Časopis vlast. spolku musej. v Olomouci 1888 str. 185.

Klenba hlavní lodi

je nemálo zajímavá. Stojíce na svém stanovisku na konci kůrních lavic, poněkud v kapli sv. Floriana nebo naproti v kapli svatého Václava, pohlédneme vzhůru a uvidíme „cestu do nebe“; neboť nad hlavou svou vidíme svět, Boha Otce i Syna i Ducha svatého, Pannu Marii jako prostřednici a s obou stran anděly s věnci a palmami vítěznými. Toť nebe vysoké, a proto malba jen jako pouhý nádech! K tomuto nebi s obou stran sbíhají se sloupy tím kratší, čím blíže ku středu. Těmi sloupy celý střed zdvihá se hodně vysoko, malba tu rovněž jen nadechnuta jako na nebi velmi od nás vzdáleném. Zadívejme se jen chvíli na malbu a stoupání bude nebe výš a výše! Kterak se do nebe dostaneme? Na jednom konci, a sice nad kazatelnou, vidíme „křest Bořivojův“, křest vodou jakožto nezbytnou podmínku života věčného. Nápis „Effundam super vos aquam mundam.“ Ezech. 36, 25. — „vyleji na vás vodu čistou“ vztahuje se velmi případně k zjevu zobrazenému. Bořivoj byl pokřtěn na Velehradě dle novějších výzkumů nejspíš asi r. 874, avšak když náš obraz na klenbě byl malován, platilo za historickou pravdu, že Bořivoj pokřtěn byl hned r. 864, tudíž i sv. Cyril († r. 869) tam zobrazen. — Na druhém konci směrem k hlavnímu oltáři viděti jiné skupení z dějin klášterních, „smrt klášterníků velehradských“. 12. ledna roku 1421 přepadli Táborité moravští ode vsi Nedakonic klášter velehradský, drancovali, pálili. Mniši mnozí prchli přes klášterní zeď do Uh. Hradiště. Avšak opat Jan a vlastní bratr jeho, pak dva řeholní bratři laikové a mnich Petr zachyceni a na hranici v kostele upáleni dle zprávy potvrzené svědky v protokolu sepsaném v Brně 23. října 1425. Kámen oltářní, na kterém byli upáleni, choval se do nedávna v kapli svatého Metoděje naproti kazatelně. Při obnově k jubileu r. 1885 vyňat ven a polovice postavena při oblouku velikém u kaple královské, druhé polovice použito za podstavec nového kříže na cestě k Salaši hned za Velehradem. Zobrazeným upálením velehradských mnichů naznačen jiný způsob křtu, totiž křest *krví*, k čemuž i poukazuje nápis: „Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.“ Psal. 115, 5. — „Draháť jest před

očima Hospodinovýmá smř svatých jeho!" Sloupy s obou stran k středu tíhnoucí značí dobré skutky. Na cestu do nebe člověku tudíž netřeba, leč aby pokřtěn byl a nastavěl sobě sloupů z dobrých skutků.

Na oblouku vítězném, a to pod umučením cisterciáků velehradských, čteme nápis letočetný: „DoMV s haeC sVb Abbate FLorlano InnoVata Vt fLoreat“ — „dům tento za opata Floriana obnovený ať zkvětá“ (r. 1722). Kostel totiž posledněkrát vyhořel hrozným požárem 16. července r. 1719 a hned za opata Floriana († 1724) opraven do r. 1722 tou měrou, že mohl rozkvéstí nádhernou vnitřní úpravou, kterou mu zjednal opat Josef Malý, rodák z Vyzovic, nástupce Florianův. Výteční mistři byli povoláni, aby staré vzácné fresky (malby na omítce) obnovili. Zcela obnovený kostel byl pak slavně svěcen 2. října 1735 a vypadal asi tak, jak vypadá nyní po důkladné obnově jubilejní. Roku sv.-metodějského 1885 měli jsme tudíž 150letou památku svěcení chrámu Páně velehradského. Na obnovu jubilejní vztahuje se nápis pod křtem Bořivojovým, na klenbě, kdež upraven můj český nápis letočetný: „K tIsÍCLeté sLaVnostI sV. MethoDěje obnoVena CeLá sVatyně VnItř I Vně“ (r. 1885). Obnova začala r. 1880. Stála na 160.000 K, jež složili štedří dobrodincové buď „Korunou Soluňskou“, buď loterii velehradskou, buď kněží věnovanými milodary, buď jiní menšími nebo většími dárky. Presbyterium čili oboltáři obnoveny jest přispěvky bratrstva „Koruny Soluňské“, příční loď obnovilo kněžstvo svými milodary a hlavní loď i dvě poboční vykrášlili společně lid i kněžstvo výtěžkem „věcné loterie velehradské“.

Dále za nápisem právě vzpomenutým 4 okna mají nad sebou 4 podlouhlé obrazy, jimiž zobrazeno „čtvero základních ctností“, ještě dále nad pavlačí (kruchtou, kůrem) andělé zpívající vyobrazení jsou na příklad lidem, zpěvákům na kruchtě, aby mezi nimi také platilo vždy za pravidlo, jak dí nápis: „Všeliký duch chval Hospodina“ — „Omnis spiritus laudet Dominum“. Psal. 150.

Okno průčelní

nejlépe viděti celé, stojíme-li blízko schodku, kterýž uprostřed kostela se nachází, nemaje nyní žádného účelu,

ač jindy bylo ho potřebí pro vysokou, vyzlacenou a přeměle pracovanou mříž, dělicí kněžský kůr od lodi, v níž se shromažďoval lid. Na okně pozorujeme patrně svatého Cyrila a Metoda klečeti před královnou Pannou Marií, která jest upravena dle obrazu Panny Marie velehradské (z r. 1665), tudíž chová na pravici Synáčka, nad ní Duch sv. a nejvýš Bůh Otec. Ve spodu pod svatým Cyrilem a Metodějem uprostřed lze uviděti červený kříž stejnoramenný, v jehož středu sedí moravská orlice a v jehož ramena vsunuta jsou písmena MORS — (Morimond). Tento kříž měli ve znaku svém cisterciáci velehradští, ježto mateřinský jejich klášter byl ve Francii v Morimondu. Na Velehrad byli zavedeni markrabětem moravským Vladislavem Jindřichem. Oknem průčelním úplně dobře znázorněna ta pravda: Sv. Cyril a Metoděj, hlásající Boha trojjediného, spolu nás učili ctíti blah. Pannu Marii, kterýžto úkol po nich konali na Velehradě vyhlášení ctitelé mariánští, synové sv. Bernarda, cisterciáci. Okno zhotovil umělecký dvorní závod Mayerův v Mnichově, dle nákresu architekta Gust. Meretty asi za 6000 K. Návrh pro skupinu zobrazenou podal Jan Vychodil, schválil děkan Jos. Vykydal.

Varhany,

postavené po obou stranách průčelního okna, pocházejí z roku 1745 od brněnského varhanáře Ant. Richtera za 3000 K, mají 32 mutací, dvojí klaviaturu a 4 měchy. Ozdob na nich mnoho. — K roku 1863 byly opraveny z ochoty a zdarma vp. Ond. Brázdilem, administrátorem z Hradčovic, ale k jubileu roku 1885 důkladně je probral a obnovil Josef Hauke, varhanář z Rybáren při Uh. Hradišti. Obnova stála přes 4000 K. — V roce 1924 přikročilo se k nové a důkladné opravě, ježto varhany zastaralého systému zásuvkového, bez stálých, nákladných oprav, byly by téměř neupotřebitelné. Při tom zevní těleso, jež má nemalou uměleckou cenu, zůstalo nedotčeno, toliko stroj uvnitř byl všecek obnoven. Zjednány píšťaly systému kuželovitého. Stroj ve stolku o dvou manualích s 30 rejstříky, je nyní pneumatický. Též staré měchy, které se dříve nalézaly vně kostela, na klášterní chodbě, odkud se vedl vzduch do varhan vzduchovodem, nahrazeny no-

vými dvěma měchy, umístěnými ve varhanách, s elektrickým pohonem. Elektroventilator „ventus“ od Aug. Lauk-

Vnitřek kostela ke vchodu.

huffa z Weikersheimu (Württembergsko) postaven do věže na evangelní straně. Pro případ přerušení proudu jsou měchy zařízeny tak, že se dají šlapati. Toto obnovení

varhan provedli Matěj Strmiska a Frant. Imrich, varhanáři v Uh. Hradišti, za 100.000 Kč. Obnovené varhany slavnostně posvěceny 29. června 1925.

Kazatelna

pocházející z r. 1724 stála tehda 1970 K a dosud zasluhuje, abychom jí věnovali malou chvíli. Jestliť z prací pozlacovačských nejvýbornějším předmětem. Ale i její obrazy mají svou významnou cenu. V levo, téměř v kapli sv. Cyrila, vidíme obraz *a)* jak u studnice Jakubovy Kristus Pán rozmlouvá s ženou Samaritánkou a jí ponenáhlu přivádí k víře, že on sám jest oním Vykupitelem zaslíbeným, o němž se žena v rozhovoru zmiňuje. Vedle na obraze *b)* tento zaslíbený Vykupitel odevzdává Petrovi klíče a tím úřad svůj. Dále na obraze třetím *c)* pozorujeme učeníky na cestě do Emaus ve velikém hoři, an Vykupitel umřel a tím padla celá jejich naděje; leč tu přidružil se jim vzkříšený Spasitel, z jehož výkladu srozuměli, že tak bylo Kristu trpěti, nežli vešel do slávy. Uvnitř kazatelny konečně *d)* pozorujeme Tomáše prve nevěřícího, kterak potom z celého přesvědčení vyznává: „Pán můj a Bůh můj!“ Kristus Pán však, pozdviženu maje pravici, slavně prohlašuje, že i blahoslavení jsou, kdož neviděli jako Tomáš, a přece uvěřili. Na příklopu do popředí vystupují dvě desky zákona, jim s každé strany drží andělé knihy sv. evangelia, v levo sv. Matouše a Marka, v pravo sv. Lukáše a Jana, nade vším vyvstává alegorická (jinotajná) postava, značící víru, naději a lásku. Jaký v tom hluboký význam! Na kazatelně káže se Kristus ukřižovaný, který desatero přikázání Božích a vůbec Starý Zákon naplnil svým sv. evangeliem novozákonním, aby na základě tom vyrůstaly v člověčenstvu zdárně tři božské ctnosti: víra, naděje a láska.

Kříž u vchodu

budivá obzvláštní pozornost, a to právem; jestliť velmi dovedně zhotoven od samouka Aug. Sedláčka z Vyškova a kostelu darován od zbožného Velehradčana Fr. Hybnera. Svěcen byl 15. srpna 1860. Pozorujte jen do podrobná jednotlivé částky těla Kristova a jsem jist, že vás dojme věrné napodobení mrtvého těla, které tu vidíme.

Křtitelnice mramorová,

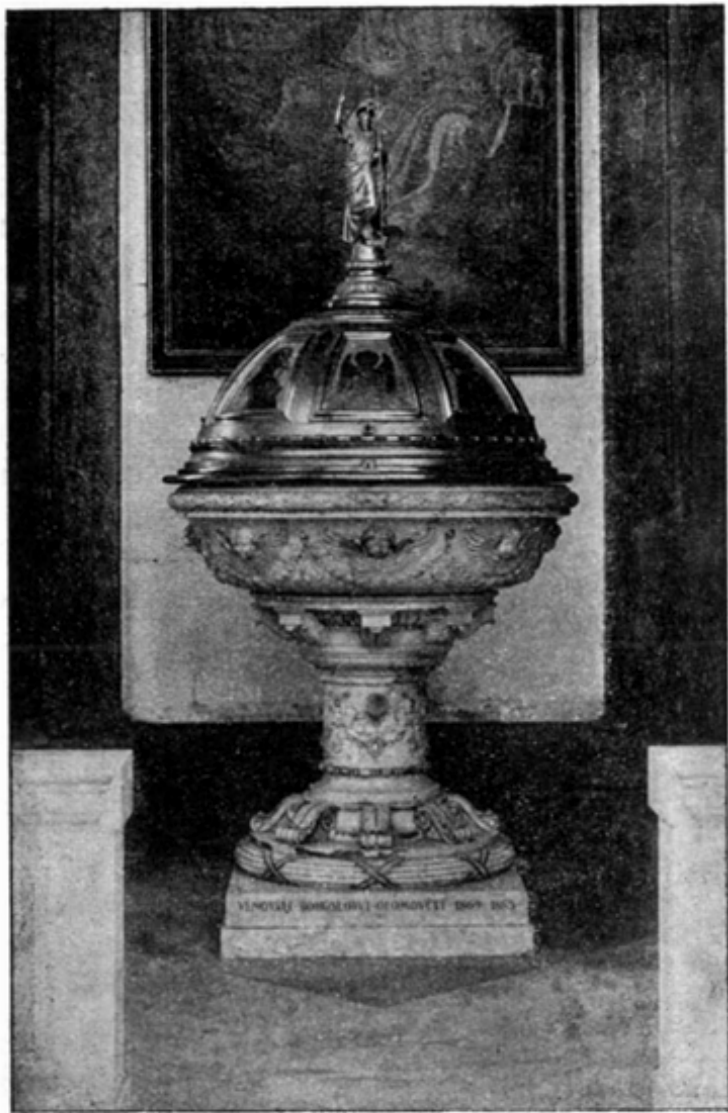
jubilejní dar olomouckých bohoslovců, postavená k 6. dubnu 1885. Umělecké, mistrovské dílo! Z karrarského mramoru jest spodní část uměle provedena, ať již zkoumáme an-

dílky, ať okrasy jiné; víko je ze dřeva, však pozlaceno celé a ještě ozdobeno krásnými obrazy od pražského profesora Sequense, obrazy to sv. Cyrila, sv. Metoděje, blah. Jana Sarkandra, sv. Jana Nep. a symboly (znaky) čtyř evangelistů; na víku stojí výborná soška sv.

Jana Křtitele. Víko lze pohodlně otočiti do polovice, ačkoli dostačí pro potřebu obyčejnou malá dvířka na přední straně, aby se mohlo volně nabrati křestní vody.

Zcela dole na zemi lze čísti v předu na dvou

stranách: „K úmrtní památce jubilejní sv. Metoděje — věnovali bohoslovci olomoučtí 1869—1885.“ Na třetí straně stojí: „Obstarala Akademie křesťanská v Praze“, na čtvrté: „A: V B: — MDCCCLXXXV. — G: Ciani F:“, což znamená, že nákres zhotovil pražský architekt, slo-

Křtitelnice.

lutný A. V. Barvitiu, dle něhož křtitelnicí upravil chvalně známý sochař pražský Giovanni Ciani, rodilý Vlach. Také zábradlí a celá dlažba jsou z mramoru. Stála na 6000 K, jež dárcové skládali po krejcařích. Avšak neslouží-li nyní ke cti všem, kdož na ní mají podíl, všem dárcům i pracovníkům?

Bratr Fortunát.

Za křtitelnicí na zdi visí ode dávna obraz vypravující, že zbožný mnich Fortunát vyšel si do lesíka a tam se zahloubil v rozjímání, kterak andělé v nebi mohou neustále pěti tutéž píseň, aniž je omrzí? V tom uslyšel libý zpěv malého ptáčete, jež usedlo nedaleko na stromě. Naslouchal líbeznému zpěvu, naslouchal, až usnul. Fortunát spal a spal dlouho. Když procitl, bral se domů. Ale tu cizí vrátný mu otvíral, samí neznámí bratří potkávali se s ním a hleděli celí udivení na něho jako na cizince. Konečně před opatem u přítomnosti všech vyhledáno v dějinách klášterních, že tomu právě 200 let, co zbožný bratr Fortunát vyšel z domu a již se nevrátil, aniž o něm bylo slechu. Tu se Fortunát ozval, že o něm to psáno, a doložil:

„Dvě stě let jsem v blahu naslouchal
kratičké jen písni z ráje.

Ó již věřím, že zpěv Božích chval
věčně blaží nebes máje!“ —

řka to klesá, v prach se rozpadá,

duše k nebi spěje,

sama Pánu pěje,

kde slast věkověčně zavládá.

(Vlad. Šťastný).

Chvalopěvci.

Pohledme nyní nad sebe, uvidíme na dolní části kruchty troje pole a v každém obraze netušené krásy. Nad námi *Zachariáš* pronáší svůj chvalozpěv, když se mu narodil dle přípovědi andělovy syn od Boha vyžádaný, Jan Křtitel, a on sám od němoty byl osvobozen. Kolem a kolem andělci hrají na rozmanité nástroje. — Na poli prostředním sedí král *David* a pěje své žalmy a andělé dokola umístění jej doprovázejí. — V poli nad křtitelnicí zase staříčkový *Simeon* drže na loktech svých zaslíbeného Vykupitele světa tou největší radostí zcela

blažen, jiného si nepřeje, leč spojenu býti s Bohem samým u blaženosti věčné. Také jemu andělé přizvukují. Tento Simeon s Božským Děťátkem a bratr Fortunát o věčnosti rozjímající nejsou-liž jako schválně zde zobrazení ode dávna pro větší význam opravdu krásné naší nové křtitelnice?

Nyní poklekněme před velebnou svátostí na hlavním oltáři a vyjděme z kostela podívat se na apsidy z venku za hlavním oltářem.

Apsidy.

Vyšedše z kostela, zahne-me v pravo a tu vidíme před sebou silný oblouk z tesaných čtverců vypínati se mírně vzhůru k malé věžce, jako by měl býti její podporou; podporou zrovna není, ale jest výmluvným zbytkem z dřívějšího starého kostela, jak usoudili znalci.

Jděme jen dále podle něho a nalezneme ještě výmluvnější zbytky starého kostela: tři apsidy, okrouhlíny, jež uzavírají hlavní loď a dvě sakristie. Zvláště prostřední velká apsida budí pozornost od té doby, co byly odkopány r. 1885 základy její do hloubky $8\frac{1}{2}$ stopy čili asi

Prostřední apsida za kostelem.

3 metrů. Jak objevené překrásné patice tak okno prostřední, tak i polokruhová obruba pod střechou, a hlavice sloupů jsou rázu čistě romanského a dokazují, že velehradská svatyně byla v daleké minulosti románskou basilikou, neboť znalcové, stavitelé chvalně známí, kladou pozůstatky vzpomenuté do X. století.¹⁾

Mezi prostřední apsidou a oběma nynějšími krajními apsidami byly objeveny nedávno ve hloubce uvedené také základy ještě dvou apsid, apsidy 4. a 5., což důkazem, že kostel míval patero lodí.

Koruna Soluňská.

Aby se chrám velehradský mohl zachovati v čistotě a kráse, stará se bratrstvo „*Koruna Soluňská*“²⁾, založené při něm někdejším farářem P. Karlem Molitorem r. 1863. Z členských příspěvků ročně 5 Kč se udržuje a zvelebují svatyně Cyrilometodějská. Členové živí i mrtví, jakož i celé rodiny zapsané, mají tu výhodu, že se za ně ročně obětují nejméně tři mše sv. a každý den se za ně konají u oltáře modlitby. Přihlásiti se možno v sakristii.

¹⁾ Prof. Aug. Prokop odpírá tomu sice a klade vznik kostela k roku 1200 (Mith. der k. k. Central-Commision 1893 p. 167). Avšak p. prof. Prokop nezná minulosti velehradské a mýlí se ve mnohém na př.:

a) že kostel nebyl nikdy delší; očití svědkové však praví, že byl r. 1687 „zkrácen“ (Ecclesia anno 1687 abbrevianda erat“ Středovský S. Moraviae Historia p. 622);

b) tvrdí prof. Prokop, že kostel byl hned od prvopočátku klenutý — „von Haus aus schon gewölbt“ (l. c. p. 167), kdežto očitý svědek P. Christian Hirschmentzel (1638—1703), cisterciák velehradský, výslovně praví, že kostel „není klenutý, leda nad presbytářem a kolem něho“ — „templum fornicatum autem non est, nisi supra et circa presbyterium“ (viz rukopis v zemském archivu v Brně „Nova et Vetera Loci Wellehrad monumenta“ p. 130).

Kdo se tak mýlí a odpírá výrokům určitým, nemůže platně rozhodovati o velehradském kostele, třeba byl profesorem i architektem. Studujme pilně velehradskou minulost a to v každém směru. Náš Velehrad Cyrilo-Methodějský toho vyžaduje a zasluhuje.

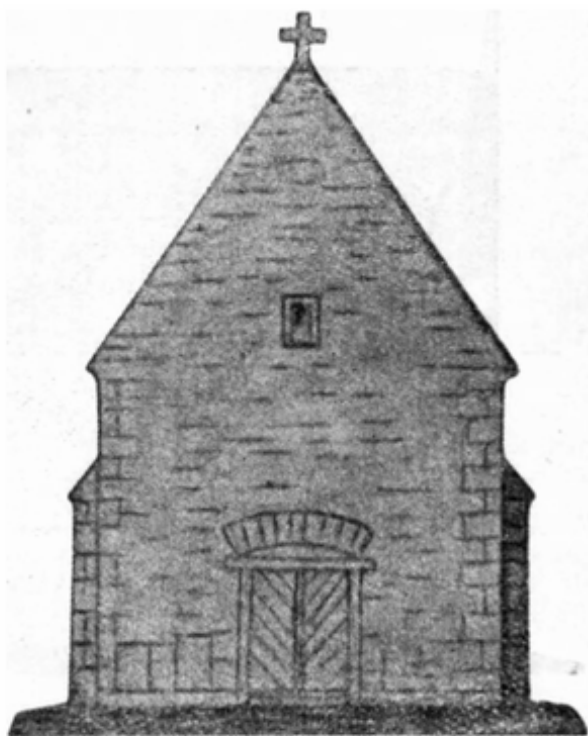
²⁾ Srv. Jan Vychodil: Koruna Soluňská ve svých nejhlavnějších obrysech. Brno 1879.

CYRILKA.

Ó vítěj, Velehrade! Plesem díků
buď veleben, dob slavných památníků!
Fr. Kyselý.

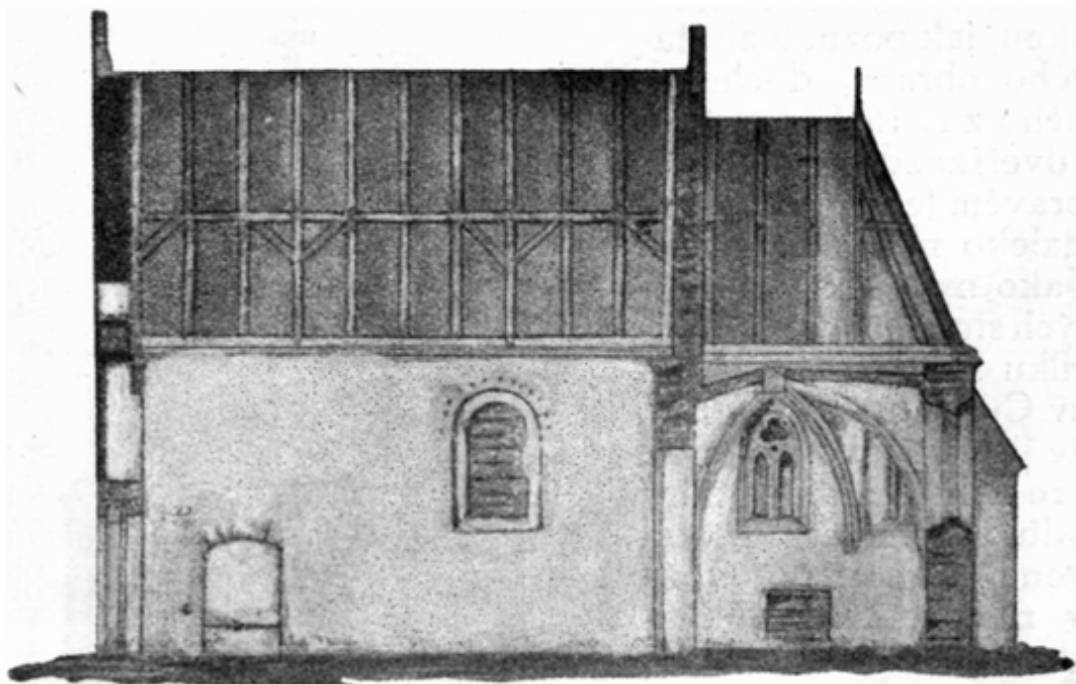
Malý kousek od apsidy velkého kostela stojí kaple Cyrilka. Cestou novou k 6. dubnu 1885 otevřenou, snadničko lze se k ní dostat. Úhledná, milá kaplička po zevnějšku i vnitřku. Nyní jest upravena ve slohu gotickém, ale dříve bývala románskou, jak poznati ze starého obrazu, dochovaného z r. 1668, a z okna i dveří zazděných v boku pravém (epištolním) nedaleko nynějších dveří. Jako nyní tak za minulých století spojovali Cyrilku s apoštolem naším sv. Cyrilem, vypravujíce, že ji postavil za vzorek pro veliký chrám, který odtud nedaleko postaven býti měl; potom že v ní kázával a bohoslužby konával i sv. Cyril i sv. Metoděj, ano do Cyrilky kladli případ onen, kterak rozhněvaný král Svatopluk vjel na koni do chrámu a to při pozdvihování, chtěje potrestati Metoděje, že nečekal se mši svatou, až by se král byl navrátil domů z honu.

Průčelí Cyrilky před obnovou r. 1862.

Že zpráv těchto nesmíme zhola podceňovati, vysvítá již i z pouhého názvu naší kapličky „Cyrilka“. Neboť ačkoli za dřívějších časů byla věnována „Večeři Páně“ nebo „Tělu Páně“, nyní zase od r. 1863 „Zjevení Páně“ či „svatým Třem králům“, přece vždycky mezi lidem obecně se říkalo a říká se jí dosud „Cyrilka“. Toť při jiných ještě dokladech veledůležitě!

Za doby cisterciáků bývala Cyrilka farním chrámem, okolo se hřbitovem, pro klášterní řemeslníky a příslušníky. Po zrušení kláštera roku 1784 přestala býti chrámem farním a toliko při pohřbech tu bývaly mše sv. zádušní. Když pak r. 1832 nový hřbitov byl upraven na „Hrádku“, pozbyla Cyrilka všeho. Nejsouc ku potřebě církevní, zdála se býti zbytečnou, a proto zneužito jí v letech padesátých za prachárnu, pak za skladiště hospodářské. Konečně před jubilejním rokem 1863 získal J. Emin. p. kardinál Bedřich

Podélný průřez Cyrilky před obnovou r. 1862.

Fürstenberg, arcibiskup olomoucký, Cyrilku — budovu i patronát — od majitele bar. Siny, a dal ji zcela obnoviti tak důkladně, jak ji vidíme. S malými změnami znovu byla vymalována a obnovena r. 1908 malířem Kubíčkem z Uh. Hradiště. Výlohy zaplatil J. Exc. kníže a arcibiskup olomoucký Dr. Fr. Sal. Bauer. Polozapadlá a pobořená vzbuzovala žal a hoře ctitelům cyrilo-metodějským, nyní působí radost a rozkoš všem návštěvníkům.

Vstupme do ní. Učiňme několik kroků, a již jsme dospěli k oltáři, vzácnému prací rezbářskou. Zavěrací oltář má křídla ozdobená po zevnějšku krásně řezanými

znaky čtyř evangelistův, ale ještě krásnější jsou zajisté po vnitřní straně křídel mistrovské podoby ss. apoštolů

Cyrlka.

Cyrila a Metoděje, nejkrásnější však jest uvnitř ona ladná skupina, představující Matku Boží s Jezulátkem a sv. Jo-

sefa pěstouna, pak ss. tři krále a jejich družinu. V rohu při sv. Josefu lze spatřiti znak olomouckého knížete arcibiskupa i nápis: „ex voto ao. 1862“, čímž oznámeno, že J. Em. p. kardinál onoho roku dostal slibu svému věnovav oltář tento Cyrilce. Že Cyrilku celou obnovil, uviděti možno velmi dobře, obrátíme-li se od oltáře na průčelní okno, na překrásnou růžici, v níž uprostřed mezi bohatými okrasami červený orel v zeleném poli, kolem něhož nápis: „Fridericus Archiepiscopus Olomucensis a. d. 1863“, t. j. „Bedřich arcibiskup olomoucký l. P. 1863“ dokonil obnovu této kaple. Odtud i po stěnách mezi okny „FF.“ (Fridericus Fürstenberg) a na oponě pod okny znaky nejdůst. arcipastýře Bedřicha. Dříve byly na stěnách některé nápisy, výroky to z písma svatého. V malovaném oboltáři, na oponě pod okny pozorovati zkratky jmen: „Jezus“, „Maria“, na žebrách dvanáct cherubinův a na svorníku IHS (Ježíš). Na vítězném oblouku před oltářem viděti nejvýše Krista, žehnajícího po způsobu církve řecké a držícího knihu, na níž psáno řecky: „ΑΩ“, což se vztahuje na výrok v písmě sv.: „Jáť jsem Alfa a Omega, počátek i konec, praví Pán Bůh.“ (Zjev. I, 8.) K obrazu Kristovu přidán r. 1908 nápis vybízející nás k úctě ss. apoštolů slovanských, Cyrila a Metoděje, a sice:

Laudemus
viros glo-
riosos
863.

Kristus

et paren-
tes nostros.
Sirach 44. I.
1863.

(Česky: Chvalmež muže slavné — 863 — a otce naše v pokolení jejich. Sirach 44. I. — 1863 —). Letopočet 863 a 1863 připomíná příchod ss. Cyrila a Metoděje r. 863 a tisícileté jubileum jejich příchodu 1863.

Na témž oblouku dole na evangelní straně jest zavěšeno arcibiskupské povolení pro Cyrilku z 30. června 1920 na deset let, že se v ní mohou sloužívati mše svaté každodenně po celý rok. Naproti na témž oblouku, tedy na epištolní straně, visí obraz poslaný i se stříbrnou lampou (uschována v sakristii) v tisíciletou úmrtní památku sv. Cyrila r. 1869 na Velehrad od pravoslavných Rusů z Petrohradu na důkaz, že i tam uctívají ss. Cyrila a Me-

toďeje, pamatujíce při tom i na Velehrad. Oslavovaliť Ru-
sové doma slavně svatocyrilskou jubilejní památku r. 1869

Vnitřek Cyrilky.

a poslali na Velehrad s lampou i kopii tohoto „nejstar-
šího v Rusích nalezeného obrazu ss. Cyrila a Metoděje“.

Kníže černohorský Mikuláš I. měl jej odevzdati na Velehrad, ale že se zdržel v Berlíně na své zpáteční cestě z Petrohradu, poslal s těmi dary zvláštního kurýra, aby 14. února byly na Velehradě. Vyvěsiti obé v Cyrilce na místě příhodném povolil nejdůstojnější arcipastýř olomoucký hned v březnu r. 1869. Drahocenná lampa bývá obyčejně uschována.¹⁾

Nová jest i *dlažba* v Cyrilce, nové *schody* železné na *škůr* a kolem Cyrilky nová *ohrada* železná i *brána* a j. Při bráně viděti dva *znaky*: mlynářský a arcibiskupský, odnášející se k štědrému dárci knížeti arcibiskupu Dr. Fr. Sal. Bauerovi, jenž na podnět okrašlovacího spolku na Velehradě r. 1908 dal upravit *vnitřek i okolí Cyrilky* velmi vzácně nákladem přes 4000 K.²⁾

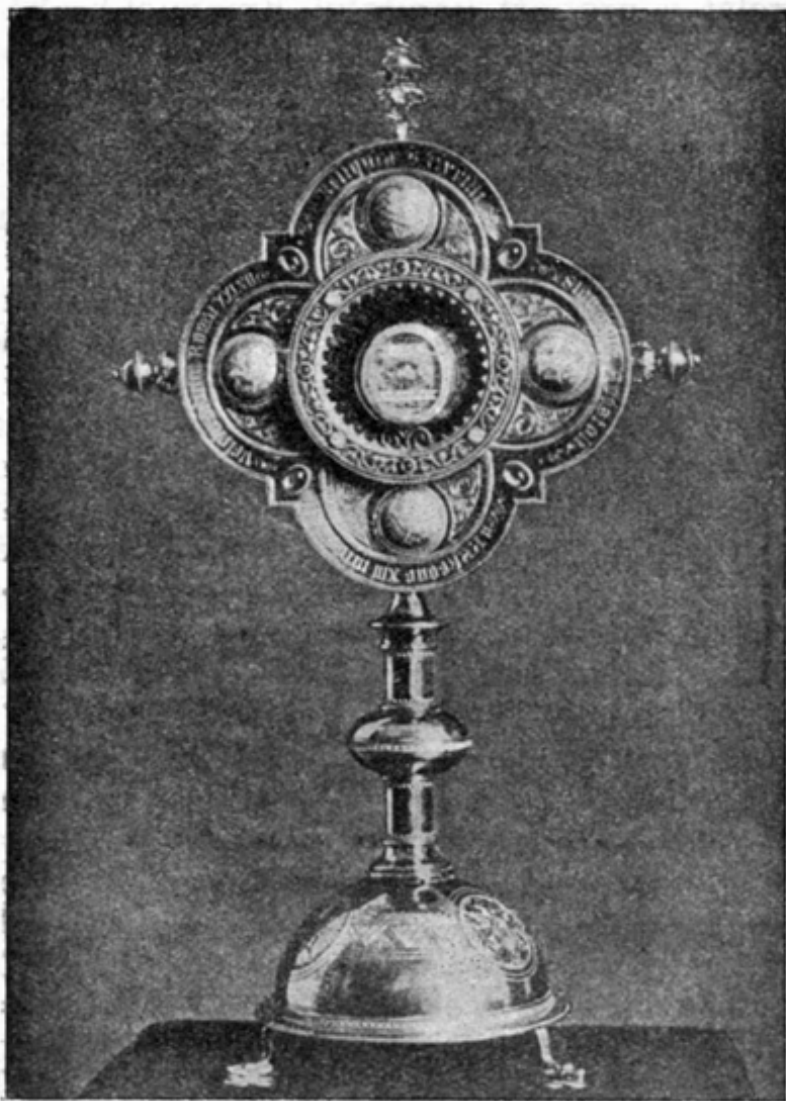
Ostatky sv. Cyrila.

Místo jiných podrobností záhodno zde zmíniti převzácných ostatků sv. Cyrila, kteréž v Cyrilce nejprve byly uvítány od Velehradčanův a v Cyrilce z pravidla bývají velmi často uctívány od tisíců poutníků velehradských. Jak a kdy došly se na Velehrad? Známo jest, že sv. Cyril umřel v Římě 14. února r. 869 a tam pochován byl za nesmírné pocty a slávy v kostele sv. Klimenta, jehož ostatky svaté byl přinesl do Říma. Nyní ovšem nelze nalézt hrobu sv. Cyrila, ale za dávných časů věděli o něm. Ano ještě v nedávných stoletích otvírali jeho hrob. Výtečný starožitník římský Giovanni Battista de Rossi zřejmě praví: „Ke konci 16. století byly ostatky sv. Cyrila *opět nalezeny* v jedné starobylé, jemu zasvěcené kapli, v basilice sv. Klimenta.“ Při takové příležitosti, když „opětně“ býval hrob sv. Cyrila otevřen, dostaly se částky sv. těla Cyrilova k sv. Jeronymu v Římě, do Prahy, do Brna, do Mikulova a do Blučiny u Židlochovic na Moravě. V Brně

¹⁾ Obšrně o všem, což souvisí s Cyrilkou, napsal J. Vychodil ve spise „Cyrilka na Velehradě“. Srov. též „Sborník Velehradský“ III. roč. Poněvadž lampa, jež donesena na Velehrad, je stříbrná, nikoli zlatá, jak znějí zprávy, ani nevyniká příliš velikostí a zdobou, vznikla pověst, že prý pravá lampa ze zlata, dar carův, cestou byla ukradena a místo ní v náhradu dodána tato skromnější.

²⁾ Hlas 1909 č. 66. str. 7. c.

při biskupském chrámě na oltáři ss. Cyrila a Metoděje bývalo k veřejné poctě vystavováno až do r. 1811 *podloktí pravé ruky Cyrilovy* v prastarém stříbrném obalu. Z tohoto podloktí darován *úloemek* rajhradskému klášteru,

Ostatky sv. Cyrila.

když tam okolo r. 1765 postavili nový oltář v prelaturní kapliče.

Tento úloemek rajhradský podal moravský historio-
graf, dr. Běda Dudík, jménem svého kláštera při pouti
Slovanů v Římě 1881 sv. Otcí Lvovi XIII., kterýž obádal
pravost jeho a pak k úctě veřejné ho vystavil slovanským

poutníkům v Římě. Na to dle žádosti oo. benediktinů rajhradských rozdělil *úlomek na 5 částí, z nichžto jedna dostala se na Velehrad 30. září 1881 v pátek* a slavně vítána byla třídenní slavností v pátek, sobotu a v neděli. Pro tuto částčku velehradskou daroval olomoucký infu-
lovaný prelát a probošt kapitolní, Emanuel hrabě Pötting († 4. února 1898), drahocenný relikviář ze stříbra silně pozlacený a vkusně provedený v Cachách nad Rýnem dle nákresu architekta Gustava Meretty. Na relikviáři, jehož obraz podáváme, poznati dobře čtyři znaky evangelistů a 4 drahokamy, totiž granáty české 4 a tyrkysy 4. Kolem okraje na neširokém kruhu ozdobným písmem vyryto jest: „Reliquiae S. Cyrilli, Sclavorum Apostoli, a P. P. Leone XIII. missae Velehradum Roma XXI. VII.“ po česku: „Ostatky sv. Cyrila, Slovanův apoštola, od papeže Lva XIII. poslané na Velehrad z Říma 21. července (r. 1881)“. Při částěčce samé, kteráž v pouzdře pečetí opatřeném došla z Říma, čteme na proužku papíru natisknuto: „S. Cyrilli Ep. C.“ a na druhém proužku schválně vlastní rukou sv. Otce Lva XIII. připsáno „Slavo apli“, což dohromady praví, že tu máme před sebou ostatky „sv. Cyrilla, biskupa, vyznavače, Slovanův apoštola.“ Povážíme-li, že máme na Velehradě částčku z té pravé ruky sv. Cyrila, kterouž psal našim předkům i nám překlad Písma sv., a tento překlad že pevným jest základem naší svaté víry, jakož i naší vzdělanosti a osvěty národní, pak uznáme zajisté, že tyto svaté ostatky jsou nám velikým pokladem a že jest slušno, abychom je uctívali co nejvíce. A věru, poutníci velehradští je uctívají dojati v hloubi duše své, kolikrátkoli zavítají na Velehrad ať ve průvodech malých ať v zástupech tisícových. Zvláště dojemné bylo, když 13. července 1885 Jeho Em. nejd. pan kardinál Bedřich Fürstenberg, arcibiskup olomoucký, po své mši sv. v Cyrilce dával ostatky sv. Cyrila libat všem přítomným, ač mu pot s čela řinul v bohatých krůpějích.¹⁾

Pouť všeslovanská r. 1881 byla podniknuta do Říma na poděkovanou velikánu papeži Lvovi XIII. za zlatou en-

¹⁾ Kdo by zvědět chtěl více, čti „Ostatky sv. Cyrila, Slovanův apoštola na Velehradě.“ Na upomínku poutníkům Velehradským jubil. r. 1885 uchystal Jan Vychodil.

cykliku cyrilo-metodějskou „Grande munus“, — „Vznesený úkol“, vydanou 30. září 1880. Každý Slovan by ji měl znáti důkladně.¹⁾

MUSEUM

NEDALEKO „CYRILKY“ ZA KOSTELEM V „ZÁMEČKU“.

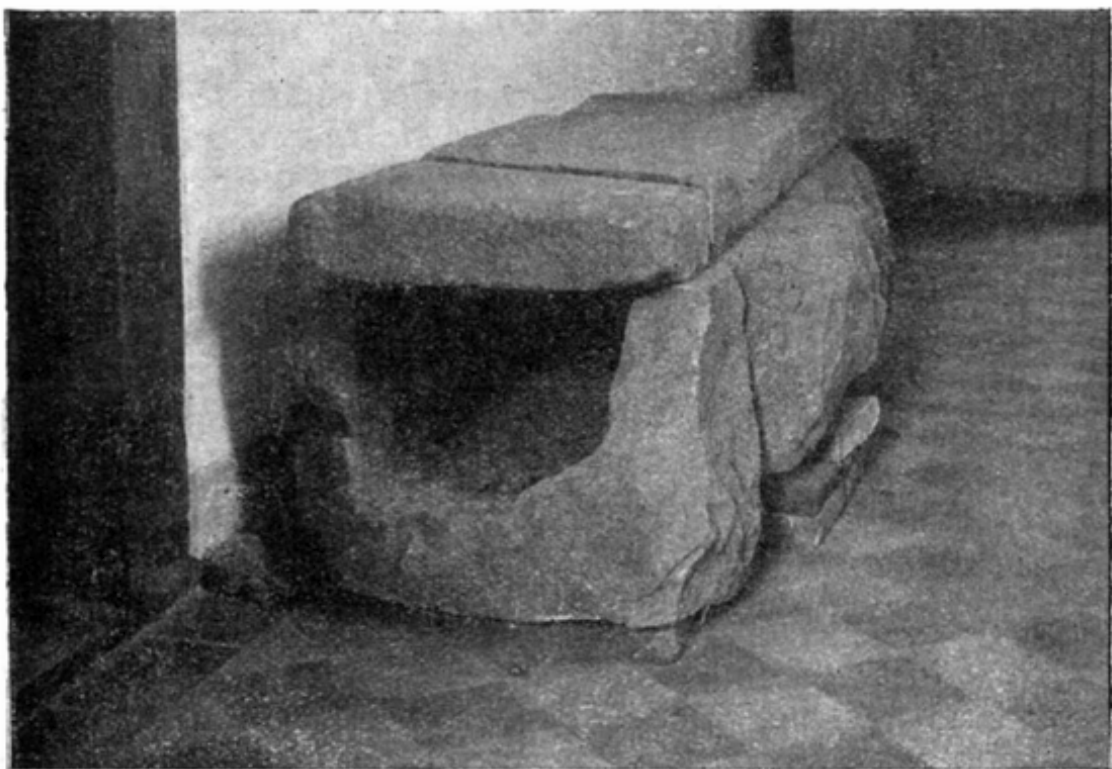
Chcete se podívat do musea? *Kupte si vstupenku v nádvoří blíže kostela u Metoděje Melichárka a průvodce vás zavede do „zámečku“ v zahradě za kostelem, kde museum je umístěno. Hned dole na prostranné síni spatříte vykopávky velehradské²⁾, zejména veliký a prastarý sarkofag, kamenný hrob, vykopaný poblíž románské apsidy za kostelem. V téže místnosti spatříte různé umělecké hlavice a patníky, objevené na Velehradě v r. 1905—6. V sousední místnosti v levo jsou uloženy ještě některé menší vykopávky velehradské, jako zajímavé dlaždice, sbírka starožitností z doby bronzové a kamenné, sbírka mincí a kraslic. Nad kraslicemi (malovanými vajíčky) a dole ve spodní skříni umístěny jsou některé památky z pozůstalosti † kanovníka a spisovatele, Matěje Procházky z Brna, mezi jiným jeho kalamář, péro a ústřížek vlasů. Vraťte se do síně, všimněte si pěkného kovaného kříže náhrobního, a vystupte po točitých schodech do poschodí. Na chodbě v prvním poschodí hned u schodů zavěšeno je několik uměleckých a lidových obrazů i rytin, něco zbraní, v pravo ve vitrině *cenné výšivky ze Slovenska*, pod výšivkami staré papírové peníze, knihy, listiny, rukopisy a nad výšivkami na vitrině vasa a tři lampy mohamedánské ze Sarajeva. Nyní *vstupte dveřmi pod křížem blíže schodů do světnice čís. 1.*, která obsahuje *výšivky z moravského Slovenska a Valašska*. Zde je také postaven*

¹⁾ Vychodil Jan. Jubileum encykliky cyr.-meth. „Grande munus“. V Brně 1904. Knížečka má 192 stran a podává velmi mnoho pro pochopení nesmírného významu této cyrilo-metodějské encykliky.

²⁾ O vykopávkách velehradských napsal pozoruhodný spisek prof. dr. Nevěřil, pod názvem „Velehrad a starobulharské knížecí sídlo v Abobě“. Olomouc 1907.

sádrový model sochy, která měla být zbudována na velehradském nádvoří Lvu XIII. od akad. sochaře Hladíka a Kodeta (srv. níže).

Ve světnici čís. 2. na pravo v malé přístěnné vitrině rozloženy jsou *výšivky české*; v dlouhé veliké vitrině uprostřed světnice opět *skvostné věci z uherského Slovenska* a též jedny krásné *rukávce rusínské z Bukoviny*. Kouty zavěšeny

Kamenný hrob.

jsou boudnicemi čili koutnicemi *uherskými* a postaven tam pěkný *hanácký kolovrat*. Na vitrinách rozestavena jest *keramika*.

Další světnice čís. 3. na pravo vyplněna je *výšivkami jihoslovanskými* vyjma jedno spodní oddělení, kdež vloženy jsou výšivky z pozůstalosti † slečny Antonie Waltrové z Brna, nezapomenutelné příznivkyně musea velehradského. Druhá větší trojdílná vitrina přístěnná na opačné straně obsahuje venkoncem *výšivky kostelní* a velká vitrina uprostřed světnice v oddělení u okna staré ornáty, mezi nimi jeden

národními ornamenty na plátně vyšívány, jiný kožený. V dalších odděleních jsou zavěšeny a rozestaveny *hanácké oděvy*, dvě mužské košile z uher. Slovenska a *troje rukávce nádherně vyšívány*. Z pozůstalosti velikého biskupa *J. J. Strossmayera* také máme několik kusův *jeho oděvu*. Dole spatříte staré bible, modlitební knihy psané i tištěné i rukopisy, nahoře poprsí Spasitelovo, vzácnou práci řezbářskou, různé druhy hodin a nádob církevních, na *stěnách* některé obrazy a rytiny, zejména velmi starý obrázek

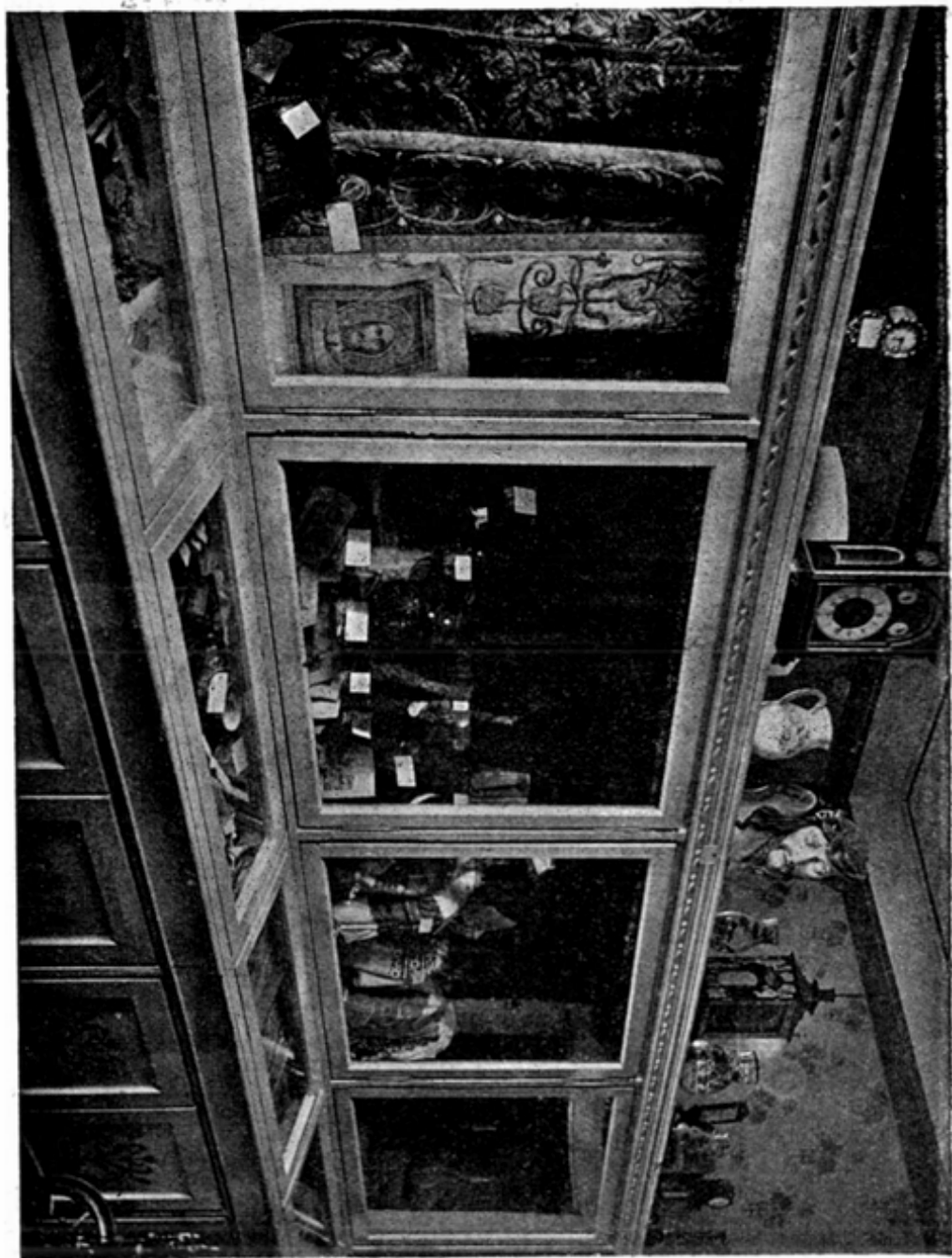
Hlavice a patníky objevené v r. 1905—6.

bl. Jana Sarkandra ze zrušeného kostela sv. Jiří v Uh. Hradišti.

Poslední *světnička čis. 4.* vyhrazena jest *lidovému umění hanáckému* vyjma jednu spodní nakloněnou vitrinu, kdež vyloženy jsou další památky z pozůstalosti † slč. Waltrové a dvě knihy: kosmografie česká Zikmunda z Puchova [z r. 1554], dar to vdp. assessora Jana Vychodila, faráře v Cholině u Litovle, a historický kalendář Daniele Adama z Veleslavína. Dveřmi č. 5. vychází se na síň a na schodiště.

Později budou zde postaveny ještě figuriny, a to dvě selky ruské z Tamborské gubernie, k nimž kostýmy da-

Ukázka ze sbírek musea velehradského, světnice čís. 2.

rovala slečna Žofie Čičerinová z Tambora a dvě moravské Slovenky z Veselí.

Kdo by mohl věnovati velehradskému museu na doplnění sbírek výšivky, památky cyrilo-metodějské a starožitností

jakéhokoli druhu, učiň tak, prosíme za to snažně. Dary adresovati jest na kolej Továryšstva Ježišova na Velehradě, jež dárky veřejně v novinách oznamuje, do seznamu zapisuje a v museu patřičně umísťuje.

Nedaleko Cyrilky, kde se sbíhá se silnicí uher.-hradištskou cesta od Modré, stojí sloup, značné umělecké ceny, z r. 1703 s umučeným Spasitelem; lid tomu místu říká „u Božího Syna“.¹⁾

STOJANOV.

Vznik.

Již v r. 1913 na své valné schůzi vytklo si Družstvo Velehrad, na návrh probošta Stojana, za úkol, postavit na Velehradě velký poutní a exerciční dům. Když v roce 1918 nová úprava kněžské kongruy byla sněmovnou odhlasována (13. března), hlavně přičiněním probošta Stojana, kněžstvo moravské jalo se samoděk projevovati svému nezištnému a obětavému vůdci vděčnost tím, že mu posílalo peníze na účely spolků jím založených (Apoštolátu, Matice svatohostýnské, Družstva Velehrad a j.). Těmto výrazům vděčnosti stanovil určitý cíl synovec Stojanův děkan Baltazar Hříva z Napajedel. V Našinci (3. dubna 1918, č. 76) uveřejnil památné provolání ke kněžstvu, aby prvotiny nové kongruy obětovali Pánu Bohu na postavení exercičního a poutního domu na Velehradě; tam po prvé vysloveno i jméno, jež dům nyní nese. V tu noc, kdy kongrua byla schválena, píše tam děkan Hříva, měl sen a viděl se na schůzi kněžstva. Byla dána otázka: jak se odměnit Stojanovi za jeho velké zásluhy o kněze? Hříva se přihlásil k slovu a líčil lásku Stojanovu k Velehradu a Hostýnu. „Zde ho bylo vídati nejen v čele hudby jako usmívajícího se organisátora vel-

¹⁾ Nápis na podstavci v předu: A. M. D. G. Curavit Fieri F. C. F. P. M. W. S. O. C. 1703; vzadu: K. V. S. B. přestaviti a obnoviti dal Fr. Hybner z Velehradu 1883. Sloup stál původně na levém vysokém břehu cesty a byl při opravě snesen na pravo, aby byl snáze přístupen k uctívání.

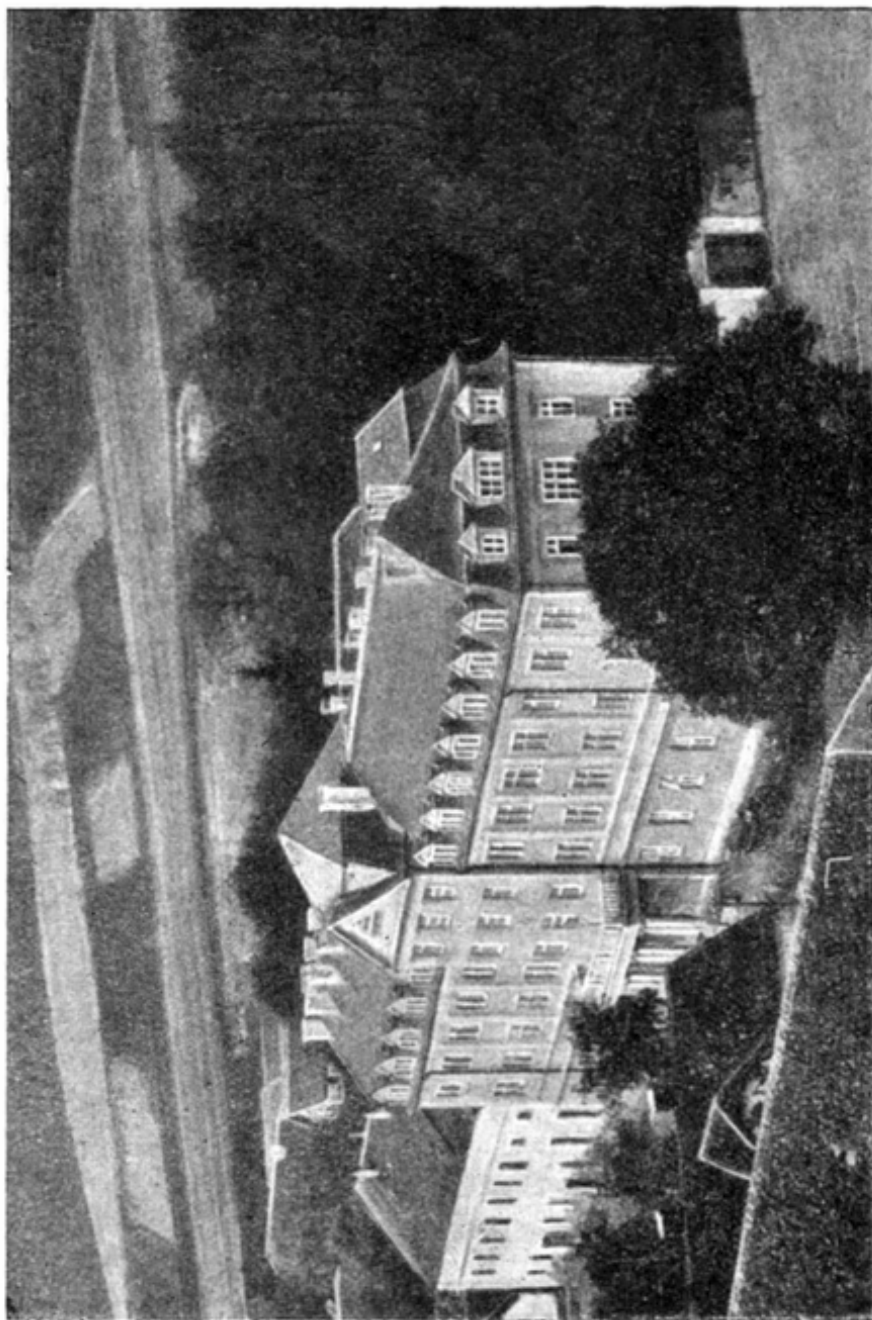
kých manifestačních slavností, ale více a častěji v tichých zdech klášterních jako pořadatele exercicií pro všechny stavy. Tak rád a horlivě pracoval na obrození náboženského ducha sv. exerciciemi! Jeho ideálem jest postavití na Velehradě i na sv. Hostýně velké exerciční domy, v nichž by synové i dcery našeho národa v tichých pokojích duchovně se obrozovali a vraceli se domů jako apoštolové a apoštolky ducha cyrilo-metodějského, aby tak Morava vezdy zůstala kolébkou křesťanského ducha pro všechny sbratřené národy." A dále doporučel, aby každý kněz věnoval 100 neb 200 K na uskutečnění tohoto ideálu Stojanova a dům aby byl nazván po něm „Stojanovem". „Stojanov" budiž pomníkem působnosti dra Stojana a hlásej věkům vděčnost a uznanost kněžstva k dru Stojanovi, končil svou řeč ve spánku. Potlesk souhlasu jej probudil. K svému snu, jistě od Boha zeslanému, připojil ještě výzvu: „Tento skutečný sen staniž se skutkem: Ať stojí „Stojanov" v tichém údolí posvátného Velehradu a brzy po tom jiný dům na temeni sv. Hostýna!" P. Hřiva tehdy sotva tušil, že všecka tíha tohoto úkolu spočine na jeho bedrách.

Jeho výzva našla všude nadšený ohlas. Kněžstvo zasílalo své obětiny. Již 14. dubna oznamuje Našinec, že farář Rich. Dostál v M. Karlově upsal na Stojanov 500 K. Prostý vojín Jos. Kantor posílá z fronty ze Sanoku 10 K jako první splátku a píše, vzpomínaje Stojanovy činnosti na Velehradě: „Je-li msgru dru Stojanovi vděčno duchovenstvo, tím více má mu být vděčna katolická veřejnost, neb práce jeho byla prací celonárodní v rámci křesťanském . . . Proto zbudování domu, který má nést jméno dra Stojana, mělo by býti povinností všech katolických Moravanů" (Našinec 12. dubna č. 84).

Kněžstvo si samo na schůzi v Kroměříži stanovilo daň 200 K jako „jednotný dar kněžstva dru Stojanovi ke cti a slávě Boží", na účely, jež sám určí, v první řadě na Stojanov. Koncem r. 1920 sebralo se 73.419 K.

Když se Stojan stal arcibiskupem olomouckým (3. dubna 1921), hned činil přípravy k realizaci své dávné myšlenky, pověřiv jejím provedením P. Hřivu a uděliv mu k tomu plnou moc. Za stavební místo pro Stojanov vy-

hlédnut „panský pivovar“, rozsáhlá a pevná budova, blízko kostela, hledící čelem do dvora, postavená od cisterciáků v r. 1733 za 24.000 K. Po poradě se znalci koupilo

Stojanov.

Cyrlometodějské Družstvo Velehrad, které vzalo na sebe vybudování Stojanova, od katolického podporovacího spolku, jakožto majitele velehradského panství, celý soubor budov, zahrnutých pod názvem „panský pivovar“

i se zahradami, pastvinami a polem 69/1 a obrovskými sklepy, za 152.778 Kč 60 hal. Kupní smlouva uzavřena byla 3. února 1922. V druhé polovici února podnikl děkan Hřiva s architektem Bohumilem Vodičkou z Olomouce cestu do Švýcar, aby si prohlédli kláštery, hotely, ústavy a p. a zkušeností nabytých užili k úpravě Stojanova co nejpraktičtější. Plány zhotovili stavitelé Boh. Vodička a Jos. Juránek (nástupci firmy Palát v Olomouci), kteří také stavbu prováděli; vrchní dozor nad stavbou přejal ze zvláštní ochoty zdarma inženýr Mrkva, rada stavebního oddělení okres. polit. správy v Uh. Hradišti.

Na jaře 1922 se začalo stavěti. Základní kámen byl posvěcen arcib. Stojanem 13. května; jest zazděn zvenčí do zdi pod apsidou kaple a opatřen nápisem. Koncem roku byly dvě třetiny celého projektu pod střechou. Příštím rokem budova omítnuta a upravována uvnitř. Když z jara arcibiskup Stojan těžce onemocněl, zastavil se zdroj peněz, jimiž přispíval na toto své životní dílo a vznikla nepřízeň a pomluvy, které div nepřekazily jeho dokončení. Stavba vázla, a když arcibiskup Stojan zemřel (29. září 1923), oplakáván všemi přáteli Velehradu, stavitelé z finančních obav upustili od další práce. Nebylo, kdo by se byl zaručil za fondy, potřebné k dovršení začaté stavby, spiaté s jménem Stojanovým. Mělo zůstatí torsem k hanbě Moravy? Byly s tělem Stojanovým pohřbeny všechny krásné naděje, jež se upínaly k tomuto ohnisku náboženské obrody? Bohu díky, byl tu děkan Hřiva, stejně důvěřivý jako jeho zvěčnělý strýc, který se nezalekl obtíží zdánlivě nepřekonatelných ani se nedal zvíklati posměchem, lhostejností a zlou vůlí. Sám „na svůj strach“ vedl stavbu dál, za pomoci a rady inženýra Mrkvy. Většími půjčkami přispěl Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, Cyrilometodějská záložna v Brně a Rolnická záložna ve Val. Meziříčí. To vše nestačilo, účty se hrnuly. Našli se však obětaví jednotlivci, jako na př. p. Karel Vrzala na Velehradě a mnozí jiní, kteří mu pomáhali v peněžních nesnázích. Bylo patrně stanoveno v úradku Božím, aby se i na Stojanovu ukázala pravda, že každé velké dílo musí býti vykoupeno bolestí a utrpením. Kdyby byl arcibiskup Stojan déle žil, vystavění Stojanova bylo by bývalo hračkou. Ale děkan Hřiva zůstal i v největších překážkách neochvějně věren

myšlenke svého velikého strýce, která byla též myšlenkou jeho. Jen této oddané a smělé vytrvalosti třeba děkovati, že Stojanov byl do té míry hotov koncem července 1924, že mohl ve svých nových a úpravných místnostech uvítat hosty IV. unionistického kongresu (od 31. července do 3. srpna 1924). V neděli 3. srpna byl za přítomnosti všech pracovníků sjezdových t. j. dvaceti arcibiskupů a biskupů, ostatních prelátů, kněží a laiků ze všech končin Evropy a za obrovské účasti moravského lidu s papežským nunciem Fr. Marmaggim v čele, nejd. arcibiskupem olomouckým Leop. Prečanem vysvěcen. Z balkonu Stojanova promluvili k zástupům, plnicím celé prostranství, opat Metod Zavoral ze Strahova a apošt. administrátor z Trnavy dr. Jantausch; papežský nuncius udělil lidu apoštolské požehnání.

Po sjezdu se doplňovalo v úpravě budovy, co před tím nemohlo býti zdoláno, jmenovitě mramorování vestibulu. Nově postavena hospodářská stavení a upraven dvůr a zahrada s verandou.

Stavba samého exercičního domu i s řemeslnou prací vyžádala si nákladu 2,962.297·10 Kč. Připočteme-li k tomu výlohy za všecek inventář (622.072·24 Kč) jakož i za vodovod (98.708·12 Kč) a za hospodářská stavení a úpravu dvoru, dostaneme obnos 3,955.270·76 Kč. Aby tato suma, která jest jen z části zaplacená hotově, zvláště díky obětavosti moravského kněžstva, byla uhrazena a zároveň zjednána možnost, dokončiti zbývající třetinu celého plánu stavebního, zařídilo Družstvo Velehrad věcnou loterii o 400.000 losích po 5 Kč. Tah určen na 1. května 1926. Dostavba je rozpočtena na 800.000 Kč, kromě inventáře. Potom ještě zbude postaviti klášter pro řádové Sestry, jejichž péči Stojanov bude svěřen, a Jaškův sál s 500 sedadly pro lidová shromáždění a sjezdy; obě budovy s průčelím k východu mají spojovati hospodářská stavení se Stojanovem.

Od srpna do konce roku 1924 konaly se ve Stojanově jedenáctery exercicie a účastnilo se jich přes 800 osob obojího pohlaví. Nadšení, s jakým odcházeli po třídním ústraní v místech pokoje, radostných úchvatů a vnitřní obrody, jest zárukou, že zbožný moravský lid nenechá odkaz Stojanův nedohotov.

Popis.

Stojanov, ležící za školou na rohu u cest do Salaše a Modré, výškou i rozlehlostí upoutá z daleka pozornost. Převyšuje skoro o polovici starý pivovar, z něhož zůstala ještě třetina nedotčena. Až bude i tato část přestavena, bude průčelní délka celé budovy skoro 100 m; nynější hotová budova má 66'2 m délky a 12'8 m šířky. V polovině novostavby je příčné křídlo, 21 m dlouhé a 12'8 m široké, v pravém úhlu do dvora vybíhající, s kuchyní a nad ní s kaplí. Střecha je mansardová, krytá červenými taškami, jako ostatní budovy na Velehradě a opatřená dvěma hromosvody, na traktě frontálním i nad kaplí.

Hlavní vchod je v průčelí. Před ním na osmi sloupích spočívá velký balkon s kamennou balustrádou. Dubové, dvoukřídle dvéře s půlkruhovým světlíkem vedou do *vestibulu*. Hned u vchodu na pravo nachází se malá ubytovací kancelář, kde se vydávají lístky na pokoje, vlevo je umístěna elektrická centrála pro celý dům. Po žulových schodech s hlazeným čelem, z frydberských skal, vstoupí se do vlastního vestibulu, kde ve výklenku proti schodům nás vítá poprsí arcibiskupa Stojana z karrarského mramoru, od sochaře Jos. Hladíka z Olomouce; nad poprsím visí Myslbekův kříž. (Ve vestibulu bude také zasažena pamětní deska, připomínající, že Matice Velehradská likvidovala ve prospěch Cyrilometodějského Družstva na stavbu Stojanova). Z vestibulu možno jíti dveřmi buď na pravo k vedlejšímu schodišti do pater a do síňky, odkud je přístup do sklepa, ke kuchyni, na dvůr, do záchodů a ke zdviži, nebo na levo, kde jest jednak vchod do hovorovny se státním *telefonem* (čís. Stojanov 3), jednak do *jidelny*. Bývalé humno proměnilo se v krásnou, klenutou místnost, se třemi masivními sloupy, jejíž stěny jsou vypaženy lambriemi z modřínového dřeva. Může v ní pohodlně stolovati 200 osob. Proti vchodu jsou jedny slepé zrcadlové dvéře, zakrývající skříň na sklo a porculán; druhé zrcadlové dvéře vedou do místnosti, ještě nehotové, kde později bude zřízen kuřácký salonek, ježto se v jídelně nesmí kouřiti. Jiným východem přijde se do přípravy a odtud do *kuchyně*, světlé a čisté, upravené moderně z někdejší varny, se spižírnou a místností na

umývání nádobí. V předsíně u kuchyně je po betonových schodech sestup do vzdušných, klenutých *sklepů*, jež se rozkládají pod jídelnou; v druhém se přechovává zelenina, v prvním jsou umístěny elektrické stroje *vodovodu*, pohá-

Jídelna ve Stojanově.

něné samočinně a zásobující celý dům, až do třetího patra, výbornou pitnou vodou¹⁾, čerpanou ze studně, 10 m hlu-

¹⁾ Chemický ústav České vysoké technické školy v Brně podal 15. května 1923 tento rozbor vody ze studně v Stojanově, jako výsledek kvalitativní zkoušky: sírany (SO''_4) = pozitivní, zřetelné dusičňany (NO'_3) rovněž pozitivní, zřetelné; dusitany (NO'_2) = nepatrné stopy; železo (Fe) taktéž nepatrné stopy; amoniak (NH_3) = negativní.

boké a 2 m v průměru, vyhloubené na dvoře, asi 20 m od stavení, za 18.241'64 Kč a vyzdění pálenými cihlami, na místě, kde se našel bohatý pramen, který jest pravým darem Božím pro Stojanov. Panský pivovar měl také svůj vodovod, jímž se přiváděla dřevěným potrubím užitková voda z lesa (vařivalo se z ní též pivo), odbočka šla do dvora; nyní tento vodovod byl prodloužen i do hospodářských stavení. Ze sklepů až do třetího poschodí možno zboží dopravovati elektrickou zdviží, jež stála 30.844'80 Kč.

Z vestibulu vystupuje se dvojitými schody, uprostřed nichž je vstup na balkon, do I. patra a vejde se 3 dveřmi do kaple. Pilíře jsou stejně jako ve vestibulu a na chodbě I. patra, vyloženy umělým mramorem, podlaha parketová, strop kasetový, štukový, s krásnými lustry¹⁾. Kaple se rozkládá nad kuchyní, kromě apsidy, která je od základů nově vybudována, sahajíc až do třetího poschodí.

U dveří se vznášejí, dvěma sloupy jsouc podpírána, pavlač, na niž se vchází z II. patra. V lodi stojí v řadách židle místo dubových lavic, posud nedohotovených. Ke kněžišti v apsidě, ohrazenému zábradlím z umělého mramoru, vystupuje se po třech schodech. Stěny i tři okna mají býti vymalovány Janem Köhlerem: na stěnách sv. Cyril a Metoděj s ostatními slovanskými Světci, na vitrajích uprostřed Božské Srdce Páně, jemuž bude i kaple zasvěcena, na evangelní straně Panna Maria Svatohostýnská, na epištolní sv. Josef. V kapli visí nádherný gobelin, na kterém je utkán chrám Boží Moudrosti v Čašihradě, dar to arcibiskupa vrchbosenského dra Ivana Šariče ze Sarajeva; před válkou byl ceněn na 50.000 dinarů.

V kapli se také chovají v relikviáři ostatky sv. Josafata Kunceviče, biskupa polockého, mučedníka unie († 1623); arcibiskup Stojan dostal je darem od přemyšlského biskupa dra Josafata Kocylovského a z jeho pozůstalosti byly věnovány Stojanovu.

Nynější hlavní oltář ze dřeva jest jen prozatímní; akad. sochař Fabiánek z Brna zhotoví oltář mramorový. Až se najdou obětaví dárci, pořídí se také dva postranní oltáře, varhany a j. Pod kůrem vedou v levo dveře do sakristie.

¹⁾ Lustry pro elektrické světlo v kapli a jídelně, velmi vkusné a praktické, dodala Vulkania v Prostějově.

Jinak všechna tři patra obsahují po obou stranách chodeb dvě řady pokojů, číslovaných a opatřených jmény těch, kdo přispěli na jejich zařízení, prosté sice, ale při tom vkusné a trvanlivé. Chodby, záchody a koupelny

Kaple ve Stojanově.

jsou vesměs dlážděny šamotkami, jinak dlažba je v Stojanově buď parketová (v kapli, jídelně, některých pokojích) nebo deštěná. Na východním konci chodby v I. patře jsou dvěře, jimiž možno vyjít na menší balkon na boční straně Stojanova, ohrazený kamenným zábradlím a spo-

čívající na čtyřech monolithech¹⁾. V II. a III. patře jsou na tomto konci chodeb široká okna; rovněž nechána jest v obou vyšších patrech nad schodištěm, uprostřed chodby, boční volná prostora k světlíku z dvojitého okna, takže chodba jest dostatečně osvětlována. Místo získané takto na chodbě proměněno jest rozestavenými stolky a pletenými lenoškami v jakousi čítárnu, příjemnou zvláště v létě. Všech pokojů jest 115, v I. patře 13 + 20 (se sakristií), v II. 20 + 21, ve III. mansardové, podkrovní menší sice, ale velmi útulné pokojíky 21 + 21. V I. patře čtyři byty u štítového balkonu, dva po každé straně chodby, jsou podvojně, skládající se ze dvou světnic, v II. patře nad nimi rovněž dva. Číslo 1.—2. nese jméno arcibiskupa Stojana a je obstaveno jeho nábytkem.

Jak již bylo řečeno, zbývá ještě dostavěti asi třetinu celého objektu. V té poslední části mají býti dole velké noclehárny pro hromadné ubytování poutníků, odděleně pro muže a ženy, v I. patře knihovna Akademie Velehradské, čítárna, byt pro knihovníka, klubovky pro porady, v II. a III. patře opět pohostinské pokoje. Všech pokojů, až Stojanov bude celý hotov, má býti na 200.

V přízemí ve východním rohu jest v Stojanově *hostinec* s kuchyní, bytem pro hostinského a dvěma místnostmi pro hosty, se zvláštním vchodem zvenčí; jest vzorně veden a poskytuje poutníkům dobré osvěžení. Jinak jest oddělen a uzavřen od ostatního domu.

K Stojanovu patří také velký dvůr a zahrada, která nyní jest nově ohrazena vysokou zdí z bílých cihel. Celá tato plocha, malebně rozložená na mírném svahu, doplňuje poutní dům jak potřebnými budovami hospodářskými, tak lahodou stinných procházek. Východní část lemují shora hospodářská stavení v tomto pořadí: 2 prádelny, 2 konírny, 2 chlévy pro brav a skot, stodola a kůlna, nad tím dvoje sýpky. Mezi těmito budovami a Stojanovem má ještě státi klášter pro řeholní Sestry a Jaškův sál, o nichž už byla shora zmínka. Za hospodářskými budovami táhne se podkovitě obrovský sklep pivovarský, z doby klášterní, postavený, jak vysvítá ze znaku nyní

¹⁾ Z okolních skal; jeden však se při dopravě u samého Stojanova zlomil.

přeneseného na hospodářská stavení, r. 1728 za 20.000 K. Je klenutý, vyzděný cihlami a může jím pohodlně projeti vůz s nákladem. Dnes by podle odhadu stavitelů stálo jeho vybudování na 13 milionů. Do sklepu je zavedeno elektrické osvětlení a možno si jej tudíž za mírný poplatek prohlédnouti. V zahradě jsou mimo to ještě jiné tři sklepy. U dvou z nich stávala dříve stará veranda, která byla nyní rozebrána a místo staré postavena nová na poschodí podle náčrtku inž. Radiměře; nad spodní částí, přiklánějící se k schodům sklepním, spočívá na kamenných pilířích část vrchní, do níž je přístup přímo ze zahrady, která se zde příkře svažuje. Na počest amerických katolických Čechů nazvána byla „Amerikou“.

Stojanov zůstane památným pro nás i tím, že je to první exerciční a poutní dům toho druhu v našich krajinách. Už jméno jeho bude připomínati všem velkého arcibiskupa, důstojného nástupce sv. Metoděje na stolci moravském, jehož tělo strávila horlivost o spásu duší. Jeho duch však žije a dlí tajemně přítomen na těchto místech, zasvěcených duchovní obnově, kde každý kámen vypráví o jeho lásce k lidu a o vděčnosti lidu k němu. Křísí a posiluje, jak činíval za života, všech ve víře katolické, která jest našim dědictvím po sv. Cyrilu a Metoději.

JINÉ PAMÁTNOSTI.

„Moravského Sionu
hradby, jež jste zbudovali,
vzaly věkem úhonu,
rummy jen se zachovaly.

Jan Soukop.

Za Stojanovem ulice malých úhledných domků táhne se daleko směrem k Salaši. Tam asi za hodinu cesty krásným údolím bychom dospěli ke „Zlatské studánce“ (zlacké studni), za Salašem nalezli bychom „Babí kút“ a „Zbořené zámky“ a údolí zvláště krásné v horách i letohrádky postavené po r. 1890 stavitelem Josefem Šaňákem z Uh. Hradiště. Jsou zde v novější době i rašelinové lázně.

Od Stojanova vraťme se směrem ke kostelu. Jdouce takto budeme míti po levici průchod a pohled ke kostelu, uvolněný a rozšířený r. 1900, kdy staré sochy s průčelí kostelního sňaty a dány na novou zeď zahradní. Postavena tu nová jednopatrová škola před vchodem do nádvoří r. 1901, konečně po 30 letech ustavičného vyjednávání. Dříve byla škola umístěna v klášteře, v rohu, v pravo od salatriny. Za školou novou po pravici dlouhé stavení jest „panský dvůr“. Naproti vchodu do panského dvora ve výklenku, právě v rohu zámecké zahrady stojí zdařilá *socha sv. Vendelina*, kterouž r. 1765 zhotovil František Hirnle, akademický sochař, za 240 K.

Jdeme dále po silnici podél zahradní zdi — zastavené o slavnostech samými boudami kramářskými — až přijdeme k železné bráně zámecké, nedávno nové za vévody des Castries, předešlé to vrchnosti. Skrze bránu železnou dobrým okem můžeme zpozorovati nad druhou branou čili nad průjezdem, klášterní znaky a letopočet 1769, ve kterémžto roce postavena byla *nová prelatura* za posledního preláta Filipa Zuriho (1763—1784).

Ještě dále kráčeíme týmž směrem po silnici a dospějeme na most a tudíž i ke kapli sv. *Jana Nepomuckého* ve druhém rohu zámecké zdi zahradní. Kaple tato šestihranná, s lucernou šestihrannou, má krásný obraz oltární¹⁾ — svatého Jana Nep. jako almužníka královnina — od Ig. Raaba, pak i několik obrazů na obmítce ze života téhož světce. Avšak její zvláštnost ukazuje se letočným nápisem: „Veneratlonl SanCtI Ioannis De NepoMVCo“, z něhož vysvítá, že úctě sv. Jana z Nepomuku tato kaple věnována byla již r. 1715, jako „světci“, tedy o 14 let dříve nežli svatým byl prohlášen (1729).

Na mostě stojí *sochy sv. Bernarda a sv. Ludgardy*. Jindy stávali tu vedle každé sochy dva andělé a na každém konci váza. Nikdo neví, kam se poděli. Všechny jmenované předměty zavázal se r. 1767 zhotoviti a postavití vlastní rukou Ondřej Šweigl, měst. akadem. malíř v Brně.

¹⁾ Raabův obraz sv. Jana Nep. dostal se z Velehradu neprávem do Domanína po zrušení kláštera cisterciáckého, byl však mým úsilím opět vrácen Velehradu za Hybnerův obraz Panny Marie, když se začal kostel velehradský obnovovati.

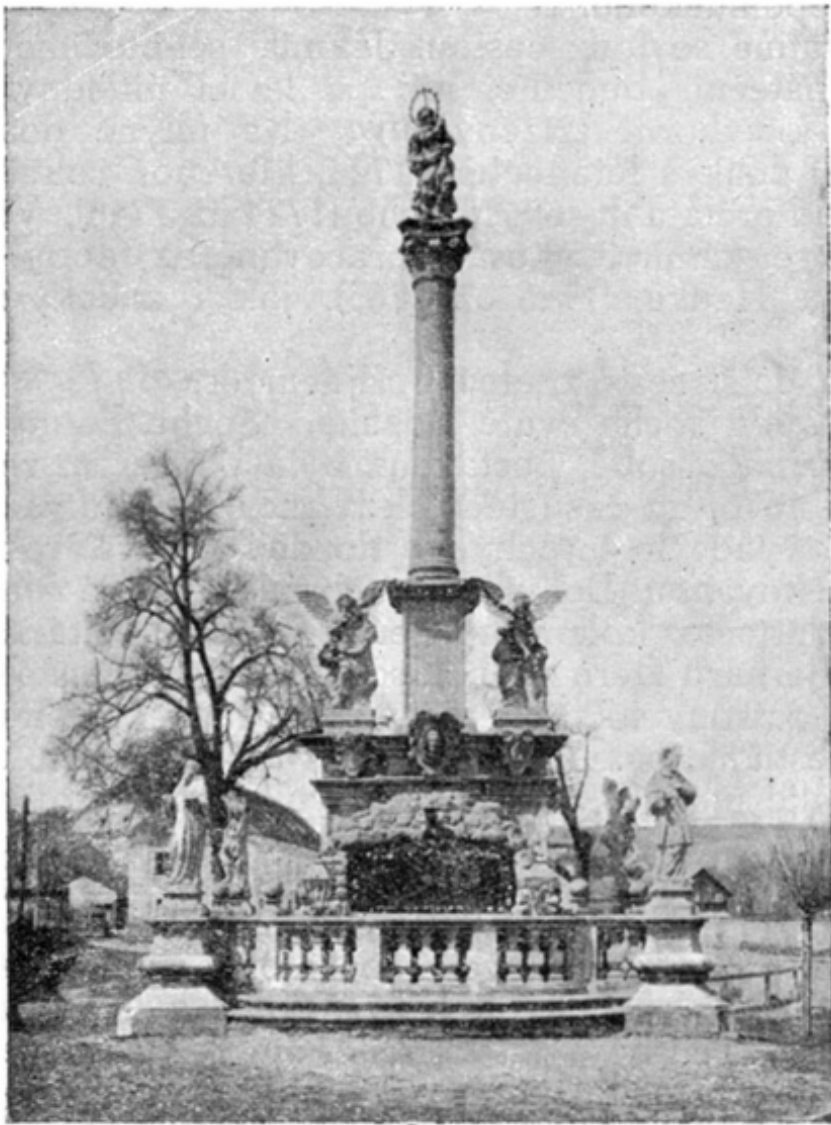
Naproti kapličky sv. Jana Nep., jenom přes potůček, nachází se „královská studánka“, z níž se čerpá hojně dobré, pramenité vody. Směrem od kaple sv. Jana Nep. přes královskou studánku viděti nový *hřbitov* (1832) na památném „Hrádku“, který silnicí protržen jest ve dvě. Proti hřbitovu tyčí se na korintském sloupu socha sv. Jana Nepomuckého.

Vraťme se touž cestou. Jakmile se otočíme na pochod zpáteční, budeme míti po levici úhledný *panský hostinec* a výborně zřízený *mlýn*. Na mlýně dosud visí klášterní znak s letopočtem 1724, kteréhož roku byl postaven od preláta Josefa Malého (1724 až 1748). Ve mlýně jsou staré zámky, vkusně pracované, z doby preláta Antonína Hauka (1748 až 1763), jak i značky na nich dokazují.

Na další cestě zpáteční přijdeme k *soše Panny Marie*, zvané u lidu socha svaté Rozalie. Socha Panny Marie, a sice sama o sobě, postavena byla klášterem velehradským r. 1676, za časů tedy, kdy mor zde rádíval po válečných vpádech tureckých. Později teprve roku 1715 na poděkovanou Bohu, že zachránil opět klášter od moru, zuřícího kolem kláštera, postavil lékárník klášterní, Bernard Germenth, k soše mariánské ještě 4 sochy spodní, patrony to proti moru: sv. Jana Nepomuckého, sv. Šebestiána, sv. Rocha, sv. Bernarda a pátou sochu sv. Rozalie uložil v úpravné jeskyni. Sochy jsou vkusné, obzvláště socha sv. Šebestiána. Socha tato mariánská zasluhovala obnovy. Aby mohla býti obnovena na jubilejní památku roku 1885, sebráno v chudé farnosti přes 3000 K potřebných peněz. Obnovená socha byla slavně posvěcena 1. ledna 1888, kdy sv. Otec Lev XIII. slavil své kněžské druhotiny. Tehdy byla v klášterním refektáři velkolepá slavnostní schůze ku poctě Jeho Svatosti. Sochu obnovil vlastenec Jan Rychman, stavitel ze Bzence.

Zde se rozděluje naše cesta: buď dále po silnici, buď podle sochy. Chtěl-li by kdo jíti cestou podle této sochy mariánské dále přes mostek do vsi Velehradu, dospěl by k hostinci „U Heroldů“ se zahradními místnostmi, nazvanými při květnové zábavě spolkové r. 1882 „Šromovkou“, ku poctě dra. Fr. Al. ryt. Šroma († 19. května 1899), vůdce národních poslanců moravských.

Dále táhne se ještě dlouhá ulice na svahu „Horního Hrádku“, který zabíhá až k lesíku „Rákoši“, návrší to lesem porostlému. Touto ulicí a dalším údolím lze dospěti na Salaš zrovna tak jako od Stojanova. Jestliť to jedno a totéž údolí.

Socha Panny Marie.

Velehrad získal mnoho tím, že v něm zavedeno elektrické osvětlení.

R. 1913, když se slavilo 1050ti leté jubileum příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu, zbudoval velehradský velkostatek, jehož ředitel p. Otakar Křenek jest oddaným

podporovatelem všech snah o zvelebení Velehradu, vlastní *elektrárnu* pro kostel, klášter, panské budovy i celou obec. V r. 1923 byla tato elektrárna zrušena a obec připojena k síti Západomoravských elektráren (akc. spol. v Brně). Tím slavnosti na Velehradě, zvláště v chrámu, kde je elektrického světla hojně využito k ozdobě, nabyly nového lesku.

KLÁŠTER.

Vzbuď již, Hospodine, lidu svému
stálých Cyrilů a Metodů,
ať jej vedou k Tobě jedinému!
Jan Soukop.

Nezabočí-li poutník u mariánské sochy v levo do vsi Velehradu, nýbrž zůstane-li na silnici, dospěje na zpáteční cestě své k železné bráně nebo až k sv. Vendelínu, kolem něhož zahne v pravo ke vchodu, kde roku 1885 upravena byla slavnostní brána, ozdobená věnci a květy, poutníkům na uvítanou s tímto nápisem:

Cyryll, Method ve svém ve kraji,
s radostným nás srdcem vítají.
„Vítejtež nám dítky naše milé,
dávno jsme Vás tady čekali“.

V kole nad nápisem byl začátek abecedy cyrilské, kolik se jí vešlo do kola.

S druhé strany zněl tento nápis:

Utrhni si kvítko každý
z půdy této posvátné,
abys pomněnku měl navždy
z hrobky Otce posvátné.
Líbáme tvé svaté prahy,
s Bohem! Velehrade drahý!

Oba nápisy vyňaty z „Velehradek“ Soukopových. Nad druhým nápisem — na rozloučenou — viděti bylo knihu rozloženou, v níž napsán začátek evangelia sv. Jana po staroslovansku cyrilicí: »ИСКОНИ БѢ СЛОВО И СЛОВО БѢ ОУТѢ БОГА И БОГЪ БѢ СЛОВО« = „Iskoni bě slovo i slovo bě otů boga i bogů bě slovo“, (t. j. „Na počátku bylo Slovo a Slovo bylo u Boha a Bůh byl Slovo.“).

Pod nápisem bylo lze čísti: „Svatý Method“. Na překladu Písem sv. pracoval i sv. Cyril i sv. Metod, který onen překlad dokončil.

Nádvoří.

Čtouce nápisy prošli poutníci branou a stanuli v *nádvoří* před kostelem (viz „Polohopisný nákres“ str. 12), obdi-

Pamětní deska Sušilova.

jsou dole od brány směrem ke kostelu panské byty a kanceláře. Ostatní všechno jest prázdno a bývá použito pro vzácnější hosty ze stavu duchovního nebo světského. Tato výhoda pro vzácnější poutníky nebyla by bývala, kdyby „katolický spolek podporovací“, založený J. Em. p. kardinálem olomouckým, Bedřichem z Fürstenbergu,

vujíce se řadě oken kolem do kola. Kdo tu dnes všechno bývá? Vedle kostela po bránu konventní jest *farní úřad*, dále za konventní branou *klášter*. Oddíl příční zove se obyčejně „salatrina“

(přízemní sál) a jest prázdny, má dole mnoho krásných maleb na omítce, nahoře klášterní místnosti. Před salatrinou bývá *velké řečniště* pro sjezdy Apoštolátu ss. Cyrila a Metoděje, spolku katolického rolnictva českého na Moravě a j. V dalším podlouhlém oddílu, zvaném „*prelatura*“,

nebyl roku 1883 koupil Velehrad. Škoda jen, že pouze v několika světnicích zůstal nábytek. Do ostatních bylo třeba zjednatí nábytek potřebný pro čas pouti nebo duchovních cvičení. Na „prelaturě“, těsně při bráně její, zasazena jest „*Sušilova pamětní deska*“ se Sušilovým poprsím a tímto nápisem :

„P a m á t c e
FRANTIŠKA SUŠILA,

kněze, spisovatele, národopisce a buditele lidu

* v Novém Rousínově dne 14. června 1804,

† v Bystřici pod Host. dne 31. května 1868,

jehož heslem životním bylo :

Dvě krásky spanilých duše mé ovládnulo stánek :

zemská jedna, druhá s výšiny pošla nebes,

církev a vlast — ty v mojich milují sestersky se nadrech,

každá půl, každá má moje srdce celé.

Z vděčnosti věnováno od bohoslovců československých léta Páně 1904."

Na téže straně brány jest opodál pamětní deska Slováků, zasazena tam na památku jejich první velké pouti na Velehrad v jubilejním roce r. 1913. Její nápis zní :

„Na pamiatku
313—1913

oslavy konštantinského rozkazu
863—1913

oslavy prichodu svätých apostolov slávského rodu,
sv. Cyrilla a Methoda.

1013—1913,

oslavy naleznutia opatrovníka slovenského národa,
sv. Blahoslava a jeho súdruha sv. Zorarda

z príležitosti obetovania slovenského národa Matičke

Sedmibolastnej, Patronke Slávskej, z vernej

lásky k Otcu-Bohu, k matičke Sláve,

k svojemu slovenskému národu

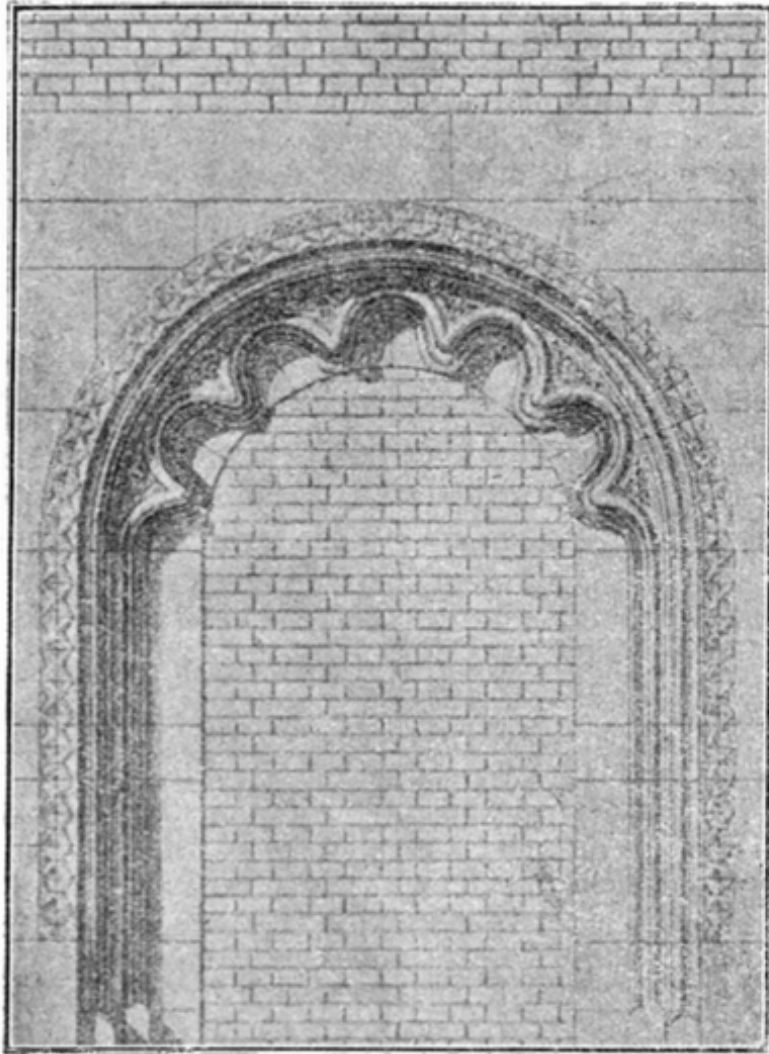
venovali zbožni slovenski pútnici z uhorského Slo-
venska dňa 28. žiari 1913.

Slávni Slávi Slávne Slávme Slávu Slávnych Slávov
Slávnej Slávy".

Konvent.

Jdouce nádvořím až ke kašně, zabočme v levo do brány, nad níž *obraz Panny Marie Velehradské* v kameni vytesán z r. 1665 a napsáno jako na důkaz „*Insigne Conv.*

Veleh." — „znak konventu velehradského". Stojíce v bráně samé vidíme před sebou sloupoví, a s obou stran schody. Na schodišti *znak velehradského kláštera* v barvách: červený kříž stejnoramenný v bílém poli, uprostřed kříže moravská orlice, mezi rameny MORS, což značí

Románský portál.

Morimond ve Francii, kdež měli Velehradští svůj mateřinec. Hořejší písmena: IMAWPP znamenají: „Josephus Malý Abbas Velehradensis Pilisensis Pastensis, — česky: Josef Malý, opat Velehradský, Piliský a Pastochovský“ (1724—1748). Dvě poslední opatství Pilis a Pastochov měli cisterciáci v Uhrách. Schodiště toto postavil r. 1744 opat Jos. Malý, rodák z Vyzovic. Projděme branou a sloupořadím přímo do chodby, v níž obnoveny k roku 1885 stěnomalby, pocházející z r. 1735 a zobrazující příběhy ze života sv. Bernarda, otce cisterciákův. Na této chodbě objeven r. 1891 ve zdi krásný románský portál, vzácná památka dřívější doby. (Viz „Polohopisný náskres“ str. 12.)¹⁾

¹⁾ O portálu tom lze dočísti se obšírných zpráv v „Časop. vlasten. musej. spolku olom.“ 1891, str. 153.

Refektář.

Když jsme se podívali na portál, pokročme, a hned jsme u mramorových schodů v pravo do jídelny či refektáře. *Bývalý refektář* klášterní zpusťl nadobro po zrušení kláštera cisterciáckého (1784), nesvědomitými lidmi jsa zneužíván. Avšak byv obnoven úsilím a námahou důstoj. pana děkana velehradského, Josefa Vykydala, k 6. dubnu roku 1885, stojí za podívanou. Můžeť poskytnouti místa 300 osobám. Roku jubilejního 1885 byl refektář obecnstvu přistupen, slouže za veřejnou restauraci pro poutníky, hlavně pro kněze. Nyní jest uzavřen, jsa opět refektářem oo. jesuitův.

Na stropě v refektáři jsou též obnovené malby. Na prostředním obraze viděti celý klášter velehradský, jak vypadal okolo r. 1687, kdy postaveny byly přední dvě věže. Zakladatelé, Vladislav Jindřich a Přemysl Otakar, drží na prostěradle svůj Velehrad, nad nímž se vznášejí svatý Benedikt a svatý Bernard v bílém rouše, majíce ještě jiné příhodné odznaky, nejvýše pak ss. Cyril a Metoděj sklánějí se k vyvolenému svému Velehradu.

Obraz blíž vchodu připomíná Davida, kterýž utikaje před králem Saulem, přišel do Nobe ke knězi Abimelechovi a žádal od něho chleba. Nemaje chlebů obecných, podal mu z chlebů posvěcených, již vzatých od tváře Hospodinovy, aby byly čerstvými nahrazeny. Bývalo jich 12 dle 12 pokolení israelských; každé soboty bývali chlebové ti přeměňováni. — Na druhém konci refektáře blíž kuchyně vítá Melchisedech, král sálemský, s králem sodomským Abrahama vracejícího se z vítězného boje. Melchisedech přináší oběť díků.

Obrazy maloval malíř Ig. Raab r. 1776, jak na prostředním obraze připomněl sám napsav: „Ig. Raab pinxit 1776.“ Obnovil je dobře Zatzka, rodilý Moravan, ačkoliv oba krajní obrazy byly z velké části odpadly s omítkou, prostřední byl toliko uprostřed protrhlý, ale všechny tři byly úmyslně cihlami uházeny, tak jako na chodbě na obrazech sv. Bernarda mnohé tváře byly schválně rozškrabány a jinak poškozeny, prý od kalvínů maďarských v padesátých letech.

Proti vchodu na zdi průčelní jest upravena ze sádry překrásná, od znalcův obdivovaná skupina: Panna Maria s děťátkem a s anděly. Zaznamenáno jest, že za švédského vpádu Švédové zle řádili na Velehradě v klášteře,

avšak skupině této žádný voják neublížil, poněvadž jejich vůdce, učiniv kruh na zdi kolem Panny Marie, prohlásil, že bude hned synem smrti, kdo by se opovážil něco v kruhu tom poškoditi.

Velké čtyři obrazy, zavěšené v refektáři, jsou z kostela, 2 staré z kaple cisterciácké, 2 nové (sv. Václav a sv. Florian) z odkazu Václava Štulce, probošta vyšehradského. Pak jsou tu ještě jiné novější obrazy.

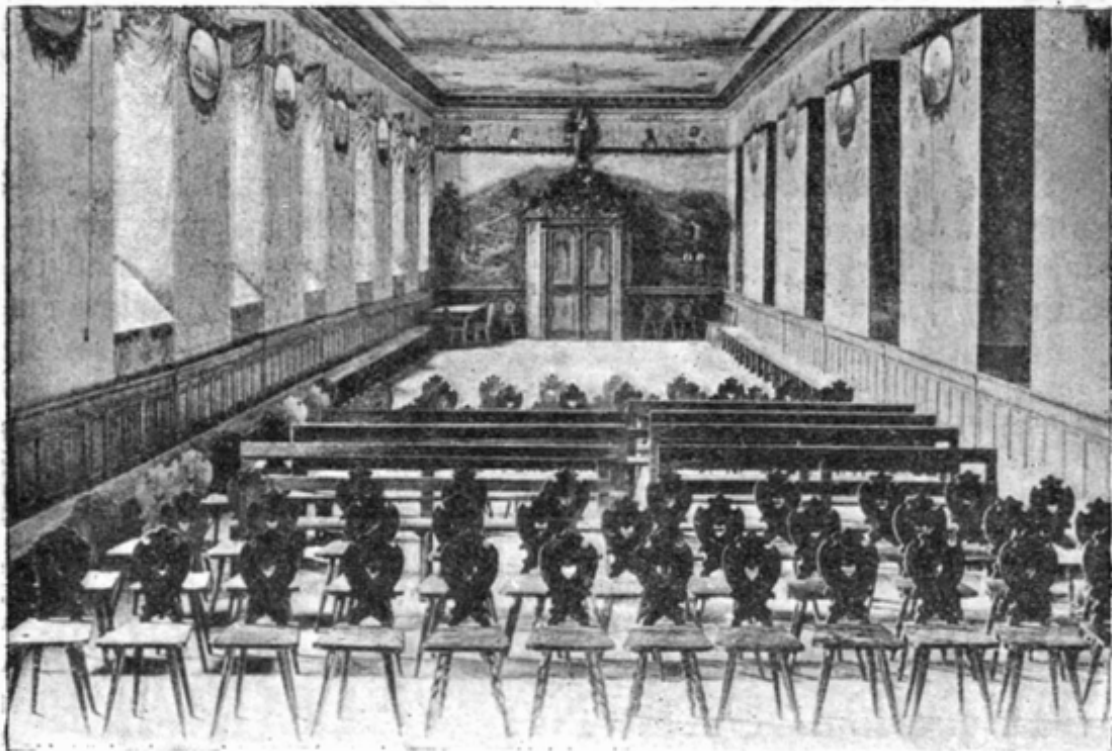
Obraz Velehradu od Ig. Raaba.

Dvorana sjezdová.

Souběžně s refektářem uzavírá kvadraturu dvorana, již se používá k sjezdům, zvláště za nepohody. Pojmouti může více než 800 lidí. Vchod z nádvoří vedle salatriny v levém rohu.

Když vstoupíme do prostranné dvorany, býváme mile překvapeni. Řada vysokých oken poskytuje hojně světla. Stěny jsou ozdobeny lidovou ornamentikou českomoravskou a slovenskou.

Na stropě v prostředku namalovány jsou znaky zemí a států slovanských; po stranách pod stropem zřime zobrazena četná místa, památná pro Slované, jako Kroměříž, Sarajevo, Praha, Olomouc, Brno, Lvov, Záhřeb, Srědec,

Vnitřek slovanské dvorany sjezdové.

Velehrad, Nitra, Soluň, chrám sv. Petra v Římě za času ss. Cyrila a Metoděje, Řím, Vyšehrad, Buchlov, Sv. Hostýn. Nad hlavním vchodem do dvorany znázorněn v národních krojích lid moravský, putující na Sv. Hostýn.

Na levé stěně visí velký obraz (12 m²) od Ed. Neumanna, představující loučení sv. Cyrila a Metoděje s Moravany před odchodem do Říma.¹⁾

¹⁾ Týž E. Neumann namaloval také pro ikonostas, na jehož postavení se na Velehradě pomýšlelo, 15 obrazů, rozvěšených nyní po chodbách prelatury. I kdyby na Velehradě byl vskutku postaven ikonostas, bude se jich moci sotva použítí, poněvadž umělecky nevyhovují.

Na stropě nad tribunou vidíme skupinu obrazův: Nejsv. Trojice, apoštolé slovanští ss. Cyril a Metoděj, sv. Kliment, sv. Václav, Panna Maria Častochovská, Staro-Boleslavská, Tuřanská a Matka Milosrdenství v Opavě.

Na tribuně jsou nástěnné obrazy s nápisy, a sice: a) Svatí apoštolové Cyril a Metoděj přicházejí na Velehrad v r. 863 s drahocenným klenotem těla sv. Klimenta. b) Sv. Metoděj, první velepastýř moravský, umírá na Velehradě r. 885 uprostřed svých věrných kněží a učenníků: Sjezdová dvorana, věru, dvorana slovanská!

Kaple domácí

jest nad dvoranou v I. poschodí. Celý tento trakt — dvorana i kaple — byla tak upravena r. 1900, zásluhou tehdejšího rektora jesuitské koleje na Velehradě, P. Jana N. Cibulky (nar. 3. srpna 1836 v Ústí n. O., působil na Velehradě od r. 1899, kde i zemřel 18. prosince 1902), jak hlásá nápis venku v kvadratuře: „Králi věkův zasvětilo MCM. Tov. Ježíšovo“. Nákladem 30.000 K.

JUBILEJNÍ SLAVNOSTI CYRILOMETODĚJSKÉ NA VELEHRADĚ.

Teď k Velehradu, národe,
směr obrať svojich kroků,
tam západe a východe
lej vody svojich toků.
Tam čiňte lásky obnovu,
tam stavte míru budovu.

Frant. Sušil.

Působení sv. Cyrila a Metoděje bylo spíato se slavnou dobou Velké Moravy, a proto není divu, že český lid v bojích za svá národní práva viděl v nich, zejména v jejich všeslovanském významu, mocnou duchovní oporu. Od dob Dobrovského (1753—1829) obírala se slovanská věda dějepisná i jazyková jejich životními osudy a dílem, které Slovanům odkázali. A tak se stalo, že po tisíci

letech jejich vznešené osoby, před tím zapomínané, pomlouvané nebo nechápané, zaskvěly se v novém jasu svých velikých a ryzích cností. Tou měrou, jak byla poznávána jejich osvětná činnost mezi Slovany, kterým přinesli darem, zároveň se slovem Božím, slovanskou abecedou, t. zv. hlaholici, překlad bohoslužebných a biblických knih a slovanskou bohoslužbu, rostla i láska k nim. Nejlepším svědectvím o ní jsou velehradské jubilejní tisícileté slavnosti, na nichž mělo účast všechno Slovanstvo.

Tisícileté jubileum příchodu ss. Cyrila a Metoděje r. 1863.

Nájezdem Maďarů a Němců byl zničen královský Velehrad, ale nezanikl úplně. První markrabě moravský Vladislav Jindřich udržel v dobré paměti Velehrad a z rumů jej pozvedl založením cisterciáckého kláštera na Velehradě r. 1198.

Kláster cisterciáků na Velehradě jako mnohé jiné kláštery byl zrušen za císaře Josefa II., který též zakázal „všechna procesí“ vyjma jenom některá. Z opětného úředního zákazu, vydaného r. 1856 c. k. okresním úřadem v Uh. Hradišti, vysvítá zřejmě, že bylo bráněno zvláště poutem na Velehrad, když i četníci byli vyzváni, aby měli bedlivý dozor na Velehradě, a zákaz ten byl ohlášen ve třech krajích, totiž brněnském, novojičínském a olomouckém. Divno-li, že za takových poměrů zavládla v lidu netečnost a nevědomost náboženská, neznalost jak apoštolů ss. Cyrila a Metoděje, tak posv. Velehradu? Velehradský chrám pustnul.

Nadešel rok 1863 a s ním jubileum příchodu slovanských apoštolů ss. Cyrila a Metoděje. Biskupové vydali pastýřské listy o tom jubileu, kněží o něm kázali, lid obecný i národní inteligence vzdávali příslušnou poctu našim velikým otcům. Byl to rok velkého nadšení.

Na posv. Velehrad scházely se hojně dary na opravu i výzdobu zanedbaného, zpustlého chrámu Páně. Poutníci docházeli sem čteněji a čteněji, nejenom ojedinele, ale v průvodech malých i velkých, z jednotlivých farností i z celých děkanství. Poznamenáno jest, že farníci z Předmostí u Přerova poslali první dary na Velehrad a byli

také prvními poutníky z Hané, kteří na Velehrad připutovali již roku 1858. Roku následujícího titěž poutníci a jiní z Přerovska došli průvodem s 10 kněžími a vcházeli do chrámu celé půl hodiny. R. 1863 dne 21. června došel průvod ze slavkovského děkanství se 17 prapory, 9 kněžími a 3.000 poutníkův. Dne 24. června průvod uher.-hradištského děkanství donesl na Velehrad darem od děkanátního duchovenstva kalich a mešní roucho a měl přes 13.000 poutníkův. Z téhož děkanství uh.-hradištského vykonali druhou pouť 5. července. Na každý den v oktáv slavnosti ss. Cyrila a Metoděje čili od 5.—12. července bylo k. a. konsistoří olomouckou určeno 6—7 děkanství arcidiecése olomoucké. Poutníci z celých děkanství měli svůj den. Tím však nebylo zabráněno, aby jednotlivci neb i farnosti nedošli si po své libosti také jiný den. Prvního dne slavnostního 5. července bylo na Velehradě na 100.000 poutníkův. Jeho Eminence kardinál pražský, Bedřich kníže Schwarzenberg, měl slavné služby Boží za velmi četné assistence. Po celý týden střídali se biskupové a preláti ve slavných službách Božích a dne 12. července zakončil olomoucký kníže arcibiskup, Bedřich lantkrabě Fürstenberg. Přivedl velký průvod z Olomouce. Toho dne bylo poutníků všech na 80.000.

Ale i po uplynutí svátečního oktávu konaly se okázalé slavnosti, jelikož docházely stále nové a nové průvody, na př. 1. září připutoval Dr. Xav. Škorpík, děkan a farář z Kučerova, s kněžími svého dekanátu a se 2.800 poutníkův. Celkem bylo toho roku na Velehradě poutníků přes půl milionu, 1 kardinál, 1 arcibiskup, 3 biskupové, 12 prelátův a 1758 kněží. Tisícové a tisícové přistoupili ke stolu Páně.

„Co do velkoleposti nedá se zastíniti velehradská slavnost žádnou posud vídanou slavností církevní“, zněl úsudek veřejný.¹⁾ Záhodno ještě doložiti, že i mimo Velehrad oslavováno tisícileté jubileum na Moravě i za hranicemi. Bylať veliká *národní slavnost cyrilo-metodějská v Brně* dne 25. a 26. srpna.

Nejpřednější a nejvýtečnější mužové, vlastenci na slovo vzatí byli přítomni, lidu nejméně 20.000, a pěvců

¹⁾ Hlas 1864, str. 14.

českých přes 1.000 pělo Cyrilo-Methodiadu Křížkovského na slova Sušilova o ss. Cyrilu a Metoději:

Hvězdy dvě se z východu
berou v svatém průvodu.

Jubileum cyrilo-metodějské oslavovali na Moravě ve všech farnostech i ve Slezsku. Oslavovali v Čechách hojně, zvláště však v cyrilo-metodějské nové svatyni v Karlíně, dále na uherském Slovensku, v Lužici, v Polsce, u Chorvátův, u Slovincův i v Římě.

Byl to rok velmi požehnaný pro vzružení ducha *církevního i národního*. Pomníků cyrilo-metodějských, jubilejních, zbudováno mnoho.¹⁾

Tisícileté jubileum úmrtí sv. Cyrila, Slovanův apoštola, roku 1869.

Sv. Cyril, velký apoštol slovanský, umřel v Římě 14. února 869. a tam byl pochován v kostele sv. Klimenta, papeže, „za veliké slávy způsobem, jakým bývají pohřbeni papežové“ (Grande munus).

Od blažené smrti jeho uplynulo první tisícletí a my, potomci slavných předků svých, byli jsme pamětlivi všech neocenitelných dobrodiní, jež otcům našim i nám prokázal náš prvoučitel, apoštol sv. Cyril. „Uměl se zároveň ve věcech božských i světských, a slynul neobyčejnou známostí jazyků, řeckého, latinského, slovanského, armenského i chazarského“ (Palacký I. 1, 137) a z bohatých pokladů těch uštědřil nám hlásaje sv. víru našim předkům řečí jejich mateřskou i pořídív slovanský překlad písem svatých. Tak zasíval sv. Cyril símě sv. víry i položil základ naší vzdělanosti národní.

Proto vděčně byl oslavován 14. únor, výroční den úmrtní — *tisící, jubilejní*. Oslavy děly se ojedinele, samorostle, z popudu vlastního. Na příklad bohoslovci olomoučtí, králové-hradečtí, seminaristé v Kroměříži měli slavné služby Boží se společným sv. přijímáním a promluvou o sv. Cyrilu, slovanském apoštolu. Téhož dne úmrtního oslavili jubilejní památku sv. Cyrila v arcidiecési

¹⁾ Obširně napsal jsem o tom v „Sborníku Velehradském“ I., str. 26.—154. a IV., str. 98.—292. „Vzpomínky na Cyrillo-Methodějský rok 1863“.

olomoucké, na př. v Brušperku, Hranicích, Karlovicích, Kralicích u Prostějova, v Olšanech u Olomouce, Předměstí, Rokatnici, Těšeticích, na Brněnsku: v Brně samém zvláště jednota Svato-Klimentská, v Brtnici, Rajhradě, v Telči a jinde. Mimo slavné služby Boží měli schůze buď slavnostní nebo jiné jubilejní, na př. v Brušperku.

V celém národě ruském slaven den 14. února svátečně a na Velehrad poslali Rusové ke dni 14. února obraz ss. Cyrila a Metoděje, podle staré ikony na dřevě malovaný r. 1867 v masivním, vyřezávaném rámcí ze dřeva, a stříbrnou lampu, (srovnej o tom níže na str. 60—62) vyslovivše v dopisu svém: „Tento malý dárek budiž svědectvím o našem vřelém přátelství k Vám i rukojemstvím na lepší a slavnější časy pro veškerý slovanský svět.“

Společné oslavy konaly se *na posv. Velehradě* ve slavnostní oktáv cyrilo-metodějský od 5.—12. července v týž způsob jako r. 1863. Zase byly děkanáty rozděleny po 6—7 na jednotlivé dny a poutníků bylo přehojně. Tak 5. července sešlo se poutníků na 80.000. Slavné služby Boží měl brněnský biskup Antonín Arnošt Schaffgotsche, ostatní dny střídali se infulovaní preláti z Olomouce a infulovaný opat Řehoř Mendl ze Starého Brna. Současná zpráva dí, že lid hrnul se v nepřehledných zástupech a v nesčetném množství s rozjařenou tváří a v nevídané roztouženosti po osm dní na Velehrad a se zaslzeným zrakem vracel se z Velehradu u víře posílněn a v národním vědomí upevněn.¹⁾

I mimo Velehrad byly slavnosti tou dobou, na př. v Brně, Rajhradě, v Karlíně (Praha), kdež bylo 40.000 účastníků.

Mimo to byla ještě jedna společná, velmi významná oslava jubilejní, a to česko-moravská slavnost na Velehradě 19. srpna. S kardinálem pražským Bedřichem Schwarzenbergem dojeli Čechové zvláštním vlakem a byli vítáni celou cestu a pozdravováni. Na Velehradě jejich příchodu čekal a je vital sám olomoucký metropolita Bedřich Fürstenberg. Ranní mši sv. sloužil kardinál pražský a podával Tělo Páně zástupům kněžstva, šlechty

¹⁾ Našinec 1869, č. 34.

moravské i české a nesčetnému lidu. Slavné služby Boží měl olomoucký metropolita. Bylo 6 kázání. Slovný mistr Křížkovský řídil zpěv. Kněží bylo na 700, českých poutníků 1.300, všeho lidu přes 40.000. Slavnost opravdu velkolepá a velmi dojemná vyloudila z očí mnohou slzu radosti, ano zaslzeli též oba bratřenci, oba Bedřichové, jeden metropolita český, druhý metropolita moravský. Ejhle, vroucně srdečné sbratření Čechův a Moravanů na posv. Velehradě před očima ss. bratrů rodných Cyrila a Metoděje! Tato slavnost česko-moravská nazvána „korunou slavností velehradských“.

Dodávám ještě, že o jubilejních slavnostech svato-cyrilských toho roku mnoho se mluvilo a doufalo v unii čili sjednocení Slovanův u víře.

Jubilejní oslavou sv. Cyrila mocně se probudilo i utužilo vědomí církevní, národní, ano i vědomí slovanské.¹⁾

Tisícileté jubileum úmrtí sv. Metoděje, apoštola Slovanů, roku 1885.

Spolu s rodným bratrem svým, sv. Cyrilem, konal apoštolské dílo u našich předků a po smrti bratrově v tom díle pokračoval sv. Metoděj až do své smrti na Velehradě 6. dubna 885. Má tedy o nás tytéž zásluhy jako sv. Cyril. Ano sv. Metoděj apoštoloval pak o 16 roků déle, byl metropolitou velkomoravským, byl 3 roky žalářován a trýzněn v Němcích, až se ho ujal papež Jan VIII., prohlásil ho ve všelikém učení církevním za pravověrného a objal jej s radostí. Papež, hle, poctil sv. Metoděje! A jako Řím Cyrila, tak oplakávala Morava zemřelého Metoděje a připravila mu čestný pohřeb.²⁾

I pamatovala Morava na sv. Metoděje, na svého otce apoštolského, když nadešla tisíciletá výroční památka jeho úmrtí a oslavila ji popředně na posv. Velehradě čtverou slavností osmidenní.

¹⁾ Obšrněji v „Našinci“ 1909 č. 48—53 „Svato-Cyrilské jubileum kterak prospělo Slovanům?“

²⁾ Dr. B. Dudík, Dějiny Moravy I. str. 156. a m. — Sborník Velehradský I. str. 288 a m. — Grande munus (Jan Vychodil, Jubileum encykliky Cyr.-meth. Grande munus str. 10.)

První slavnost osmidenní začala úmrtním dnem sv. Cyrila 14. února. Úvodní kázání slavnostní měl zástupce J. Em. kardinála a metropolity olomouckého, brněnský biskup Dr. Frant. Sales. Bauer, který též sloužil slavnou mši sv. pontifikální. Ostatní dny v oktávu sv.-cyrilském pontifikovali infulovaní preláti a kanovníci olomoučtí a infulovaní opatové z Rajhradu a Star. Brna. Průvody byly hlavně z uh.-hradištského děkanství, družičky nesly rozžaté svíce a bylo jich 600 v procesí z Buchlovic, více než 400 z Boršic; dvě krásné, nepřehledné dlouhé řady a na jejich konci čtvero bohatě zapentlených nevěst z Huštěnovic v procesí z Uh. Hradiště. Kněží doprovázeli poutníky. Ač bylo v zimě a nepohoda, přece může se směle odhadnouti počet poutníků v oktávu sv. cyrilském do 100.000. Ke stolu Páně přistoupilo přes 5.000, jelikož nebylo s dostatek zpovědníků a poutníků došlo více, než se byl kdo nadál za zimní doby.

Druhá slavnost osmidenní začala úmrtním dnem sv. Metoděje 6. dubna. Toho dne měl světicí biskup olomoucký, Gustav hrabě Belrupt, pontifikální slavnou mši sv. a druhého dne slovný Václav Štulc, infulovaný probošt z Vyšehradu (Praha); ostatní dny infulovaní hodnostáři církevní. Účastenství lidu bylo větší a větší. Nadšenost se rozmáhala zřejmě.

Tu nepřítel církve katolické i Slovanstva vymyslel „neštovice velehradské“ a hodil je do světa židovskými novinami německými i českými. Nebylo této nákazy na Velehradě ani v okolí, jak později bylo úředně zjištěno. Ale „neštovice velehradské“, jež zuřily pouze na papíře novinářském, byly příčinou, že pouti velehradské zakázány tak, že cizinci nesměli přes hranice, a domácím poutníkům nechtěli na železnicích vydávati jízdní lístky na poslední železniční stanici v Uh. Hradišti. Zmoudřeli tedy poutníci a brávali sobě lístky do stanic předposledních, totiž do Napajedel a do Polešovic a ostatní cestu na Velehrad vykonali pěšky. Zákazem utrpěla sice pouť, ale přes to byla přece velkolepou.

Neboť třetí slavnost osmidenní začala 5. července výroční slavností ss. Cyrila a Metoděje tím, že sám kníže-arcibiskup olomoucký, kardinál B. Fürstenberg měl slavné

služby Boží pontifikální a on také ukončil oktáv 12. července. V pondělí měl podobně slavnou bohoslužbu infulovaný opat Bened. Korčian z Rajhradu, v úterý biskup brněnský Dr. Fr. Sal. Bauer, ostatní dny infulovaný probošt Kstersitz z Klosterneuburku a Schum z Opavy a infulovaný prelát hrabě d'Orsay z Olomouce. Lidu bylo na tisíce každého dne. Dne 5. července bylo přes 100.000, kněží přes 100. Podobně 12. července. Vynikající mužové slovanští, jako Dr. Lad. Rieger, Mich. Hornik a jiní zahraniční poutníci slovanští byli 5. července na Velehradě. Z Poznaně 4 sedláci.

Čtvrtá slavnost osmidenní začala 15. srpna o slavnosti Nanebevzetí bl. Panny Marie, patronky chrámu Páně velehradského. Slavné služby Boží zase začal olomoucký kardinál B. Fürstenberg 15. srpna, kníže-arcibiskup pražský Fr. de Paula hr. Schönborn, primas království českého, ukončil oktáv dne 22. srpna. Ostatní dny pontifikovali infulovaní hodnostáři církevní Prašinger z Král. Hradce, Dr. Hanel a hrabě d'Orsay z Olomouce, Huspeka, Dr. Mautner a Hora z Prahy.

Soukromě byli na Velehradě 4. května biskup litoměřický Eman. Jos. *Schöbel*, 14. července biskup seňský a modrušský Juraj *Posilović*, 27. srpna biskup bosensko-srěmský Josip Juraj *Strossmayer* a 1. září řecko-katolický biskup Ilija *Hranilović* z Křiževce, jenž sloužil mši sv. v jazyku staroslovanském.

Poláci přinesli s sebou na Velehrad jubilejní dar: *Matejkův obraz ss. Cyrilla a Metoděje* (sám slovutný mistr Matejko a přední šlechticové polští byli mezi nimi), dále přinesli *prapor polský* ze západních Prus, na němž obraz Panny Marie z Łąk (Louk), a *korouhev velkopolskou* (Poznaň), na níž obraz Panny Marie častochovské.

Čechové z Ameriky poslali drahocenná roucha mešní a korouhev americkou s obrazem neposkvrněné Matky Boží Panny Marie.

Celkem bylo na Velehradě v jubilejním roce 1885: kardinál 1, arcibiskup 1, biskupů 7, infulovaných prelátův a opatů 16, kněží 3.000, kajicníků přes 100.000 a všeho lidu nejméně 1,000.000. Celkový úsudek současný zní: „*Jubilejní rok 1885 zůstane v dějinách Slovanstva zářící hvěz-*

dou první velikosti a bude vydávati zřejmě svědectví o neoceněném dosud velicém významu posvátného Velehradu“.

Dobře napsal básník Vladimír Štastný:

Velehrade, chráme náš,
národ k sobě svoláváš,
Ty nás spojíš,
rány zhojíš,
láskou síle základ dáš.

Tisíci a padesátileté jubileum příchodu sv. Cyrila a Metoděje na Moravu roku 1913.¹⁾

Za padesát let, jež uplynuly od první jubilejní slavnosti v r. 1863, sláva Velehradu rozšířila se po všech slovanských vlastech, ano po celém křesťanském světě. Proto je pochopitelno, že se ctitelé sv. Cyrila a Metoděje se zvláštní radostí a úctou vraceli ve svých vzpomínkách k tomuto roku, jímž možno datovati novodobý rozkvět cyrilometodějské úcty. Odtud vznikla i myšlenka, oslaviti 1050. rok od příchodu soluňských bratří na Moravu jubilejními slavnostmi.

Jubilejní rok ohlásilo slavnostní vyzvánění velehradských zvonů na poslední den v roce 1912. Slavnosti byly zahájeny již 13. února v předvečer dne, na který připadá úmrtí sv. Cyrila v Římě, průvodem od Cyrilky do chrámu; vedl jej opat Šup z Brna. Na večer konaly se porady o umělecké výzdobě Velehradu. Byl přijat návrh, aby pětičlenná umělecká komise, zvlášť k tomu účelu ustanovená, posoudila odborně každý nový podnik, než se přikročí k jeho uskutečnění. Dále bylo usneseno, aby na velehradském nádvoří před kostelem, kde stojí kašna vroubená akáty, byl zbudován monumentální pomník papeži Lvu XIII. z vděčnosti za jeho encykliku „Grande munus“, podle modelu od sochařů pp. Hladíka a Kodeta z Olomouce, nejdéle do r. 1915. Poněvadž však provedení mělo státi asi 40.000 K, muselo se od něho upustiti; ostal z celého plánu jen sádrový model, který se chová v museu. Na zejtří kázal ráno probošt dr. Stojan na thema „Příjd království tvé“, o 9. hod. konala se holdovací schůze

¹⁾ Sestaveno podle zpráv v Našinci 1913.

sv. Cyrilu a Metoději, po níž sloužil pontifikální mši sv. opat Šup. Slavnosti účastnila se pout ze Znorov a hojně lidu z okolí; jen ke Stolu Páně přistoupilo přes 800 osob.

Větší účast, než na této zimní oslavě, byla v *neděli 6. dubna*, ve výroční den smrti sv. Metoděje; připutovala velká procesí z Buchlovic, z Jalubí s hudbou, z Polešovic, St. Města, Jankovic, Stříbrnic, Kostelan. Ráno kázal opět probošt dr. Stojan, před pontifikální mší sv. opata Bařiny z Brna, univ. prof. dr. Špaček. Mezi ranními a velkými službami Božími konala se v Slovanském sále akademie za předsednictví kapitulního děkana z Kroměříže dra Schneidra. 120 družiček, oděných za královničky, zdobilo věncem jeviště, kde Cyrilská jednota zapěla hymnus „Hvězdy dvě se z východu“ a zástupci dětí, dívek a hochů, omladiny, kněží atd. přednášeli svůj hold slovanským apoštolům.

Hlavní slavnosti, jak přirozeno, soustředily se v *oktáv svátku sv. Cyrila a Metoděje*. Již v předvečer bylo tu na 5000 poutníků, kteří se zúčastnili průvodu a slavnostního uvítání cizích hostí, katol. arcibiskupa sofijského Menini z Bulharska a světícího biskupa ze Sarajeva Dr. Ivana Šariče, jakož i lužických Srbů a Rusínů (mezi nimi poslanců Onieckieviče a Folyse). Na vlastní svátek, *5. července* od čtyř hodin ráno valil se lid v procesích, na vozech, po různu k Velehradu, takže již za ranních služeb Božích, jež konal p. biskup Šarič, chrám byl přeplněn. Když o 9. hodině začala holdovací akademie na nádvoří, celé velké prostranství bylo nabito; hlava na hlavě tísnily se tu davy poutníků se zástupci všech slovanských národů. Probošt dr. Stojan zahájil velebný tento projev úcty sv. Cyrilu a Metoději za nesmírného pohnutí celého shromáždění. Při řeči poslance Navrátila přibyl na tribunu arcibiskup krakovský, kníže Sapieha, a byl uvítán bouřlivým „sláva“. Arcibiskup Menini v svém proslovu žehnal té chvíli, která ocenila tak významně velikost díla slovan. apoštolů, dosud v celém rozsahu ani nepochopeného. Biskup Šarič nabádal k svornosti a shodě Slovany a k věrnosti odkazům sv. Cyrila a Metoděje. Po ukončení akademie kázal venku nadšeně dr. Kolísek, doporučuje lidu Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, jehož zásluhou se slav-

nost koná. Poukázal na to, kterak se na Velehradě sešla celá slovanská rodina, jinak rozeštvaná. „Vlasti, milá vlasti, ty slovanská máti — když pozrem na tebe, musím zaplakati“, volal kazatel, líče různice a nesvár v našem národě i jinde u Slovanů. Slavnou mši sv. sloužil v chrámě arcibiskup kníže Sapieha, zatím co na nádvoří se konala bohoslužba v jazyce slovanském.

Odpoledne zaplavován byl Velehrad novým přivalem poutníků (z Mor. Ostravy 700, z Místecka 400 a j.) Přibylo také německé procesí z Prinzendorfu u Znojma, jež přicházelo rok co rok, aby činilo pokání za ústrky, které musel sv. Metoděj vytrpěti od jejich soukmenovců; probošt dr. Stojan měl pro ně v Cyrilce německé kázání. Přijeli Slováci v čele s dr. Okánikem ze Skalice a polský poslanec Potoczek. O 4. hod. odpoledne konala se v Slovanském sále schůze katol. rolnictva.

V neděli 6. července počet poutníků o nic se nezmenšil; místo těch, kdo odešli, zaujali nově příchozí a na 20.000 jich přenocovalo ze soboty. O 9. hod. byla zase holdovací akademie rolnictva, na níž se vystřídala vedle hlavního řečníka, poslance J. U. Dr. M. Hrubana, celá řada jiných (za Rusíny prof. Kmínt z Drohobyče, za lužické Srby redaktor Jelen, za uher. Slováky p. Tomík, za Slezsko rolník Jan Glabazňa, za vídeňské Čechy slč. Opletalova. Pontifikoval biskup Šarič.

V pondělí 7. července konala se o 8. hod., po mši sv. za ř. členy, valná schůze Družstva Velehrad, památná tím, že se na ní po prvé vynořila v určitých obrysech myšlenka, jež došla svého ztělesnění ve „Stojanově“. Jednatel Družstva, probošt dr. Stojan po zahájení schůze ujal se slova a líčil zásluhy Družstva, strážce Velehradu, o zvelebení tohoto slovanského poutního místa. Divil se, že starší generace dopustily zpustnutí Velehradu a Hostýna. Vzpomínal, jaký byl stav Velehradu r. 1863. Do kláštera, který patřil panství, nebylo přístupu, na faře byly jen tři světnice. Sám jako student přenocoval tehdy v poli. Ani to, co tu je dnes, nestačí: nutno tu vystavěti poutní a exerciční dům. Návrh ten byl s nadšením přijat od všech přítomných, a zvláště P. Jemelka T. J. poukázal na význam takových exercičních domů, kde každý exercitant

má svůj pokojík, v katolickém životě v Belgii. Až po desíti letech mohl Stojan jako arcibiskup přikročiti k realizaci své myšlenky, nedočkav se jejího dokončení. — Téhož dne oslavil na Velehradě své 50leté kněžství arcibiskup Menini, jehož úctyhodná postava, s přívětivou tváří vroubenou bílým plnovousem, byla středem pozornosti za těchto jubilejních slavností.

V dalších dnech vykonali pouť na Velehrad a oslavili přiměřeně cyrilometodějské jubileum tyto skupiny: 8. července kněžstvo, 9. křesťanské matky a děti, 10. mariánské družiny a III. řád sv. Františka, 11. poutníci z roku 1863, 12. studentstvo a inteligence, 13. sdružení katolické Omladiny.

Zvlášť dojemně působila *pout'* „*třiašedcsátníků*“. Sešlo se 137 (75 žen, mezi nimi 92 letá pí. Janáčková z Vídně, 62 mužů) staříčkových poutníků z různých končin, kromě 8 kněží (děkan Martilík z Hluku, archivář Fr. Snopek z Kroměříže, rada Látal ze Slatěnic, assessor Vychodil z Choliny, děkan Kleveta z Podivína, rada Zlámal ze Staříče, ass. Sauer z Napajedel, farář Hornáček z Unína na Slovensku). Po kázání (děkan Látal) a slavné mši sv. vykonali zásvětný průvod s hořícími svícemi. Většinu vhlly pohnutím zraky. Vzpomínali uplynulých 50 let, jež zmizely jako sen. A jaká změna na Velehradě, který za minulé půlstoletí povstal k nové kráse a slávě! Potom se shromáždili ve Slovanském sále, aby vzdali hold sv. Cyrilu a Metoději a potěšili se vzpomínkami. Assessor Jan Vychodil sděluje, co posud nikomu nesvěřil, že jemu a nebožtíku P. Vykydalovi r. 1885 úřady hrozily suspensí, bude-li psát do novin o slavnostech velehradských. Arcibiskup Menini je všechny podělil jubilejními medailemi. Mnozí z těchto nejstarších loučili se navždy s místem, jež vidělo jejich mládí v prvních červácích obrození. Poutí Omladiny skončily se týdenní slavností způsobem skvělým: v průvodu šlo na 12 tisíc poutníků, a pohled na zářící pestrost slováckých krojů byl úchvatný.

Celkem připutovalo na Velehrad v těchto dnech na 120.000 lidí, z čehož 100 tisíc připadá na první dva dny. Komunikantů bylo asi 29.000. Přes obrovský nával, jmenovitě 5. až 6. července, nestala se žádná nehoda; jen

jedné slovácké poutnici se na Velehradě narodil chlapeček, a poněvadž byla z volebního okresu probošta a poslance dra Stojana, pokřtil jej tento na jméno Metod. O bezpečnost se staralo četnictvo, policie a sbor dobrovolných hasičů. Také se strany vlády nečinily se překážky pro domnělý panslavismus, jako v r. 1863, za to však z jistých německých církevních kruhů v Brně. Duší všech slavností byl miláček moravského lidu, probošt Stojan. Téměř všechny slovanské národy měly tu aspoň jednoho tiskového referenta; byl přítomen i jeden francouzský žurnalista (za La libre parole), abbé P. E. Monmousseau. Nemálo k zdaru přispělo to, že vedle poutní kanceláře byla zařízena i poutní kuchyně pod obětavou a dovednou správou slč. Hřívové.

Další slavnosti nebo spíše pracovní dny připadly na 26. a 27. července, kdy se konaly na Velehradě porady o Cyrilo-met. tiskovém spolku, o Apoštolátě sv. Cyrila a Metoděje a o sjednocení Slovanů ve víře. Již v pátek večer (25. července) sešli se přítomní hosté, aby porokovali předběžně o věcech, jež byly na programu, ale hlavní konference začala v sobotu ráno. Za předsednictví probošta dra. Stojana napřed jednali o Tiskovém spolku, který byl založen r. 1911, ale nesplnil očekávání naň kladené; na návrh šefredaktora Světlíka byl ustanoven zvláštní sekretář (Dr. Fr. Hrachovský), aby se spolku věnoval a usnesení již dříve učiněná provedl. O Apoštolátě referoval P. Ad. Jašek, podav přehled misii na Balkáně a promluviv o potřebách Čechů v Sofii a Cařihradě, po něm P. Voňavka o misii mezi Čechy v Německu; P. Křikava O. Praem. přednesl řadu praktických námětů, týkajících se exercicií a šíření Apoštolátu.

Poslanec dr. Juríga hovořil o propačaci Apoštolátu na Slovensku, žádaje, aby dvě stránky každého čísla v časopise „Apoštolát sv. C. a M.“ byly vyhrazeny Slováckům. Porady o unii měly býti náhradou za sjezd, jenž byl stanoven na rok 1913, ale musel býti odložen pro balkánskou válku. Z cizích hostů přispěli svými výklady k objasnění přítomného stavu unie Polák P. Henczel a Rus z Krymu P. Werner.

V sobotu na večer konal se obvyklý průvod od Cyrilky do chrámu, za vedení preláta Dr. Pospíšila z Olo-

mouce, který také příští den v neděli sloužil pontifikální mši sv. Nedělní dopoledne bylo věnováno valné schůzi Apoštolátu sv. Cyrila a Metoděje, k jejímuž zdaru svým zpěvem přispěly chovanky učitelského ústavu sester Dominikánek z Řepčína (u Olomouce). Průvodu s nejsv. svátostí účastnilo se na 2000 lidí.

Také na svátek Nanebevzetí Panny Marie, 15. srpna, a příští neděli (17. srpna) Velehrad navštívilo mnoho poutníků; jmenovitě v neděli zavítali na Velehrad poutníci brněnští, malebné slovácké procesí z Břeclavska s hudbou a velký průvod Hanáků z Prostějova, vedený P. Dostálem-Lutinovem.

Zvláště zdařilá byla v tom roce *pout uherských a vídeňských Slováků 28. září*, jež co do srdečnosti a svérázného půvabu byla korunou jubilejních slavností. Velehrad stával se Slovákům Betlemem obrození náboženského i kulturního. Průvod seřadil se již u hradištského nádraží, muži v čtyrstupu, na 500, potom hudba, za ní ženy, a za zpěvů dospěl v sobotu na Velehrad, kde je uvítal probošt Burian a P. Tomeček T. J. V neděli (28.) kázal ráno poslanec P. Tománek o jubileu Konstantinském, vhodně je aplikuje na slovenský život, mši sv., při níž všichni poutníci přistoupili ke Stolu Páně, sloužil posl. dr. Juríga, po něm sloužil slovanskou liturgií lvovský metropolitní kanovník Havryšcak. Na holdovací akademii vedle Slováků mluvil typický Hercegovec Msgr. Angelko Glavinić z Trebinje, dobrořeče slovanským apoštolům, jejichž dílo tak hluboce zapustilo kořeny mezi Jihoslovany, že ani krutá poroba pod jármem tureckým ho nedovedla zničiti. Potom byli záslužným křížem cyrilomet. od arcib. Meniniho uděleným dekorováni: archivář Msgr. Fr. Snopek, P. Balt. Hříva, farář z Napajedel a akad. malíř P. Neumann. Po akademii kázal dr. Juríga, dojemně líče v utrpení Bolestné Matky strasti slovenského lidu. Slováci plakali jako děti. Pontifikální mši sv. sloužil probošt Burian.

Odpoledne pokračovalo se v akademii, při tom byla dr. Juríga odhalena kamenná deska, (viz str. 85) zasažená vedle desky Sušilovy, na paměť této velké pouti slovenské na Velehrad v jubilejním roce.

Po večeri dávala se v pivovarském sále pro Slováky „Maryša“, drama od Vil. a Al. Mrštíka, a pro ty, kteří

se dovnitř nevešli, přednášel P. Jašek o balkánské válce se světelnými obrazy. V pondělí ráno o půl 6. kázal nadšeně o sv. Zorardu a Blahoslavu P. Andrej Cvinček, jenž o půlnoci s neděle na pondělí pěšky připutoval. Slováci zdrželi se na Velehradě až do odpoledne, kdy po požehnání se rozloučili se svatyní cyrilometodějskou a za zpěvu a hudby odcházeli k Hradišti.

Jubilejní slavnosti skončily se na svátek sv. Klimenta, papeže a mučenika, v neděli 23. listopadu. Již v sobotu dojel kníže-biskup dr. Jeglič z Lublaně, albánský biskup Bumci z Alexia a jeho průvodci, františkán Ambrož Marlajski a Michal Scialli, dále kardinál dr. Bauer, arcib. olomoucký, který po prvé v novém důstojenství kardinálském byl uvítán na posv. Velehradě, prelát dr. Ehrmann, princ Lobkovic, poslanec Grafennauer z Korutan a j. Závěrečná slavnost měla týž průběh jako všechny ostatní: v sobotu průvod a požehnání, ráno kázání, průvod s nejsv. Svátostí, o 9. hod. akademie ve Slovanském sále (zpívaly při ní dítky z Lukova, které již v předvečer provedly národní rej k radosti všech cizích hostů), kázání a pontifikální mše sv. Na akademii byli za proslovů a fanfár dekorováni bulharským záslužným křížem sv. Cyrila a Metoda, který jim udělil arcibiskup Menini, dvor. rada Sedláček, Msgre Kuča z Vítkovic, kanovník dr. Jiří Láska a poslanec M. U. Dr. M. Hruban.

Po pontifikálce, kterou sloužil biskup Jeglič, probošt dr. Stojan děkoval všem, kdo se přičinili o zdar jubilejních slavností, zvláště Tovaryšstvu Ježíšovu na Velehradě, prose je však, aby Velehrad nečinili toliko jen svým klášterem, nýbrž národní slovanskou svatyní. Svou tklivou promluvu skončil třikrát opěťovanou invokací: „Bože, spasiž národy slovanské!“ Po něm ještě kardinál dr. Bauer vzpomenul své nedávné cesty do Říma a tamního chrámu sv. Klimenta, na jehož svátek se jubilejní slavnosti končí. Žádného jiného sv. papeže ostatky neprošly Moravou, leč jeho. Má pevnou naději, že budou brzy nalezeny i ostatky sv. Cyrila. Vyzývá k pevnosti ve víře. Všichni přítomní modlí se hlasitě „Věřím“, jež se nese velebně ke klenbám velehradské svatyně, jako nejvhodnější závěr všech jubilejních projevů.

Unionistické sjezdy.

Sv. Cyril a Metoděj, ačkoli přišli z Cařihradu, kde právě tehdy patriarcha Fotios zdvihl odboj proti papeži, zůstali věrně oddáni římskému Stolci a vyžádali si v Římě od nástupce sv. Petra schválení své misijní činnosti na Moravě. Jmenovitě sv. Metoděj jako arcibiskup moravsko-pannonský, přes všechny úklady nepřátel, setrval v jednotě s nejvyšším veleknězem, u něhož nacházel vždy porozumění a podporu ve svých svízelech a zklamáních. Většina Slovanů jižních, a od nich pak Rusové, přejala dědictvím po soluňských bratřích bohoslužebné knihy v jazyce slovanském i písmo, napřed hlaholské a potom z něho vzniklé cyrilské, ale jsouc závislá církevně na Cařihradě, upadla ponenáhlu do rozkolu a ztratila všecken styk se západní, římskou církví. Čím víc se však v nové době rozmáhala známost o díle sv. Cyrila a Metoděje a rostla jejich úcta, tím mocněji se cítilo, že prozřetelnostním posláním cyrilometodějského kultu jest sjednotiti Slovanstvo ve víře katolické. Těmto tuchám dostalo se jasného a autoritativního výrazu v slavném okružním listě papeže Lva XIII. Grande munus, t. j. Vznešený úkol (ze dne 30. září 1880), v němž se svátek sv. Cyrila a Metoděje rozšiřuje na celou církev a spolu se vyslovuje naděje, že úcta k nim vznítí u rozkolných vychodanů touhu po opětném spojení s Římem.

Proto není divu, že Velehrad, místo posvěcené dávnou přítomností slovanských apoštolů, ležící výhodně takřka uprostřed mezi oběma světy kulturními, katolickým západem a pravoslavným východem, byl zvolen za místo, kde by se scházeli učenci z obou táborů ku poradám o tom, jak odkliditi překážky církevní unie neboli sjednocení a vrátiti odštěpené Slovaný do lůna jedné a pravé církve. Hlavním svolavatelem a pořadatelem těchto porad, které se jmenují obyčejně unionistické sjezdy, byl probošt a později arcibiskup dr. Stojan.

První takový sjezd konal se od 25. do 27. července 1907 za předsednictví haličského a lvovského metropolity dra Ondřeje Szeptyckého a za přítomnosti protektora arcibiskupa olomouckého dra Fr. Bauera a bulharského arcibiskupa katol. Fr. Roberta Menini. Přednášeli na něm

o otázkách unie prof. dr. J. Urban T. J. z Krakova, Aur. Palmieri, Augustinián z Říma, prof. dr. Fr. Grivec z Lublaně, M. Haľuščyňskyj z Buczacze, Ad. Špaldák T. J. z Prahy a archivář Fr. Snopek z Kroměříže. Přítomno bylo 76 bohoslovců, z cizích národů byli tu Poláci, Rusíni, Rusové, Chorvaté, Slovinci, Italové a Němci. Bylo ustanoveno, aby se takové kongresy pořádaly každý druhý rok.

Proto další sjezd připadl na rok 1909, a konal se od 31. července do 3. srpna za účasti jak domácí, tak cizí daleko větší. Dostavili se také zástupci Rumunů, Francouzů a Bulharů. Přednášek bylo celkem 14. Dva pravoslavní theologové se účastnili také sjezdových prací: Alexij Malcev, probošt ruského vyslanectví v Berlíně, jenž přednášel o stopách epiklese v římské mši svaté, a Vasilij Goeken, pravoslavný farář z Reinickendorfu u Berlína. Protektor a předseda byl týž jako na prvním sjezdě.

Třetí sjezd byl v roce 1911 od 27. do 29. července. Sjelo se na 200 unionistů, i s protektorem arcib. olomouckým Bauerem. Místo nemocného metropolity Szeptyckého, který, ač nepřítomen, byl zvolen za své zásluhy čestným předsedou, řídil sjezdové práce, při nichž se vystříдалo devět hlavních řečníků, probošt dr. Stojan.¹⁾

Čtvrtý sjezd byl stanoven na rok 1913, ale, jak shora řečeno, pro balkánskou válku, která nedovolovala přijíti Jihoslovanům, byl přeložen na rok příští. Propuknutí světové války jej však i tentokráte překazilo. Teprve po uzavření míru mohlo se pomýšletí na novou práci.

Za ztížených poměrů poválečných, aby unionistická myšlenka neochabla, uspořádal dr. A. C. Stojan, tehdy již arcibiskup olomoucký, roku 1921 ve dnech 5. a 6. srpna, a roku 1922 od 6. do 9. srpna, dva menší sjezdy na Velehradě, které sice nedosáhly světové výše prvních tří, ale přece přinesly značný a trvalý prospěch.²⁾

¹⁾ O těchto prvních třech sjezdech vyšly podrobné zprávy v jazyce latinském, t. zv. Acta Conventus Velehradensis, o druhém a třetím také v ruském překladě. Má je na skladě „Akademie Velehradská“ v Kroměříži.

²⁾ O sjezdu v r. 1922 vyšla obširná zpráva v Apoštolátě sv. Cyrila a Metoděje r. 1922 (také separ. otisk).

Čtvrtý sjezd, svolaný na 31. července (do 3. srpna) 1924 nástupcem Stojanovým, arcibiskupem dr. Leopoldem Prečanem, jemuž sv. Otec Pius XI. při té příležitosti poslal zvláštní list, kde schvaluje a žehná jeho počín a přeje si zvláště, aby se účastnili unionistických porad také pravoslavní, převýšil leskem i hodnotou všechny předchozí. Byl mu přítomen jako protektor papežský nuncius arcibiskup Fr. Marmaggi a 20 biskupů, 10 z Československa, 4 z Jugoslavie a 6 z Polska. Jinak byli přítomni hosté ze všech krajů evropských: z Anglie, Francie, Belgie, Španěl, Itálie, Bulharska, Cařihradu, Řecka, Rumunska, Německa, Litvy, Ruska a Spojených Států Amerických. Všech kongresistů se čítalo na 380. O pracích sjezdových možno se dočísti v Acta IV. Conv. Velehradensis, jež vyšly 1925 v Olomouci nákladem arcibiskupa dr. Prečana. Význam sjezdu krásně zdůraznil ve své allokuci na začátku Milostivého léta (18. prosince 1924) sv. Otec Pius XI. Sjezd byl ukončen v neděli 3. srpna velkolepými slavnostmi, jichž se účastnil také obrovským počtem moravský a vůbec český lid. Za asistence papežského nuncia a všech přítomných biskupů byl vysvěcen „Stojanov“, který ve svých nově zřízených a upravených místnostech první pohostinství poskytl pracovníkům sjezdovým a nemálo přispěl ke zdaru kongresu. Šťastnou shodou okolností připadlo také na tuto neděli svěcení nového biskupa řecko-katolické diecése mukačevské v Podkarpatské Rusi, se sídlem v Užhorodě, Petra Gebeje, dávného přítele Velehradu, který vystřídal biskupa Ant. Pappa, přeloženého do Maďarska. Světiteli jeho byli uniatští biskupi: Dr. Josafat Kocylovskij z Přemyšlu a Dr. Dionysius Njaradi, biskup z Křiževců v Jugoslavii a spolu apoštolský administrátor řecko-katolické diecése prešovské ve Východním Slovensku. Byl to den slávy pro Velehrad a všichni přítomní, zvláště cizí hosté, odnášeli si dojmy, na které se nezapomíná.

Unionistickými sjezdy Velehrad proslul v celém křesťanském světě a není pochyby, že význam jeho, jakožto střediska unionistické práce, v budoucnu ještě poroste.

VELEHRADSKÉ OBRAZY.

Minulé věky znaly ve mnohém lépe Velehrad nežli my. Důkazem toho jsou i staré tři obrazy, které se z minulosti velehradské zachovaly v nevšimáných rukopisech učeného cisterciáka velehradského, P. Christiana Hirschmentzela. P. Christian Hirschmentzel (čti Hiršmencl) má sice německé jméno, ale byl Slovanem jak smýšlením, tak veškerým jednáním a zvláště byl nadšeným citem sv. Cyrila a Metoděje, apoštolů slovanských. Narodil se ve Frýdku 7. ledna 1638, umřel na Velehradě 26. února 1703. Byl velmi pilným spisovatelem. Napsal přes čtyřicet knih. Do rukopisů svých vkládal rád cenné obrazy: hlavu Krista Pána, sv. Bernarda, otce cisterciáků, sv. Christiana, svého patrona, pak tyto tři staré obrazy velehradské, jichž otisky zde vidíte.¹⁾

I. Velehrad královský po r. 863.

Jméno toto „Velehrad královský“ dává sobě první obraz sám. Neboť na první pohled každý hned pozoruje uprostřed obrazu sv. *Cyrila a Metoděje*, naše apoštoly slovanské, kteří byli zbožným Rostislavem pozváni na královský Velehrad roku 863. Zříme tudíž za postavami sv. apoštolů *nejstarší kostel velehradský*, v němž vyučovali a bohoslužby konávali. Nad věží kostelní vidíme *orlici kostkovanou*, znak moravský, čili jak nápis dí „*znak králů velehradských*“ („*Insigne Regum Wellehradenz*“). Znak tento královský svým umístěním dává obrazu jméno „královský Velehrad.“

Po pravé straně znaku královského jest „*znak arcibiskupství velehradského r. 880.*“ (*Insigne Archiepiscopat. Wellehradensis. Ao 880.*) Kužely z tohoto znaku má dosud znak arcibiskupů olomouckých.

Po levé straně znaku královského jest „*znak opatství velehradského sv. řádu cisterciáckého roku 1202.*“ (*Insigne*

¹⁾ Nejlépe jsou zachovány tyto tři obrazy v rukopisu Hirschmentzelově „*Feriae Christiano-Bacchanales item Feria quarta Cinerum serio poenitentialis*“, což bychom po česku řekli zkrátka: „Končiny a popelec u křesťanů.“ Potom v rukopisu „*S. Bernardus.*“ — „*Sv. Bernard.*“ Oba rukopisy jsou v studijní knihovně v Olomouci. — Sborník Velehradský VI. strana 273.

Abbatiae Wellehradensis S. Ordinis Cisterciensis Ao. 1202.)
 Ve znaku zřítí cisterciácký kříž s písmeny MORS (Morimond, mateřský klášter) a na štítku uprostřed moravskou orlici, protože markrabí *moravský* Vladislav Jindřich *cisterciáky* z linie *morimondské* uvedl na Velehrad. Tento znak měli cisterciáci velehradští od r. 1202 až do zrušení kláštera r. 1784.

Na rámečku okolo sv. Cyrila a Metoděje napsáno jest: „*Ti jsou dvě olivy a dva svícny, svítící před Pánem.*“ Zjev. sv. Jana 11. („*Hi sunt duae olivae et duo candelabra lucentia ante Dominum. Apocal. 11.*“).

Pod osobami sv. apoštolů napsáno, že jim na počtu zjednan obraz tento a všecko, co s ním souviselo. Čteme tu: „*Sv. Cyrilu a Metoději Korsarska, Bulharska, Slavon-ska, Dalmacie, Moravy, Čech atd. apoštolům, arcibiskupům velehradským.*“ Latinský nápis lze pohodlně čísti na obrazu samém.

Na nejspodnější části ještě jest latinský nápis, epigram, oslavující Velehrad za doby cisterciáků velehrad-

Velehrad královský r. 863.

ských. Tento epigram uvedl ve slavnostním kázání 2. října 1735, při svěcení nynějšího kostela velehradského, tehdejší převor P. Matěj Bartis, napřed latinsky, jak na obraze stojí, a pak česky takto:

„Město jsem já někdy bylo,
již mi jenom jméno zbylo:
Běda mně! těžkých let tisíc
tlačí mne příliš, ba i víc.
Nechť tlačí mne, co chce,
všecko snáším lehce:
velkou maje slávu,
že jsem víry hlavú.“

Kázání Bartisovo bylo vydáno tiskem a tu v poznámce převor P. Bartis dokládá, že nápisy, jež uvedl v kázání, lze čísti na „starém obraze“ („in vetusta imagine“). Co r. 1735 bylo starým a vzácným, což teprve nyní!? Význam královského Velehradu a význam apoštolů sv. Cyrila a Metoděje převzácně vyjádřen tímto obrazem z dávné, staré doby. —

II. Velehrad markrabský po r. 1198.

Název obrazu tohoto „Velehrad markrabský“ vyčteme z obrazu samého, když popatříme na *poprsí* oněch dvou osob uprostřed obrazu. Jsouť to štedří zakladatelé kláštera cisterciáckého na Velehradě. Čtemeť na rámečku kolem osoby v pravo: „*Vladislav markrabí moravský, zakladatel kláštera velehradského sv. řádu cisterciáckého*“. A na rámečku kolem osoby v levo: „*Přemysl Otakar III. král český, spoluzakladatel velehradský*.“ Latinské nápisy na obrázku jsou dosti značny, a proto lze je dobře čísti tam, tudíž neuvádím jich zde. Za to z dějin dokládám, že první markrabí moravský, Vladislav Jindřich, založil na Velehradě na památku sv. apoštolů Cyrila a Metoděje klášter cisterciácký r. 1198, a bratr jeho Přemysl Otakar, založení toto potvrdil jako král český r. 1202.

Nad podobiznami obou zakladatelů vidíme tudíž v *oblacích sv. Cyrila a Metoděje*, ukazující cestu ke kříži Kristovu. Jejich hlasu poslušny jsou dvě řady řeholníkův, cisterciáků velehradských, a na prvním místě sám příznivec jejich, zbožný markrabí Vladislav Jindřich.

Pod osobami obou zakladatelů kláštera velehradského vidíme tento *klášter* velmi krásně s dohledu ptačího čili shora. Jak velkolepě zbudován! Jak překrásně tu před zrakem naším rozložen! Spatřujeme kostel veliký a široký s věží jedinou, velmi vysokou z r. 1589. Po epi-

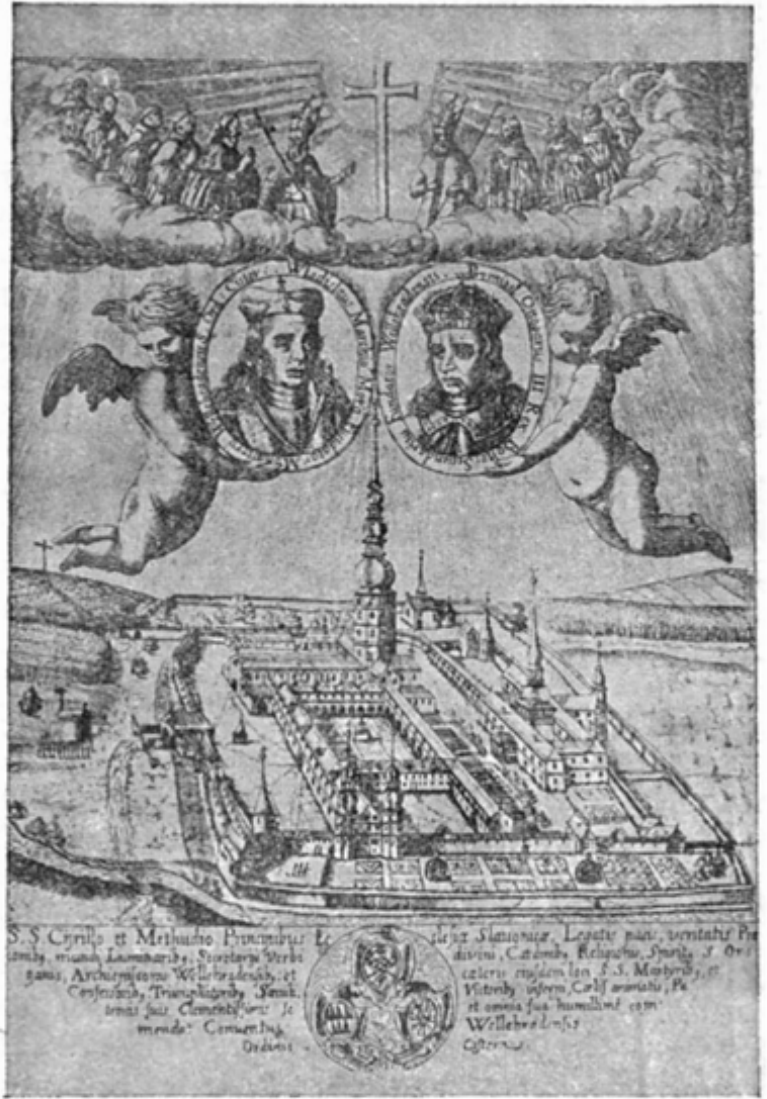
štolní (jižní) straně kostela rozkládá se rozsáhlá *konventní budova*, uzavírajíc dvě kvadratury čili dva čtverce.

Za budovou pozorujeme záhonky v *zahradě* klášterní a v ní dvě nádrže vodní. Před kostelním vchodem táhne se *prostranné nádvoří*, s jednou kašnou asi uprostřed;

jest uzavřeno oddílem klášterním, který sluje *prelatura* a má v rohu jižním domácí kapli *prelátovu*. Před *prelaturou* viděti kapličku a ne-

daleko ní chmelnici až ke kříži na pahorku. Na evangelní straně kostela také vidíme budovy klášterní, avšak dále až za hlavním oltářem na straně k východu poutá naši pozornost několik věží. Nejkrajnější věž na evangelní straně velkého kostela patří starodávné památné kapli *Cyrylce*.

Druhá věž, takřka přímo za hlavním oltářem velechrámu,

Velehrad markrabský r. 1198.

kostela také vidíme budovy klášterní, avšak dále až za hlavním oltářem na straně k východu poutá naši pozornost několik věží. Nejkrajnější věž na evangelní straně velkého kostela patří starodávné památné kapli *Cyrylce*. Druhá věž, takřka přímo za hlavním oltářem velechrámu,

jest bývalý *kostel svatého Jana* Evang., kterýž sloužil za knihovnu klášterní. Třetí věž jest *strážnice* či schodiště.

Tato krásná, velkolepá *rozloha kláštera velehradského* dochovala se tak, jak ji vidíme na obrázku, až na naše dny s některými toliko změnami. A tof náramně důležité pro zkoumání Velehradu. Dříve kostel vynikal hodně do nádvoří, jak viděti, a měl jedinou, vysokou, štíhlou věži nad skřížením před hlavním oltářem; nyní na místě vysoké věže je pouze malá vížka, ale nad vchodem hlavním se tyčí dvě baňaté věže. Pro tyto dvě věže bylo nové průčelí upraveno a kostel zkrácen, aby byl více v rovni s ostatní budovou konventní. Tak odpadly při hlavním vchodu také ony vchody postranní, jež viděti na obrázku po straně hlavního vchodu; nyní žádných vchodů postranních na Velehradě není. — Z budov za kostelem stojí dosud jen Cyrilka. Ostatní změny nejsou tak důležité.

Na samém spodu našeho obrazu jsou v kruhu tři *znaky*, známé nám již z obrazu I, a sice moravský znak s orlicí (králů velehradských), biskupský znak s kužely (arcibiskupů velehradských), klášterní s křížem a písmeny (opatství velehradského). —

Po obou stranách tohoto trojího znaku čteme krásné věnování obrazu i Velehradu: „*Sv. Cyrillu a Methoději, knížatům slovanské církve, vyslancům pokoje, hlasatelům pravdy, osvětitelům světa, tajemníkům Slova Božího, sloupům náboženství, Ducha svatého nástrojům, arcibiskupům velehradským i ostatním zdejším sv. mučedníkům a vyznavačům, zvítězitelům nad světem, vítězům nad peklem, bohonadšeným patronům svým nejdobrotivějším sebe i všecko své nejpokorněji doporučuje konvent velehradský řádu cisterciáckého!*“ Latinský nápis na obrázku lze přečísti snadno, protože ho zde neuvádím. — Obraz tento jest velmi důležitý pro dějiny mariánského kostela na posv. Velehradě.

Z nápisu dolního na obraze vyrozumí snadno každý, že cisterciáci velehradští velikou láskou byli oddáni sv. Cyrilu a Metoději, „knížatům slovanské církve“, když takovými chválami je vynášeli, a v první řadě jim doporučovali „sebe i všecko své nejpokorněji.“

III. Velehrad klášterní r. 1668.

I tento obraz dává sobě jméno sám „Velehrad klášterní“ jednak osobou, jejíž *poprsí* ponáší kostkovaná orlice nad klášterem velehradským, jednak věnováním dole pod klášterem, které

určitě pochází od *cisterciáka velehradského* P. Christiana Hirschmentzela z r. 1668. Studoval v semináři sv. Bernarda v Praze za příčinou vyššího vzdělání v theologických vědách a měl v Praze 13. srpna 1668 veřejnou *chvalořeč o svatých apoštolech slovanských sv. Cyrilu a Metoději* u přítomnosti svých představených klášterních a jiných učených a vznesených osob.

Tato nadšená chvalořeč latinská vydána byla při té příležitosti ve zvláštní úpravě tiskem a rozdána hostům, přátelům a známým. K chvalořeči přidány naše tři obrazy: Velehradu královského, markrabského a klášterního zároveň s obsáhlým věnováním „*mecenáši nejmilostivějšímu*“ (*maecenati gratisimo*), hraběti Františku Karlovi Liebšteinskému z Kolovrat,

Velehrad klášterní r. 1668.

zemskému hejtmanu moravskému. Mecenáš tento zajisté uhradil všechny výlohy, jak P. Christian častěji napovídá v „doslovu“ („epilogu“) ke svým spisům.

František Karel hrabě Liebšteinský z Kolovrat byl velkým příznivcem Velehradu a známým podporovatelem věd a umění. Proto vidíme na obrazu pod klášterem jako v základech Velehradu *čtyři jinotajné osoby* (vědy a umění), v jejichžto středu leží český dvouocasý korunovaný lev: jednou tlapou drží kolo s nápisem „*pozdvihovala se kola. Ezech, 1. 21.*“, druhou podržuje znak Liebštejn-Kolovratský.

A poněvadž byl hrabě František Karel Liebšteinský z Kolovrat za oné doby hejtmanem moravským, nese kostkovaná *orlice* moravská nad velehradským klášterem *obraz*, poprsí jeho s čestným nápisem na rámci „*nádoba ke cti. Řím. 9. 21.*“ („*Vas in honorem. Rom.*“). Pod obrazem pak lze čísti neméně čestný nápis: „*Tak má býti ctěn, kohokoli by král ctíti chtěl. Ester 6. 9.*“ (Sic honorabitur, quencunque voluerit rex honorare. Est. 6.“).

S pravé strany zvěstuje mu z oblak anděl hlásnou troubou: „*Kdo činí spravedlnost, bude povýšen. Sirach 20, 30.*“ („*Qui operatur justitiam, ipse exaltabitur. Ecc. 20.*“). Podobně s levé strany jiný anděl ohlašuje: „*Jednomu každému národu (krajině) představil správce. Sirach 17, 14.*“ („*In unamquamque regionem praeposuit Rectorem. Ecc. 17.*“). Tak anděly svými ohlašuje Bůh, jehož Prozřetelnost jest zobrazena ozářeným okem v oblacích. Jiní andělé drží rozmanité znaky, jež zřejmě napovídají, že hrabě František Karel Liebšteinský z Kolovrat byl pán velký a mocný.

Význam celého obrazu doplňuje a zároveň objasňuje vespod obšírný věnovací nápis: „*Thése (věty) z veškeré boho-vědy nejjasnějšímu a nejvznešenějšímu pánu, panu Františku Karlovi, svaté římské říše hraběti Liebšteinskému z Kolovrat, pánu na Rychnově atd., Jeho císařského Veličenstva dvornímu radovi, nejvyššímu hejtmanovi markrabství moravského atd. věnované, jež za panování nejdůstojnějšího a nejvznešenějšího pána, pana Bartoloměje, opata velehradského (668) v Praze hájil F. (rater) Christian Hirschmentzel, z řádu cisterciáckého, profess (kněz po slavných slibech) velehradský.*“ Nápis latinský lze čísti na obrázku samém.

K tomuto obrázku třeba ještě doložit, kterak P. Christian Hirschmentzel nejvyššímu hejtmanu zemskému v markrabství moravském píše ve svém listu věnovacím o Velehradě tato převzácná slova: „*Neboť Velehrad apoštolské a metropolitní církve naší slovanské skála, i mnohých národů hlava, míval dlouhou dobu nejužší styk se svými knížaty, volný zajisté příchod i odchod.*“ (Wellehrad namque Apostolicae et Metropolitanæ Ecclesiae nostræ Slavonicae Petra, ac multorum Caput populorum proximam diu ad Principes suos habebat relationem, domesticum utique accessum et recessum.“

Tak se mluvívalo před dávnými časy o Velehradě! Tak nadšeně byli zvelebováni před věky sv. Cyril a Metoděj, apoštolé slovanští! — Klášter zaujímající střed obrázku má v pozadí s jedné strany město Uh. Hradiště, s druhé strany hrad Buchlov.

Uviděv tento obrázek učenec škol. rada František Bartoš, byl naplněn nemalým obdivem a napsal mi: „Obrázek skutečně vysoce zajímavý a důležitý! Klášterní budova velkolepá a obezděná jako nějaká pevnost.“

Ano Velehrad náš byl „pevností“ jak pro církev sv. cyrilo-metodějskou, tak pro národ slovanský. Takovou pevností zůstaň Velehrad náš po všechny časy! Ať splní se tužba cyrilo-metodějského pěvce Jana Soukopa:

„Velehrad ten přežije vše časy,
bouřím světa všechněm odolá,
onť vlast naši zachová a spasí,
neb v něm láska věčná plápolá;
tou náš svazek tisíciletý, svatý
s blahověsty zkvete v sňatek zlatý
a Bůh Cyrilem a Metodem
na věky se spojí s národem.“

MUŽOVÉ O VELEHRAD ZASLOUŽILÍ.

Každý velký muž jest posel Boží,
sebe ctí, kdo mrtvým poctu složí.

Jan Kollár.

Lev XIII., papež, narodil se 2. března 1810 v Carpinetu v Itálii. Z domu otcovského slul Joachim Pecci. Měl veliké schopnosti. Již ve 13. roce svém psal latinské básně. R. 1837 posvěcen byl na kněze, jsa již domácím prelátem papežským a členem kongregace tridentského sněmu. R. 1838 stal se vyslancem papežským v Beneventu, pak Perugii,

potom nunciem v Belgii, dne 27. ledna 1843 jmenován biskupem a r. 1853 kardinálem. Papežem zvolen 20. února a korunován 3. března r. 1878. O dobročinnosti jeho svědčí řada ústavův a společenstev dobročinných, sirotčincův a různých družstev nábožných. Podporoval umění a vědy, staral se o školy a doporučil na výsost filosofii s. Tomáše Aquinského, otevřel učencům vatikánskou knihovnu, ujal se dělníků v celém světě, zvelebil ústav pro missionáře („propagandu“), snažil se, aby smířil všechny říše a národy se sv. stolicí římskou a zvláště nám Slovanům podal důkaz otcovské lásky, když 30. září 1880 svým zlatým okružníkem cyrilo-metodějským „Grande munus“ — „Vznešený úkol“ naše ss. apoštoly Cyrila a Metoděje, doporučil celému světu a nařídil výslovně, by „*po celém světě ss. Cyril a Metoděj byli vzýváni*“, ano vyznal, že sám jest velikým jejich ctitelem: „*Vzýváme také jako prostředníky u Boha ss. Cyrila a Metoděje, učitele Slovanův, na jejichžto nebeskou podporu právě tak spoléháme, jako si přejeme, aby rozšířeno bylo jejich uctívání*“. Zvýšená sláva ss. Cyrila a Metoděje jest i slávou posv. Velehradu i necenitelným darem pro všechny národy slovanské! Velehradu dostalo se také z jubilejních darů Lva XIII. velké lampy na věčné světlo. Lev XIII., nazvaný „papežem Slovanův“, zemřel 20. července 1903 a jeho požehnaná čin-

nost tehda pilně oceňována i chválena jak od přátel, tak nepřátel církve svaté. (Viz „Náš domov“ 1893 str. 52. „Sv. Otec Lev XIII. přítel Slovanův i posv. Velehradu“.)

Pius XI., papež, původním jménem Achilles Ratti, narodil se v městečku Desio v arcidiecési milánské 31. května 1857, na kněze byl vysvěcen 20. prosince 1879, vedle horlivé působnosti v duchovní správě prožil valnou část svého života v odborné vědecké práci jako knihovník proslulé knihovny ambrosiánské v Miláně a potom jako prefekt knihovny

vatikánské. V prázdný čas na osvěženou podnikal smělé cesty do Alp, a některé z nich, zvláště na Monte Rosa, popsal v alpinistickém časopise.*) V nové republice polské byl ustanoven 6. června 1919 papežským nunciem ve Varšavě, kde byl také 28. října 1919 vysvěcen na biskupa od kardinála Kakovského, byv jmenován od papeže arcibiskupem naupaktenským 3. července. V Polsku a okolních krajinách působil již od 25. dubna 1918 jako apoštolský visitator. Zároveň byl také apoštolským komisařem pro Horní Slezsko. Od té doby s velkým zájmem sledoval vývoj událostí na Rusku. Byl rozhodnut odcestovati do Moskvy v době bolševické hrůzovlády, touže po mučení, a jen výslovný zákaz papeže Benedikta XV. jej od toho zdržel. Zná tudíž Slovaný, jako žádný papež před tím, a jmenovitě Rusům podal nesčetné důkazy své nezištné a pastýřské lásky. Za svého pobytu v Polsku navštívil také Prahu, kde sloužil u sv. Víta mši sv. Za necelá dvě léta byl povýšen na kardinála 13. června 1921 a téhož dne zároveň jmenován arcibiskupem milánským. Po smrti Benedikta XV. zvolen byl 6. února 1922 papežem a 12. února slavnostně korunován.

Velehrad vděčí papeži Piu XI. zvláště za dva projevy, které se týkaly přímo čtvrtého unionistického sjezdu

*) A. Ratti, Al monte Rosa (punta Dufour) da Macugnaga e prima traversata del colle Zumstein, v Bolletino del Club alpino italiano, Torino 1890, sv. 23, č. 56, str. 1—29. Francouzský překlad tohoto výstupu na Monte Rosa, jakož i na Cervin, Mont Blanc od Emila Gaillard vyšel 1923 v knihkupectví M. Dardela, Chambéry.

(1924), ale přispěly nemálo k tomu, že známost o místě, posvěceném pobytem a působností sv. Cyrila a Metoděje, se roznesla po celém křesťanském světě. Jest to papežský list ze dne 21. června 1924, který poslal arcibiskupu olomouckému dru Leopoldu Prečanovi; ustanovuje ho předsedou a ředitelem unionistického sjezdu, konaného na Velehradě „poblíž hrobu sv. Metoděje“, žehná sjezdovému jednání, kojí se nadějí, že sjezd přispěje k tomu, aby bloudiví byli přivedeni zpět do jediného ovčince Kristova, a přeje si, aby se ho zúčastnili činně nejen katoličtí theologové, nýbrž též kněžstvo rozkolné, jež tak „bude mítí snadno možnost, naskrz proniknouti katolické učení a seznati, že se podstatně shoduje s naukou, které učili Otcové jak východní tak západní a kterou sněmy dřevní církve potvrdily a schválily.“

Stejně krásná a významná jsou slova, jež papež Pius XI. pronesl v své alokuci 18. prosince 1924, krátce před zahájením milostivého léta. Vzpomínaje radostných událostí v církvi za uplynulý rok, hned na druhém místě, po zmínce o sněmu čínských misionářů v Šanghai, rozhovořil se o čtvrtém unionistickém sjezdě, pravě: „A věru, nemění příčinou radosti byl Nám čtvrtý sjezd, jež uspořádal v měsíci červenci Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje na Velehradě, v blízkosti posvátného hrobu samého Metoděje. Účelem tohoto sjezdu, jakož i tří minulých, bylo, uspíšiti sjednocení východních národů, které odpadly od katolictví, s církví římskou. Je patrno, že takový pokus může mítí nějakou nadějí na zdar jen tehdy, když s naší katolické strany lid zhodí se klamných názorů o naukách a zřízení východních církví, jež si během staletí prisvojil, a když na jejich straně se přesvědčí o úplném souhlase svých církevních Otců s otci latinskými v jedné a téže víře; mimo to dlužno, aby se rozhovory dály obapolně v duchu bratrské lásky.“ Potom s pochvalou připomíná, že na sjezdě „mezi jinými způsoby, jež by mohly usnadniti východňanům, k veliké radosti světců jejich církve v nebesích, návrat tam, odkud se teprve v desátém století uchýlili, bylo stanoveny, aby se stará liturgie slovanšská zachovala neporušena, aby se vydávaly a šířily její památky“, a aby se nejen na theologických učilištích, nýbrž i na zvláštních shromážděních, na kongresech jme-

novitě eucharistických, přednášelo o otázkách unie. Slova papeže jsou zároveň příslibem do budoucna, že výsada slovanské bohoslužby, která je spjata se jménem sv. bratří soluňských, bude znovu přiznána, když ne všeobecně, aspoň místům, posvěceným upomínkami cyrilo-metodějskými. Již předchůdce Pia XI., papež Benedikt XV. dovolil bulou z 21. května 1920, aby se na Velehradě a v několika chrámech v Čechách (v kapli sv. Václava a u hrobu sv. Ludmily na Hradčanech, v Emauzích, na Vyšehradě, ve Staré Boleslavi, v Sázavě, na sv. Hoře u Příbramě) sloužila mše sv. obřadu latinského v jazyce slovanském, jak tomu bylo kdysi v Emauzích za Karla IV., ovšem jen na několik svátků v roce, na sv. Jana Nepomuckého, sv. Prokopa, sv. Cyrila a Metoděje, sv. Ludmily a sv. Václava. Přáním všech ctitelů staroslovanského Velehradu jest, aby se zde po celý rok mohla konati bohoslužba slovansky. Kéž se brzy splní!

Josef Jiří Strossmayer, biskup bosensko-srěmský v Đakově, přední muž ve Slovanstvu, narodil se 4. února 1815 v Osěku ve Slavonii. Na kněze vysvěcen 16. února 1838, kaplanoval jenom rok. Neboť maje doktorát filosofie a theologie stal se profesorem, pak ředitelem Frintanea ve Vídni a dne 8. září 1850 biskupem. „Sve za vjeru i za domovinu!“ bylo heslem

jeho. Staral se o vzdělání kněžstva, zdokonalil velký seminář, založil chlapecký seminář, provedl opravy ve studiu. Nelze vypočísti, kolik věnoval na kostely a jiné stavby církevní. Velkolepý dóm zbudoval v Đakově a zasvětil knížeti apoštolskému sv. Petru za více než půl třetího milionu korun. Zřídil v Đakově učitelský ústav, školu pro chlapce i školu v klášteře milosrdných sester pro děvčata. Jeho nejmilejším dítkem byla jihoslovanská akademie a jihoslovanská univerzita v Záhřebě. Není v literatuře chorvatské snad ani jediného cennějšího díla, jež by nebylo vydáno jeho podporou. Ústav sv. Jeronýma v Římě Chorvatům uhájil. Bohatě podporoval Matice: Dalmatskou v Zadru, slovinskou v Lublani, slovenskou v Turčanském sv. Martině, srbský

učený spolek v Bělehradě, České museum v Praze a jiné a jiné.

Strossmayer s chorvatskými vlastenci hájil práva národu svého tak, že císař František Josef I. dne 4. března 1849 prohlásil samostatnost království chorvatsko-slavonského.

Biskup Strossmayer má lví podíl na cyrilo-metodějské encyklice papeže Lva XIII. „Grande munus“ — „Vznesený úkol“. On ji také nejlépe objasnil dvěma pastýřskými listy a doporučil ji všemu Slovanstvu. O sobě samém otevřeně v pastýřských těchto listech vyznává: „*Toužím já z celého srdce i z celé duše své následovati ss. apoštolů našich*“ (Cyr. a Met.) a dokládá: „*Jsem dojistá velkým ctitelem ss. apoštolů*“ (Cyr. a Met.). Protož i přes obrovské překážky přijel biskup Strossmayer v jubilejním roce sv.-metodějském — 27. srpna 1885 — na posv. Velehrad náš a modlil se zde vroucně před sochami ss. Cyrila a Metoděje, jistě za unii čili za sjednocení všech Slovanů u víře v církvi katolické. Byl „miláčkem“ Lva XIII. a papež Pius IX. nazval ho „apoštolem“. Biskup Strossmayer ukončil požehnaný svůj život 8. dubna 1905.

Básník R. Stupavský o něm zapěl:

„Slávů Genie, Strossmayere bílý,
tělem zašel jsi ve hrob dítkám bědným,
duchem zůstaneš věčně anděl strážný,
Apoštol Slávů!“

Kardinál Fürstenberg. Jeho Eminence Bedřich kardinál Fürstenberg, kníže arcibiskup olomoucký, narodil se ve Vídni 8. října 1813 z rodiny šlechtické. Kanovníkem olomouckým stal se již 28. října 1832 a byl na kněze vysvěcen 14. října 1836. Kaplanoval v Olomouci u sv. Michala. Stal se arcibiskupem olomouckým r. 1853, kardinálem r. 1879.

Život jeho jest velmi bohatý na krásné a vzácné činy. Jako kníže církevní byl arcipastýřem ostražitým a velmi dobrým, hájil neohroženě práva i svobody církve

svaté, hájil i práva naše národní, on první podepsal památnou deklaraci (osvědčení) našich poslanců národních a stál vždy na straně, na níž stáli poslanci naši. Byl spravedliv ke všem a skutečně šlechticem i smýšlením svrchovaně šlechtným.

Jeho přičiněním byl za blahoslaveného vyhlášen kněz a mučelník pro zpovědní tajemství, Jan Sarkandr, 6. května 1860; on se přičinil, aby slavnost ss. apoštolů slovanských, Cyrila a Metoděje, přenesla se ze dne 9. března na den 5. července v jubilejním roku 1863 a zůstala již navždy 5. července; on zařídil a nařídil, aby se v celé arcidiecési, jmenovitě však na posv. Velehradě slavně slavilo tisícileté jubileum příchodu ss. Cyrila a Metoděje r. 1863, tisícileté jubileum úmrtí sv. Cyrila r. 1869 a tisícileté jubileum úmrtí sv. Metoděje r. 1885. Zvláště zdar jubilea 1885 hlavně jemu samému dlužno připočísti za zásluhu. Za tyto jubilejní oslavy, jež osvěžily a obrodily náš lid v duchu cyrilo-metodějském, nemůže býti národ náš ani dosti vděčným.

Jeho nákladem buď úplně nebo z velké části bylo postaveno 8 nových kostelů, na př. ve Zvoli za 100.000 K, a 16 kostelů nádherně opraveno: předně metropolitní chrám sv. Václava v Olomouci. Na Velehradě dal obnoviti „ex voto“ (dle slibu) památnou kapli „Cyrilku“ k r. 1863, získav sobě od barona Siny její patronát, pro basiliku mariánskou na Velehradě zjednal skvostný hlavní oltář z kararského mramoru za 72.000 K a posvětil jej 15. srpna 1868. Opravdu knížecí dar! Mimo to daroval velehradské svatyni k tisíciletému jubileu vzácné nádoby a roucha bohoslužebná.

Na oslavu jubilejní památky cyrilo-metodějské r. 1863 dal na podporu chudého kněžstva v arcidiecési 100.000 K a tím založil fond čili maticí diecéšní. (Sborník Velehradský IV. str. 246). Roku 1874 založil „Katolický podporovací spolek pro arcidiecési olomouckou“, jemuž věnoval statky: Dobromělice, Doubravice, Nezamyslice a Mořice.

Na katolické školy a dobročinné ústavy věnoval velké peníze. Vystavěl v Kroměříži chlapecký seminář, zřídil ústav učitelek v Olomouci, ústav Bedřichův ve Frýdlantě, sirotčinec na Novosadech u Olomouce a mnoho jiných. Tisíce a tisíce rozdal chudým a v poslední vůli své ustanovil universálním dědicem „jen chudé z Mo-

ravy". Nelze nikterak vypočítati jeho šlechtné skutky a zásluhy, protože jsou světu neznámy a zůstanou neznámy. Šlechtný kardinál Fürstenberg řídil se zásadou, aby nevěděla levice, co učinila pravice. Zemřel zbožně na zámku v Hukvaldech 20. srpna 1892 drže pevně v levici své — růženec.

František Sal. kardinál Bauer, kníže arcibiskup olomoucký, narodil se 26. ledna 1841 v Hrachovci u Val. Meziříčí ve mlýně. Studoval v Kroměříži, bohosloví v Olomouci, kdež byl na kněze vysvěcen r. 1863, stal se kaplanem ve Vyškově, ale brzy povolán byl do Olomouce za adjunkta bohoslovecké fakulty. R. 1869 povýšen na doktora bohosloví a r.

1872 jako skutečný profesor Nového Zákona povolán do Prahy od kardinála Bedřicha Schwarzenberga, zvolen tu děkanem sboru profesorského r. 1875 a za rok i děkanem doktorů bohosloví. Pro zvláštní horlivost a pro veliké schopnosti své byl od J. E. p. kardinála pražského ustanoven ředitelem bohosloveckého semináře. A při všech těchto mnohých pracích úředních ještě byl činný jako spisovatel i jako řečník oblíbený, tu v „Jednotě katolicko-politické pro Čechy“, tu pro „Akademii křesťanskou“, pro „Časopis katol. duchovenstva“, pro „Dědictví sv. Prokopa“ a jiné. Z bohaté hřivny své hojně těžil a bohatě rozdával.

Roku 1882 dne 15. srpna o svátku Nanebevzetí bl. Panny Marie byl na biskupa brněnského posvěcen a první své biskupské požehnání poslal na posv. Velehrad, jehož svatyně jest zasvěcena právě Nanebevzetí Marie Panny. Telegram zněl: „Duchovenstvu i poutníkům *první* své biskupské požehnání srdcem hluboce pohnutým posílá Franciscus Salesius, biskup.“ (Sborník Velehradský III. str. 304). Jako biskup „svědomitým šetřením práv obou jazyků zemských“ získal sobě lásku svých diecesánů, Čechův i Němcův. Proto se s ním velmi bolestně loučili, když byl od Jeho Svatosti Pia X. r. 1904 dne 13. května povolán do Olomouce na osířelý arcibiskupský stolec sv. Metoděje.

Slavný vjezd do Olomouce konal se 19. června 1904. Za své zásluhy byl od papeže Pia X. jmenován 27. listopadu 1911 kardinálem. Byl to první kardinál rodem Čech. Zemřel 25. listopadu 1915 a pochován byl v metropolitním chrámu v Olomouci v kapli sv. Jana Křtitele.

Již jako bohoslovec, plná vroucí láskou k církvi a vlasti po vzoru Fr. Sušila, stál v čele bohoslovců česko-moravských, kteří ve vlastenecké horlivosti r. 1863 sebrali 1000 K jakožto cenu za příhodné dílo literární na oslavu tisícileté památky příchodu ss. Cyrila a Metoděje na Moravu. A ve šlépějích ss. Cyrila a Metoděje kráčel po celý život. Neboť veřejně vyznal, kterak si pokládal za velikou milost, že mohl v jubilejním roce 1885 první na Velehradě 13. února začít řadu těch velikých a netušených slavností, jež se tu konaly na počest sv. Metoděje. (Sborník Velehr. V. str. 13). Na posv. Velehrad velmi rád zavítával ať o nějaké slavnosti, ať zcela soukromě. Spravedlivě však, abychom zvláště vytkli, že v letech 1907, 1909 a 1914 byl přítomen na Velehradě jako protektor prvních tří unionistických sjezdů, jež zahajoval vřelými promluvami. Památnou kapli „Cyrilku“ i její okolí dal upravit r. 1908 velmi vkusně nákladem přes 4.000 K. Rovněž dal obnoviti sešlé sousoší ss. Cyrila a Metoděje, sádrový vzorek Maxův, a postavil je velmi příhodně v arcibiskupské residenci v Olomouci, že každému přichozímu jsou na očích i nápisy na nich: „Tito jsou otcové naši!“ Na Velehradě sádrové sousoší nahrazeno jest novým sousoším ss. Cyrila a Metoděje z kararského mramoru dle vzoru Maxova. —

Antonín Cyril Stojan. Obnovitelem Velehradu možno nazvati arcibiskupa Stojana, nehynoucí paměti. Od prvního mládí do posledního dechu svého činného života zasvětil se tomu, aby na Velehradě vytvořil ohnisko náboženské obrody pro všechny Slované. Narozen 22. května 1851 v Benově u Přerova na Moravě, byl vysvěcen na kněze r. 1876 a působil na několika místech v duchovní správě, zvláště v Šilperku, v Příboře a Svěbohově,

zvláště dvacet let (1888—1908) farářoval v Dražovicích, načež v r. 1908 byl jmenován nesídelním kanovníkem v Olomouci a jako takový ustanoven proboštem kolegiální kapituly v Kroměříži. Kromě práce pastorační a pilného studia, jež dovršil v r. 1896 doktorátem bohosloví, byl od r. 1897 poslancem říšské rady rakouské za moravské Slovácko a od r. 1902 též poslancem zemského sněmu moravského za Jihlavsko a Telečsko. Po převratě 28. října 1918, kdy vznikla československá republika, stal se členem Národního shromáždění a posléze zvolen byl senátorem, jímž zůstal až do své smrti.

Horlivost vpravdě apoštolská, bezmezná obětavost, neznající přijímání osob, štědrost až marnotratná, svěží humor a upřímná bodrost, získaly mu jedinečnou úctu a oblibu v nejširších vrstvách národa, dokonce i u lidí jiného politického neb náboženského přesvědčení. Proto když arcibiskup Lev kardinál ze Skrbenských roku 1920 resignoval, možno říci, že souhlasným přáním všech vznesen byl na jeho místo Stojan jakožto důstojný nástupce sv. Metoděje. Po prekonisaci 10. března 1921 byl 3. dubna 1921, za nadšené účasti celé české i slovanské veřejnosti, na arcibiskupa olomouckého a metropolitu moravského vysvěcen a nastolen.

Ale jeho životní síly strávila tuhá práce a ustavičné klopoty minulých let, takže nové starosti a trudy velepastýřské dolehly na sedmdesátiletého starce velmi těžce a již po dvou letech jej sklály do hrobu. Přetrpěv mnoho za své dlouhé a bolestné nemoci, zesnul tiše v sobotu 29. září 1923.

Nabalsamované tělo zesnulého metropolity bylo v neděli i v pondělí vystaveno v arcibiskupské residenci a nespočetné množství jeho přátel a ctitelů přišlo se s ním rozloučit v slzách a modlitbách. V úterý 2. října o 9. hod. začaly se církevní obřady na dómě. Po mši sv., kterou sloužil světící biskup dr. Sedlák z Prahy, kázal k tísnícím se davům strahovský opat Met. Zavoral na téma¹⁾ „Bůh dal, Bůh vzal, buď jméno Páně pochváleno“. Vzpomněl nedávné slavnosti intronisační, jež byla tak rychle vystřídaná smuteční tryznou. Ličil Stojanovu lásku k Bohu

¹⁾ Jeho řeč je otištěna v Našinci 1923 (č. 59, 4. října).

a nesmrtelným duším, jeho zásluhy o posvátný Hostýn a Velehrad. O Velehradě pravil: „Je možno, aby kdo jiný než sám vševědoucí Bůh dovedl plně změřiti, co vykonal Stojan pro toto svaté místo? Jak je tam a jak tam na věky zůstane posvěcena všechna půda Velehradu jeho nesčetnými kroky, jeho horoucími modlitbami, jeho úpornými starostmi i jeho bolestnými slzami! Na jakou výši toužil vyzvednout to sídlo sv. Metoděje, a co všechno po dlouhou řadu let přinášel v obět, aby v díle Metodějově pokračoval a pokud po lidsku bude možno, je i dovršil. Na Velehradě plány jeho šly nepoměrně dále než na Hostýně. Tam neměl už na mysli pouze český náš národ přivésti Bohu blíž, vytrhnout z náboženské lhostejnosti a povznést k vyšší úrovni mravní; tam v duchu Metodějovu, jako druhý Metoděj, zahlížel se na všechny ostatní národy slovanské a chtěl všechno nasadit a všeho se odvážit, aby je sblížil a spojil v téže Boží pravdě a v téže lásce Boží“. Svou dojemnou řeč skončil slovy: „A nyní po lidsku mluveno: S Bohem tatíčku náš! Spi sladce v té zemi velehradské, kterou si tolik miloval! V duchu křesťanské víry a naděje však volám: Ať vloží Bůh na tvoji hlavu korunu slávy, kterou těm připravil, kteří ho milují; se sv. Cyrilem a Metodem, se sv. Václavem a všemi milými svatými patrony našimi, pros a oroduj za nás a přimlouvej se za celé Slovanstvo, aby Bůh zahynouti nedal nám ni budoucím!“ Potom vykonal apoštolský nuncius arcibiskup dr. Fr. Marmaggi, a po něm biskupové Sedlák, Klein z Brna, Grosse z Lito- měřic a apoštolský administrátor trnavský dr. Jantousch kondukt, načež odvezeno bylo tělo Stojanovo špalírem škol na nádraží a odtud do Uh. Hradiště, kam dospělo za doprovodu inspektora ředitelství stát. drah Pavelky o půl 6. hod. večer.

Před nádražím vykropil je děkan Filip ze Štítné a pěvecký spolek Svatopluk z Uh. Hradiště zapěl „Úkol dokonán“. Za zpěvu Miserere průvod, v němž kráčeli za rakví příbuzní, duchovenstvo, zástupci úradů, včele se správcem okres. polit. správy v Uh. Hradišti dr. Janušíkem, presidentem krajského soudu Šimečkem a škol. inspektorem Sehnalem, poslanci, senátoři a lid, hnul se k Vele-

hradu. Měkké akordy smutečního pochodu mísily se v pláč chodců, kteří již za tmy dorazili na Velehrad a uložili rakev před hlavní oltář, kde po celou noc se střídala čestná stráž hasičů, Orlů, železničních zaměstnanců a věřících.

Pohoda jesenního dne, jakou ušetřilo nebe pro středu, dovolila, aby pohřeb Stojanův na Velehradě se rozvinul v dokonalou slavnost stojanovského rázu. Nechyběly ani hudby, slovácká z Nivnice a orelská ze St. Města. Po obřadech v kostele, při nichž pontifikoval prelát Zik. Ledochovský z Olomouce a kázal posl. Rýpar, s ním současně venku na nádvoří dr. Žurek, šlo se, v průvodu bylo na 250 kněží, k Stojanovu, kde poslanec dr. Mořic Hruban, svědek Stojanova skonu, promluvil s balkonu, za nesmírného pohnutí, o lásce zvěčnělého metropolity k církvi, strážkyni dědictví cyrilo-metodějského, a k národu, načež se ubíral průvod ke královské kapli, k jejímu vchodu zvenčí. Rakev vykropena a vsunuta do sarkofágu. Před královskou kaplí byla pak po způsobu Stojanově improvizována smuteční „akademie“, na níž se rozloučil s drahým zesnulým za Slováky poslanec Hlínka, za Cyrilomet. fakultu v Olomouci prof. dr. Vašica, za lidové zemědělce poslanec Šamalík, za Orelstvo dr. Daněk, za Čechy ve Vídni superior čes. kongregace Těšitele P. Litomišský, za Omladinu p. Smýkal, za terciáře P. Leander Brejcha, za katol. studentstvo akademik Rost. Sochorec, za slovenské dívky Marie Lisovská z Madunic. Hrob Stojanův je od chvíle pohřbu lidem uctíván jako hrob světce, a možno tam spatřiti důkazy nejdojemnější oddanosti a lásky k svaté památce velkého metropolity.

Jako arcibiskup přikročil k uskutečnění svého dávného snu: vybudovati na Velehradě velký exerciční a poutní dům. Provedením pověřil svého synovce Baltazara Hřívu, děkana a faráře v Napajedlich, za jehož řízení dílo, sledované s opravdovým zájmem všemi přáteli Velehradu a ohrožené předčasným skonem arcibiskupa Stojana, bylo šťastně, aspoň z hlavní části, dokončeno. Po svém zakladateli byl tento dům nazván „Stojanovem“. Za rok, co trvá, konala se tam již dlouhá řada exercicií, jichž se zúčastnilo sta a sta katolíků všech stavů (viz str. 69—79).

František Sušil, kněz-buditel, učenec a první národopisec, profesor bohosloví v Brně. Narodil se 14. června 1804 v Rousínově u Brna. Stoletá památka jeho narozenin byla r. 1904 oslavována na Moravě, v Čechách i ve Slezsku. Patrný důkaz, že byl Sušil mužem znamenitým a velezasloužilým.

Sušilův otec byl mlynářem a zabýval se i polním hospodářstvím. Od svého strýce, kaplana ve Slavkově, Fr. Pospíšila, byl Sušil vycvičen pro gymnasium a vstoupil hned do IV. třídy gymnasia v Kroměříži. V tu dobu spadá i probuzení jeho národního vědomí. Filosofii (VII. a VIII. třídu) i bohosloví studoval v Brně. Vysvěcen byv na kněze r. 1827 dostal se za kaplana do Olbramovic, odkudž byl povolán biskupem Ant. Gindelem do Brna na učitelskou stoličku výkladu Písma svatého. Neboť učená práce, kterou podal Sušil, budila podiv university vídeňské, a nemenší obdiv způsobil ústní jeho výklad o překladech Písma sv. do jazyků slovanských. Od 20. února 1837 působil jako výtečný profesor plných 31 let. Jeho heslem bylo: „Církev a Vlast“. V tom duchu vyučoval své žáky. Povzbudil a získal písemnictví českému Jana Soukopa, pěvce velehradských písní, ano vynasnažil se, aby všichni profesori na bohovědném ústavě brněnském psali česky. Jako bohoslovec již překládal staré spisovatele latinské do češtiny, později vydal překlady: „Spisy ss. otců církevních“, „Hymny církevní“, kromě toho sám básnil a vydal několik sbírek původních básní. O národní život náš získal si převeliké zásluhy sbíráním *národních písní*; nasbíral jich na 1800 a vydal je i s nápěvy třikráte, r. 1835, r. 1840 a poslední největší sbírku r. 1853—1860. Mnohé z nich jsou pravé perly umění básnického i hudebního. Největším dílem jeho však jest výsledek jeho 30leté práce „Výklad Písma sv. Nového zákona“, kterýžto výklad byl vydán „k tisícileté památce blaženého příchodu ss. Cyrilla a Methodia do vlasti našich“ za tím účelem, „aby pod záštitou blahověstů našich Cyrilla a Methodia ku rozmnožení slávy Boží a ku prospěchu jeho sv. církve v národě našem posloužilo.“ Tak napsal

Fr. Sušil sám v předmluvě „v Brně, v den sv. Cyrilla a Methodia 5. Julia 1863.“ Takového díla výtečného nemá žádný kmen slovanský. — Velehradské svatyni daroval Sušil svůj převzácný kalich, který dostal darem od vděčných svých žáků. Kalich nese tento nápis:

„Slavnému Učiteli, Spisovateli a knězi Páně, Františku Sušilovi, na památku 25 let ztrávených na učitelské stoličce Písem sv. N. Z. v Brně na Moravě věnuje úcta a vděčná Láska Ctitelův, Přátel a Žáků Jeho 16. června 1862. Ad multos annos!¹⁾ — František Sušil obětuje kalich ten chrámu Velehradskému k tisícileté památce příchodu sv. Cyrilla a Methodia 1863.“

Na Velehradě v roce jubilejním 1863 dne 4. srpna byli a mši sv. sloužili nerozluční, věhlasní přátelé, Frant. Sušil a Matěj Procházka.

Sušil tiše v Pánu zesnul 31. května 1868 v Bystřici pod Hostýnem, kdež léčil svůj neduh plicní. Duch jeho však žije v odchovancích jeho, kteří bývali nazýváni „Sušilovci“.

Matěj Procházka, důvěrný přítel Sušilův, kněz vlastenec, životopisec sv. Cyrila a Metoděje, prof. vyššího gymnasia v Brně. Narodil se 4. února 1811 v Brtnici na Moravě, studoval v Jihlavě gymnasium, filosofii a bohosloví v Brně. Studoval výhradně německy. Až ve II. ročníku bohosloví začal se vzdělávati horlivě v jazyku českém, aby mohl kázati českému

lidu česky. Na kněze byl vysvěcen r. 1834 a slavil své prvotiny na svátek ss. Cyrila a Metoděje 9. března. (Rokem 1863 začal se svátek ss. Cyrila a Metoděje slaviti 5. července). Po vysvěcení byl napřed v Čejkovicích, pak u sv. Tomáše v Brně, kdež z uložení biskupa Gindela měl po prvé postní kázání v jazyku českém. Pro churavost dostal se odtud do Komárova, pak byl od r. 1840 až 1850 kooperátorem v Zábrdovicích. Tu se začíná jeho spisovatelská činnost a přátelství se Sušilem.

¹⁾ Česky: Na mnohá léta.

R. 1849 založil Matěj Procházka časopis „Hlas jednoty katolické“, týdeník, byl jeho prvním redaktorem a zůstal povždy jeho hlavním spolupracovníkem. R. 1850 byl povolán za katechetu na vyšší gymnasium v Brně; působil zde velmi zdárně, jak vzpomíná jeho bývalý žák, Vinc. Brandl, archivář zemský. Vyučoval kromě náboženství také češtině, základům filosofie a dějepisu. Získal si neocenitelné zásluhy o mládež i vědu. Jako učitel češtiny budil národní vědomí a chtěl, aby žáci jeho dokonale poznali mateřský jazyk a dbali o jeho čistotu. Žákům byl pravým otcem. R. 1850 vypracoval stanovy pro „Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje“, stal se hlavním jeho zakladatelem a po smrti Sušilově jeho starostou. Spisovatelská činnost jeho ještě velká. Psal mnoho o ss. Cyrilu a Metoději, vydal spisy „Život sv. Methoda“, „Sborník Svato-Methodějský“, „Životopis Bl. Jana Sarkandra“, přeložil z němčiny učebnice pro české gymnasium v Brně, zřízené v r. 1867. Mnohé práce jeho mají různé časopisy, zvláště „Časopis katolického duchovenstva“, „Sborník Velehradský“, „Obzor“. Dosáhnuv 70. roku svého r. 1881 rozloučil se s úřadem učitelským a při loučení tom byl zahrnut od svých bývalých žáků, Čechův i Němcův, i od jiných ctitelů přečetnými projevy úcty a lásky. Žáci mu podali drahocenný kalich, jež on — jako kdysi Sušil, — také daroval svatyni velehradské.

Druhotiny kněžské slavil 9. března r. 1884 a při té příležitosti byl jmenován od Jeho Svatosti Lva XIII. „papežským komořím“ a od c. k. fakulty bohoslovecké v Olomouci „čestným doktorem“. Umřel 25. listopadu 1889 v Brně, byv neopatrným, rychle jedoucím fiakrem povalen. Pohřeb měl slavný, sám biskup dr. Frant. Sal. Bauer vedl pohřební průvod.

Ignát Wurm, vikář při metropolitním chrámu Sv. Václava v Olomouci, narodil se 12. července 1825 v Kloboucích u Brna. Studoval v Kroměříži a v Brně. Na kněze vysvěcen r. 1850 dne 25. července, byl ustanoven kaplanem v Mutěnicích, pak v Dědicích. Ochuravěl roku 1857 a šel na dočasný odpočinek, ale již r.

1859 stal se ředitelem polepšovny pro zanedbanou mládež v Brně, r. 1866 ustanoven vikářem při dómě v Olomouci, kde zemřel 4. října 1911.

Za pobytu sedmiletého svého v Brně vydával „Moravana“, oblíbený kalendář, všímal si bedlivě dělnictva i všeho, což národu na prospěch býti mohlo. Byl již jako bohoslovec ve spojení s předními kněžími vlasteneckými, Sušilem, Bílým, Kalivodou, Kuldou, Procházkou a jinými. Na táborech a schůzích lidových býval ohnivým řečníkem, rázným a věcným. Proto zvolen byl i poslancem za Přerov, jenž mu jest zavázán mnohými díky za zřízení první záložny, založení a sestátnění reálného gymnasia, za sbírku 60.000 K pro vyhořelé.

Jako poslanec byl pojítkem mezi stranou národní a konservativní šlechtou, neschvaloval pasivní odpor, nýbrž byl pro aktivní oposici. Jeho styky s ostatními poslanci slovanskými na říšské radě byly veliké a prospěšné slovanským zájmům jak na poli církevním, tak na poli národním. Súčastněn býval při všech čelnějších podnikách církevních i národních. Tak byl neúměrně činným při všech jubilejních oslavách cyrilo-metodějských na posv. Velehradě. Na jeho podnět organisovány pouti velehradské r. 1863 a roku 1869 dne 19. srpna společná, velkolepá pout Čechů a Moravanů. P. Wurm má také zásluhu o opravu převrácených kůrních stolic. Rád přicházel na Velehrad pomodlit se a potěšit. Jednou za takového pobytu na Velehradě stal se bezděčným průvodcem bulharského cara Ferdinanda I., který si sem zajel se svým synem Borisem z Uh. Hradiště a súčastnil se i se svou družinou slavnosti Božího Těla, načež byl v klášteře pohoštěn. Když v Cyrilce spatřil dary Rusů, poslané k jubileu 1869 (viz str. 60), slíbil, že také pošle něco Velehradu na památku, ale přípovědi své nesplnil. Snad jej od toho zdržely ohledy politické, neboť jeho návštěva na Velehradě, jež vzbudila nemalý rozruch i v širší veřejnosti, byla v bulharských pravoslavných novinách nepřívětivě posuzována.

O činnosti Wurmově mimo jiné vydává svědectví „Vlastenecké museum“ v Olomouci, zvláště oddělení jeho národopisné, o jehož založení a rozkvět se staral.

Jeho zásluhy byly krásně oceněny, když Vlastenecký spolek musejní v Olomouci slavil v říjnu 1923 čtyřicáté

výročí svého založení. Nejen že mnohými řečníky vzpomínáno, co Wurm pro spolek vykonal, nýbrž na důkaz vděčnosti ozdobena byla někdejší vikárka Wurmova zdařilou pamětní deskou, provedenou sochařem Jul. Pelikánem a zasazenou ve zdi, tvořící roh Štefaníkovy ulice. Deska tato odhalena slavnostně v neděli 7. října 1923 u přítomnosti velkého zástupu lidu. Slavnostní řečník pěkně vystihl, v čem byla Wurmova velikost: „Nebyl takovým badatelem jako Wankel,¹⁾ jeho vědecký význam se nevyrovná ani zdaleka významu Havelkovu²⁾, ale Wurmovo zlaté srdce dovedlo se přiblížiti dávné naší minulosti pudem velké vrozené lásky a tou ji pochopilo a křísilo v národu, pomáhajíc mu takto, aby si znova dobyl starých práv, staré své svobody.“ (Srov. Časopis Vlast. spolku mus. v Olomouci, roč. XXXV, 1924, Str. 168).

Jan Soukop, skladatel velehradských písní cyrilo-metodějských, narodil se 10. května 1826 v Třebíči. Studoval v Mor. Třebové a v Brně. Jako bohoslovec byl miláčkem Sušilovým pro své uvědomění národní. Na kněze byv vysvěcen r. 1849 kaplanoval na několika místech, až r. 1868 stal se farářem v Lipovci, a brzy potom v Doubravici. Zemřel

26. března 1892.

Napsal a vydal mnoho básní, formou lahodných a bezvadných, na př. r. 1862 „Velehradky“, r. 1863 „Kytice Velehradská“ i „Sbor k tisíciletému jubileu cyrilo-metodějskému“, uvedený v hudbu Dr. Jos. Chmelíčkem r. 1863. Nejvíce rozšířeny a nejvíc oblíbeny jsou jeho poutnické písně velehradské, z nichž vane duch zbožnosti i vlaste-

¹⁾ MUDr. Jindřich Wankel (1821—1897), lékař v Blansku, na odpočinku žil v Olomouci, kde zemřel v domě č. 5 na Blažejském náměstí; byla mu tam téhož dne, jako P. Wurmovi, odhalena pamětní deska. Obíral se archeologií a přírodopyskem a bývá právem zván otcem moravské praehistorie.

²⁾ Jan Havelka (1839—1886), profesor, zeť Wanklův, pilný pracovník vlastivědný, a spolu s Wanklem a P. Wurmem zakladatel Vlasteneckého mus. spolku. Byla mu také odhalena pamětní deska na též domě jako Wanklovi, a obě od téhož umělce jako deska Wurmova.

neckého zanícení. Těmto písním i Soukop přikládal cenu největší, protože vnikly v nejširší vrstvy našeho lidu a vpravdě znárodněly. Soukop nasbíral též mnoho pohádek a pověstí z okolí sloupského. Sepsal i několik povídek a přeložil zdařile řadu drobností z němčiny, franštiny a zvláště z polštiny (Brodzińského „Věslava“ r. 1875 v Besedě).

Soukop vynikal ryzí povahou, jemným citem, uhlazeným jednáním, nadšen byl pro všecko krásné, horlil pro povznesení sv. víry cyrilo-metodějské a podporoval účinně snahy národní. Byl na Moravě velmi oblíben a vážen.

Pavel Křížkovský, proslulý skladatel hudební. Narodil se z chudobné rodiny 9. ledna 1820 v Holasovicích ve Slezsku. Jeho křestní jméno bylo Karel. Pocházejí z rodiny muzikantské, naučil se u strýce, výborného klarinetisty, již v sedmém roce svém notám a zpěvu. V dalších třech letech naučil se u rektora neplachovského klavíru, důkladněji

zpěvu a varhanám. Přes tyto úspěchy chtěl strýc mítí z Karla řemeslníka. Jednou však vzal Karla s sebou do Opavy a zašel s ním do kostela na slavné služby Boží. To rozhodlo pro budoucnost. Chlapec uslyšev hudbu v Opavě, byl u vytržení a již nechodíval doma do kostela, nýbrž do Opavy, vzdálené dvě hodiny cesty, ač proto byl několikrát trestán od strýce. V Opavě stával u dveří kůrových a smutně pohlížel na zpěváky a hudebníky, chodící na kůr, až jeden vymohl mu na řediteli dovolení, aby směl na kůr postaviti se za zpěváky sopránisty. Ale zpívati nesměl. Jednou se stalo, že se chlapec solista zmýlil, tu Křížkovský začal zpívati místo něho a dozpíval k úžasu sboru i dirigenta celý part. Křížkovský následkem toho přijat za zpěváka-fundatistu. Tak se dostal ve 12. roce na studie do Opavy. Po 6. gymnasijní třídě šel na filosofii do Olomouce, ale nemaje hmotných prostředků, nechal studii, a stal se učitelem v Jamnici, pak v Opavě u jeptišek. Po tři léta byl učitelem, cviče se pilně v hudbě. Bez návodu vnikl do skladby a stal se

v umění hudebním opravdu samoukem. Chtěje dokončiti svá studia odebral se r. 1843 do Brna a vstoupil tam i do bohosloví. Seznámil se s výtečným sběratelem národních písní moravských Fr. Sušilem a na jeho i P. Wurma pobídku dal se na studium národních nápěvů moravských a složil dle nich menší sbory, na př. „Anička“, „Čáry“, tak zharmonisoval téměř všechny písně ze Sbírký Sušilovy, nešetřev původního rázu jejich národního. R. 1845 vstoupil do řehole sv. Augustina na starém Brně, dostav klášterní jméno Pavel. Brzy mu svěřeno řízení kůru. Ze zátiší klášterního povolal ho r. 1872 kníže arcibiskup olomoucký, Bedřich z Fürstenbergů, do Olomouce za ředitele kůru na dómě, aby zavedl zde zpěv přesně v duchu církevním. Křížkovský ukázal se býti mistrem. Bohoslovci přivítali ho svým nejlépe nacvičeným sborem — až se za hlavu chytal, a hned jej s nimi přecvičil tak výborně, že radostí zářili. Při jubilejních slavnostech velehradských r. 1863 i 1869 ukázal P. Křížkovský své mistrovství. Jeho nápěvy velehradských písní „Ejhle, svatý Velehrad už září“, „Přístup Moravěnko“, „Ejhle, oltář“ znárodněly a jeho „Cyrillo-Methodiada“ na slova Sušilova „Hvězdy dvě“ mohutně uchvátila při národní cyr.-met. slavnosti v Brně 1863. Jeho „zpěv velehradský“ r. 1869, praví odborník, „nebyl ani milý, ani krásný, ani vznešený, ani dokonalý, tím bych málo pověděl, ale on byl *nebeský!*“ A jak vnikl v ducha hudby čistě národní, hudby české, svědčí památný čtverozpěv „Utonulá“, „Dívča“ a j. Odchoval si několik výborných žáků: kanovníka Geislera, prof. Janáčka a j. Neduh oční překážel mu značně v díle záslužné reformy hudby církevní, ale kůr olomouckého dómu povznesl na vzornou výši. R. 1883 raněn byl mrtvicí a dne 8. května 1885 povolal ho Pán na věčnost do sborů andělských. Na paměť 25. výročí úmrtí postavili Slezané svému velkému krajanu v rodné obci pomník (18. září 1910). Také Brno pamatovalo na Křížkovského. Filharmonická Beseda zasadila mu r. 1910 slavnostně desku, dílo Španielovo, na zdi kláštera Králové. Nový velký pomník na žulovém podstavci z bronzu, v nadživotní velikosti, o němž pracuje sochař Fr. Fabiánek, má býti odhalen 28. září 1925 v sadě pod Špilberkem; zbuduje jej Spolek Křížkovského za podpory státu, země, obce a celé české veřejnosti nákladem 128.000 Kč.

Vincenc Brandl, zemský archivář moravský v Brně. Narodil se na Starém Brně 5. dubna 1834. Rodiče jeho byli tam ve službě augustiánského kláštera. R. 1858 dokončiv universitní studia stal se profesorem v Brně na obecné reálce německé a r. 1861 vyvolen za archiváře markrabství moravského a vévodství slezského.

Upozornil na sebe svými pracemi. Ve svém spise z r. 1862 nadepsaném „O poloze starého Velehradu“ hájil toho mínění, že staroslavný Velehrad Rostislavův a Svato-plukův na Moravě ležel v těch místech, kde za naší doby stojí posv. Velehrad a město Uh. Hradiště i Staré Město. Napsal též „Knihu pro každého Moravana“ obsahující dějiny Moravy a pamětihodné zprávy o městech, hradech i osadách moravských. A co jiných knih! „Důkladnými pracemi v oboru vlastivědy moravské, z právních dějin, dějezpytu politického, z jazykovědy, literární historie a obsáhlými pracemi archivářskými získal si nehynoucí zásluhy o vývoj kulturního života českého na Moravě“, tak čteme v jedné zprávě při smrti jeho, která jej zastihla na odpočinku 23. prosince 1901.

Dr. František Snopek narodil se 25. září 1853 v Kunovicích v blízkosti Velehradu, jemuž zasvětil převážnou část svých životních prací. Ukončiv gymnasijská studia v Uher. Hradišti v r. 1872 a bohoslovecká v Olomouci, byl vysvěcen na kněze r. 1876. Působil na různých místech v duchovní správě, ve Velké, v Kuželově, ve Veselí, Strážnici,

Šumicích, Střílkách, Tovačově, Kroměříži. Počátkem jubilejního roku 1885 stal se kaplanem na Velehradě, aby byl za rušných příprav a ve dnech slavnostních ku pomoci faráři Josefu Vykydalovi, svému příznivci od dětství, který jej křtil, vyučoval náboženství a získal pro studia cyrilometodějská. Z Velehradu, po ukončených slavnostech, byl poslán ještě na různá místa, až byl jmenován r. 1888 expositou ve Svěbohově, r. 1893 kurátem v Blazicích,

a naposled 1898 arcibiskupským archivářem v Kroměříži, kde zůstal až do své smrti, která jej zastihla náhle 18. března 1921. Pohřbíval jej jeho spolužák a přítel, nově jmenovaný arcibiskup Ant. C. Stojan, spolu s metropolitou Lvovským, arcibiskupem Ondřejem Szeptyckým, právě dlicím v ten čas návštěvou v Olomouci. Za své vědecké zásluhy byl Snopek odměněn titulem papežského komoří a čestným doktorátem bohovědným od fakulty v Olomouci. Od roku 1880, kdy uveřejnil v I. ročníku Velehradského Sborníku, založeného P. Vykydalem, první svou tištěnou práci o počátcích úcty cyrilometodějské na západě, zůstal věren svému předsevzetí a všechny síly svého bystrého ducha dal do služeb studia dějin cyrilometodějských. Zejména si všimal theologických otázek a osvětlil četnými monografiemi nejednu temnou stránku cyrilometodějského problému, třebaž že v základní otázce pramenné se stavěl příliš nedůvěřivě k tak zvaným pannonským legendám o sv. Cyrilu a Metoději, jak nejnověji ukázal profesor lublaňské university Dr. Fr. Grivec v svém spise „O pravověrnosti sv. Cyrila a Metoda“ (v Lublani 1921, český překlad vyšel nákl. Akad. Velehradské v Kroměříži). Význam Snopkových výzkumných prací se ukázal hlavně v jeho obširných polemických spisech proti berlínskému profesorovi Alex. Brücknerovi, který novým, ale namnoze povrchním výkladem pramenů, snažil se vylíčiti sv. Cyrila a Metoděje jako obratné a lstivé Řeky, věrné nohsledy Fotiovy, kteří prý chtěli svou působností na Moravě vyrvati papeži celou oblast krajinnou a přivtěliti ji k patriarchátu cařihradskému. Proti těmto nesprávným, a k památce slovanských apoštolů nejvýš nespravedlivým naukám vyvstal Snopek a v celé řadě statí a knih vyvrátil trvale spleť lží a křivd, jimiž měly býti působnost i život sv. Cyrila a Metoděje sníženy na úroveň světské, vypočítavé, bezohledné a nemorální politiky. Jsou to hlavně jeho spisy: Konstantin-Cyryll a Methoděj, slovanští apoštolé (Olomouc 1908), německé rozšířené vydání téhož spisu (Kroměříž 1911), Apoštolové slovanští Konstantin-Cyryll a Methoděj. Slovo odvety (Praha 1913), Die Slavenapostel. Kritische Studien (Kroměříž 1918), a potom jeho životopisný nástin „Svatí Cyryll a Methoděj, apoštolé slovanští“ v III. svazku Bohovědného Slovníku (Praha 1920). Kromě toho praco-

val Snopek pilně i o dějinách Moravy a vydal několik cenných příspěvků z náboženské i politické historie Moravy, jako plod svých studií archiválních. Všech jeho prací napočítal univ. prof. Msgre Dr. Jos. Kachník v posmrtné vzpomínce v Našinci (1921, č. 69) 55.

Velehrad přirostl k srdci Snopkovu od útlého mládí. Byl zde častým návštěvníkem. Přednášel o sv. Cyrilu a Metoději na prvních dvou unionistických sjezdech a naposled dlel tu 5. července 1920, kdy se po prvé na Velehradě sloužila hlaholská mše svatá; byl pohnut až k slzám, že po víc než tisíci letech opět v někdejší kolébce křesťanství u Slovanů ožívuje slovanská liturgie. Snopkovo jméno, které mělo dobrý zvuk i ve vědeckých kruzích laických, zůstane v úctě i u všech ctitelů staroslavného Velehradu.

Josef Vykydal, mnoholetý farář a děkan na Velehradě, veliký ctitel ss. Cyrila a Metoděje, narodil se dne 27. března 1827 v Bilanech u Kroměříže z rodičů zámožných. Studie konal v Kroměříži a v Olomouci, kdež byl na kněze vysvěcen r. 1850. Dostal se za kooperatora do Hovězí, pak do Kunovic při Uher. Hradišti. Odtud vodíval velké průvody pout-

níků na cyrilo-metodějské slavnosti na Velehrad i kázával zde velmi nadšeně. Miloval posv. Velehrad a protož opustiv bohatý patronát Lichtensteinský stal se farářem na Velehradě, tedy na chudobném patronátě náboženského fondu r. 1865. Brzy pak ustanoven po žádosti kněžstva děkanem uher.-hradištského děkanátu. Zasahoval-li činně do příprav a zařízení jubilejních slavností cyrilo-metodějských na Velehradě r. 1863, byl tím více účastněn ve všem jako farář velehradský jubilejního r. 1869 a 1885. Nadšeností zrovna hořel. Nejvřelejším přáním jeho vždy bylo, povznést slavnosti cyrilo-metodějské a prospěti lidu. Žil pro lid a snažil se jej povznést duševně i hmotně. Dobře se znal se Sušilem, Brandlem, Kuldou, Matějem Procházkou, Dr. Šromem a j. Byl věrným strážcem posv. Velehradu, jsa u lidu ve velké vážnosti jak ve farnosti, tak v celém okresu uh.hradištském, ano i v okresích sousedních.

Vydával i redigoval „Sborník Velehradský“. Znal všechny slovanské jazyky, ovšem i latinský a německý, ale i francouzský a anglický. Za své veliké zásluhy byl jmenován assessorem (přisedícím) k. a. konsistoře olomoucké v jubilejním r. 1885 a čestným papežským komořím (monsiñorem) r. 1888. Další odměnou měla býti velká fara v Cholině, kde stal se farářem r. 1889, obnovil tam kostel i faru, založil hospodářský spolek, ale za krátko zemřel 11. dubna 1894.

Adolf Jašek byl vhodně nazván „pravou rukou“ arcibiskupa Stojana, neboť od svých bohosloveckých let až do svého brzkého skonu byl neustále jeho spolupracovníkem a hlavním šířitelem ideí cyrilometodějských. Narodil se 14. července 1880 ve Štramberku u Příbora a vystudovav gymnasium ve Val. Meziříčí, vstoupil r. 1901 do boho-

sloví v Olomouci, kde jako předseda Literární jednoty hleděl získati bohoslovce pro práci unionistickou, a byl vysvěcen na kněze r. 1905. Když později jako kněz byl ustanoven katechetou v Kroměříži, ještě úžeji přilnul k myšlence cyrilometodějské a spolu s proboštem Stojanem založil časopis Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje, v němž sledoval pozorně církevní život mezi pravoslavnými Slovany a získával lid pro to, aby modlitbami a almužnou podporoval chudičké misie mezi Slovany. Také spolek Apoštolát měl v něm horlivého jednatele, který svůj zápal pro unii živil nejen studiemi, nýbrž i osobním stykem s předními pracovníky unie z ciziny, misiemi, konanými mezi Čechy v Porýní a Bulharsku, i cestami, zvláště cestou do Ruska v r. 1914. P. Jašek byl také jednatelem Akademie Velehradské od jejího založení a zasloužil se mnoho o vydávání vědeckého časopisu pro studium unionistických otázek, jenž napřed (od r. 1905) vycházel s názvem „Slavorum litterae theologicae“ a počínajíc ročníkem sedmým (r. 1911) byl přezván „Acta Academie Velehradensis“ (dosud vyšlo 11 svazků). Tam vyšla také Jaškova vědecká studie o kanonu knih Starého Zákona v pravoslavné církvi.

O Velehrad staral se jako jednatel Cyrilomet. družstva Velehrad a byl jedním z hlavních pořadatelů všech slavností za posledních let, neúnavný, všude přítomný, kde bylo třeba rady a pomoci, krajně obětavý a ve svých způsobech prostý. Staral se jen o druhé, na sebe nedbal; nejednou za návalu poutníků, uléhal znaven, když vše utichlo, někam do koutku na slámu.

Nikdo by nebyl tušil, že úkol, jehož se s radostí a ochotou podjal na přání arcib. Stojana, aby konal společně s P. Lvem Pospíšilem sbírky pro Apoštolát mezi americkými československými katolíky, bude proň osudným.

Odjel do Ameriky koncem dubna 1922, dostav požehnání od svého oteckého příznivce, arcibiskupa Stojana, ale za oceánem nakupilo se oběma apoštolským pracovníkům tolik neočekávaných obtíží, že se obávali, aby nepřízeň některých kruhů docela nepřekazila jejich poslání. P. Jašek tím hořce trpěl, jak svědčí četné jeho listy. K tomuto duševnímu utrpení přidružila se i nemoc, jež ukončila náhle jeho život, plný obětí a zapírání, dne 11. ledna 1923 v Clevelandě, u tamního českého faráře a přítele Velehradu Rev. Oldřicha Zlámala. V Clevelandě byl také P. Jašek pohřben, za obrovské účasti českého lidu, od biskupa Msgr. Schrembsa. Zanechal po sobě památku obětavého, vpravdě apoštolského kněze, a na Velehradě, jež tak oddaně miloval, má býti na jeho pamět od amerických Čechů postavena v nádvoří Stojanova dvorana, jemu ku počtě nazvaná „Jaškovým sálem“.

Jan Vychodil, spisovatel této knihy, jež vychází v sedmém vydání, narozen 26. srpna 1848 v Třebčíně u Olomouce, byl vysvěcen r. 1874 a stal se brzy kaplanem na Velehradě, přilnuv k tomuto posvátnému místu tou měrou, že mu věnoval všechny své síly i později jako farář v Želechovicích a Cholině. Nejen v svých nesčetných člancích a studiích jak topografických, tak dějinných, hagiografických a homiletických, vesměs týkajících se Velehradu, jež popsal bibliograficky inž. Vilém Bitnar (v Lidových Listech 30. srpna 1924) v své jubilejní stati k padesátému výročí

Vychodilovy primice¹⁾), ale též živým slovem v chrámě, ve škole, na schůzích a sjezdech, na př. na druhém uni-onistickém kongrese r. 1909, šířil známost a slávu Velehradu.

Literárně začal psát pod pseudonymem Jana Andrejeva již v r. 1877. Z jeho drobnějších studií, uveřejněných po různých časopisech, Našem Domově, Obzoru, Časopisu Vlast, spolku mus. v Olomouci a j., hlavně však ve Sborníku Velehradském, jehož redakci převzal po Vykydalovi r. 1899, vznikly i jeho publikace knižní, jako tento jeho spis o Velehradě a jeho památkostech, ovoce mnoholeté práce a neutuchajícího nadšení, dále jeho jubilejní spis „Zlatý okružník Grande munus a Josef Jiří Strossmayer“ (Brno 1905), Jubilejní rok sv. Cyrila, Slovanův apoštola (Brno 1909), Z otázek Cyrilometodějských (Olomouc 1911) a j.

Práce Jana Vychodila, který s kronikářskou zevrubností zaznamenával vše, co se týkalo Velehradu, budou vždy cennými pomůckami všem, kdo se zajímají o dávnou nebo nedávnou minulost tohoto místa, jehož významnost právě poslední dobou vzrůstá rok od roku. P. Vychodil žije na odpočinku v svém rodišti, trpělivě snášeje neuh svého stáří. Svůj dům i s pozemkem (23 měřic) daroval Matici Cyrilometodějské již v roce 1911, ponechav si do smrti jen byt. Přejeme vzácnému pracovníku cyrilometodějskému a šlechtnému knězi, jednomu z posledních Sušilovců, aby se dočkal ještě dalšího vydání své knihy, která tak podrobně líčí krásy velehradské svatyně i jejího nejbližšího okolí!

Baltazar Hřiva, synovec a spolu věrný druh a pomocník arcibiskupa Stojana, narodil se 8. ledna 1865 v Beňově u Přerova jako syn mlynáře. Bylo mu již 14 let, když se dostal na podnět svého strýce P. Stojana na gymnasium ve Val. Meziříčí a pak do Přerova. Roku 1890 byl vysvěcen na kněze a ustanoven kaplanem v Brumově, odkud po několika měsících přeložen do Napajedel, kde se stal po odchodu P. Ignáce

¹⁾ Odtamtud jsou převzaty údaje biografické i literární v tomto odstavci.

Sauera († 1925) na odpočinek, farářem a později děkanem. Tam působí posavad, vážen jsa pro svou horlivost v duchovní správě, i pro svou obětavou péči o hmotné povznesení chudého lidu; založil pro něj a vedl Raiffeisenku. Vedle P. Jaška byl P. Baltazar Hříva hlavním spolupracovníkem Stojanovým a účastnil se s ním všech slavností velehradských jako hlavní aranžér.

Měl vždy celou družinu nadšených pomocníků, mužů i žen, kol sebe, kteří se starali o všechny potřeby poutníků, a nelitovali pro slávu a čest Velehradu žádných obětí a námah. Hlavně sluší připomenouti jeho neúnavnou a zkušenou sestru, *slečnu Marii Hřívovou*. Mívala na starosti kuchyň a dovedla vždy najíti dobrodince, kteří přispěli, když byla nouze, a ta byla skoro vždy, potravinami neb penězi, aby bylo možno pohostiti všechny, podle přání faráře a později probošta a arcibiskupa Stojana, jemuž od počátku spravovala domácnost. Nyní svěřena jí byla péče o kuchyň ve Stojanově, pokud se jí neujmou řádové sestry. P. Baltazar Hříva zůstává zde už poslední z kroužku Stojanova, odkud jako z ohniska vyzařovaly nadšené snahy cyrilometodějské, jsa zasvěcen do všech plánů svého zvěčnělého strýce a oddán s krajní zapíravostí a houževnatou vůlí jeho dílu, jemuž slouží věrně přes veškeru nepřízeň. Jeho zásluhy o vystavění Stojanova na Velehradě byly již vylíčeny shora (str. 69—79). Bez P. Hřívy by tento poutní dům nikdy nebyl býval tak krásně a pečlivě vybaven. Kéž mu popřeje Bůh, aby viděl brzy tento životní odkaz Stojanův cele dohotoven!

NYNĚJŠÍ STRÁŽCI VELEHRADU.

Od r. 1890 konají duchovní správu na Velehradě jesuité, kteří tu zřídili též r. 1915 Ústav sv. Cyrila a Metoděje (viz str. 9) s gymnasiem. Jejich práce na Velehradě, na kazatelně, ve zpovědnici, v domě, zejména o velkých poutích a slavnostech, je neocenitelná. Proto si jich lid velmi váží. Mnozí z těchto misionářů stali se populárními v nejširších vrstvách ctitelů velehradských.

Především sluší uvést **P. Jana Cibulku**, kněze horlivého, moudrého a učného, (nar. 3. srpna 1836 v Ústí n. O.), jenž proslul jako oblíbený kazatel, protkávající rád své řeči příběhy z českých dějin. Pečoval o rozkvět sv. Hostýna, kde působil v letech 1888—1898, a Velehradu, kde byl od roku 1899 až do své smrti 18. prosince 1902 rektorem.

Na Velehradě, z výtěžku loterie a za přispění slč. Krausové z Prahy, vystavěl celý nový trakt s domácí kaplí a slovanskou dvoranou a dal popud k založení Družstva „Velehrad“ ku povznesení této slovanské svatyně.

Na Velehradě působil také v l. 1894 až 1900 jako správce velehradské fary a potom nějakou dobu jako spirituál koleje **T. J. P. Antonín Rejzek**, pilný spisovatel hagiografický, který vyličil v svých spisech život bl. Anežky české, bl. Edmunda Kampiana T. J., sv. Josafata, mučnicka za unii, sv. Františka Xaver. Hlavním jeho dílem jest však obšírné vypsání života „Bohuslava Balbína“. Vydal také r. 1900 „Popis svatyně velehradské“. Za jeho správy postaveny byly nové věže velehradského chrámu. Narodil se 5. listopadu 1844 ve Veselí u Mnich. Hradiště v Čechách, a zemřel v pražské koleji T. J. 6. prosince 1920.

Nezapomenutelně utkvěl všem, kdo se s ním setkali, v paměti **P. Josef Jaroš**, T. J., jenž v mladém věku zemřel v Praze 26. února 1921. Působil sice krátký čas na Velehradě, ale zůstavil zde po sobě vzácnou památku v nádherném obraze Panny Marie, Matky unie, kterou podle jeho návrhu zhotovil prof. Emanuel Dítě. Byl určen pro kostel, ale chová se nyní prozatím v domácí kapli klášterní. I několik studií P. Jaroše týká se Velehradu, jehož památky sbíral a pořádal s dojemnou pietou.

Od r. 1920 vydává Papežská kolej Tov. Ježíšova na Velehradě „Zprávy Velehradské“, kde se možno dočísti mnoho zajímavých podrobností o poutním ruchu i skrytém klášterním životě na Velehradě. Posud vyšlo 17 čísel. Bylo by si přáti, aby program tohoto potřebného časopisu byl rozšířen tak, aby se stal náhradou za někdejší „Sborník Velehradský“.

REJSTŘÍK.

p. = poznámka.

- A**boba 8 p., 65 p.
Adler L. 21.
Anaklet II. protipapež 40.
Andrzejewski Ig. 27.
Bartis Matěj, převor velehr. 10 p., 110.
Bartoloměj, opat velehr. 114.
Bartoš Frant. 115.
Barvitijs A. V. 54.
Bauer Frant., kardinál 41, 42, 44, 58, 62, 96, 104, 105, 106, 122-3, 129.
Benedikt XV. 9, 117, 119.
Bitnar Vilém 138.
Bohoslovci olomoučtí 22, 53, 93.
Boris, bulh. princ 130.
Bořivoj, kníže české 31, 36, 48 (křest), 49.
Brandl Vincenc 8, 129, 134.
Brázdil Ond. 50.
Brückner Alex. 135.
Bumci, biskup 104.
Castries des, vévoda 80.
Ciani Giovanni, sochař 54.
Cibulka Jan T. J. 90, 141.
Cisterciáci:
na Velehradě 8-9, 22, 24, 28, 46, 48-9, 71;
kaple sv. Cisterciáků 32-3;
Cisterciánky v Třebnici 38;
znak c - ů na Velehradě 50, 86, 108-9, 112.
Cvinček Andr. 104.
Cyril a Metoděj sv. 7, 10, 17, 31, 36, 38, 41 (sochy), 50, 57, 59, 60, 84, 90-1, 105;
Cyril sv. 48, 62-4 (ostatky), 92;
Metod sv. 95;
obrazy 108-115;
svátek 121.
Čechové američtí 43, 79, 97, 138.
Červinka I. L. 8 p.
Čičerinová Žofie 68.
Daněk Ed. 22.
Daniél, biskup pražský 26.
z Deblína Maxmilián Fr. starší 28.
Děvín 8 p.
Dítě Eman., malíř 141.
Dobrovský Jos. 90.
Domenichino, malíř 24.
Dudík, dr. Beda 7 p., 63, 95 p.
Egstein Frant. Ig., malíř 34, 46.
Fabiánek Fr., sochař 76, 133.
Ferdinand I., bulh. car 130.
Florian, opat velehr. 49.
Folys 99.
Fotios, patriarcha 105.
Fürstenberg Bedř., kardinál 9, 19, 58, 60, 64, 84, 92, 94, 96, 97, 120-2, 133.
Gebej Petr, biskup 107.
Germenth Bern., lékárník na Velehradě 81.
Gindel Ant., biskup 127, 128.
Glavinić Angelko 103.
Goeken Vas. 106.
Grafenauer, poslanec 104.
Grande munus, encykl. Lva XIII. 13, 65, 95 p., 98, 105, 116, 120, 139.
Grivec Fr. dr. 106, 135.
Hadrián II., papež 17.
Hatuščyňskij M. 106.
Hauk Ant., prelát velehr. 81.
Hauke Jos., varhanář 28, 50.
Havelka Jan 131.
Havryšček, kanovník 103.
Henczel P. 102.
Hirnlé Frant., sochař 80.
Hirschmentzel Christian, cisterciák velehr. 33 p., 56 p., 108, 113-4, 115.
Hladík Jos., sochař 25, 66, 74, 98.
Hlinka Ondř., poslanec 126.
Horník Mich. 97.
Hranilović Ilija, biskup 97.
Hruban Mořic JUDr. 100, 104.
Hříva Balt. 69, 70, 72, 103, 126, 139-140.
Hřívová Marie 102, 140.
Hybner Frant. 52, 69 p.
Imrich Frant., varhanář 52.

Innocenc II., papež 40.
Jan, opat velehr. 48.
Jan Sarkander blah. 121.
Janáček Leo 133.
Jantausch dr., biskup 73, 125.
Jaroš Jos. T. J. 141.
Jašek Adolf 102, 104, 137-8, 140.
Jeglič Ant. Bonav., kníže-biskup 104.
Jelen, redaktor 100.
Jemelka Fr. T. J. 100.
Jesuité na Velehradě 9, 20, 90, 140-141.
Jindřich I. Bradatý 38.
Josafat sv. 76.
Juránek Jos., architekt 72.
Juriga dr. 102, 103.
Kachník Jos. dr. 136.
Kakowski, kardinál 117.
Klein Norb. dr., biskup 125.
Kliment sv., papež 31, 33 (ostatky), 62, 90, 104.
Kmint, prof. 100.
Kocylovskij Josafat dr., biskup 76, 107.
Kočárník Václav, Chicago 43.
Kodet Em., sochař 66, 98.
Köhler Jan, malíř 76.
Kolísek dr. 99.
Korčian Bened., opat 97.
Koruna soluňská 28, 49, 56.
Kristková Beata 21.
Křenek Otakar 82.
Kubíček, malíř 58.
Lankhuff Aug. 51.
Ledochowski Zik., prelát 126.
Lev XIII., papež 20, 21, 63, 64, 66, 81, 98, 105, 116-7, 120.
Lewicki Štěpán, malíř 27.
Liebscher Adolf, malíř 31.
Liebšteinský Fr. Karel z Kolovrat 113-4.
Malcev Alex. 106.
Malý Jos., opat velehr. 49, 81, 86.
Marlajski Ambrož, O. Fr. 104.
Marmaggi Fr., nuncius papež. 73, 107, 125.
Matejko Jan, polský malíř 20, 97.
Mayer v Mnichově 20, 50.
Max Eman., sochař 41, 42, 123.
Mendl Řehoř, opat 94.

Menini Fr. Robert, arcibiskup 99, 101, 104, 105.
Meretta Gust., architekt 11, 50, 64.
Mikuláš I., kníže černohor. 62.
Molitor Karel 56.
Monmouseau, abbé 102.
Mrkva, inženýr 72.
Neumann Ed., malíř 89, 103.
Neumann Ferd., sochař 14, 41, 43.
Nevěřil, dr. Jan 8 p., 65 p.
Niederle, dr. Lubor 7 p.
Njaradi Dion., dr. biskup 107.
Okánik dr. 100.
Ondřej, biskup pražský 26.
Onieckievič 99.
Oswald Tob., cisterciák velehr. 19.
Pagani Pavel, malíř 46.
Palmieri Aur. 106.
Papp Ant., biskup 107.
Pelikán Jul., sochař 131.
Petr, mnich velehr. 48.
Pius X, 122, 123.
Pius XI. 107, 117-9.
Posilović Jur., biskup 97.
Pospíšil Lev 138.
Potoczek, poslanec 100.
Pötting Emanuel, hrabě 64.
Prečan Leop., arcibiskup 73, 107, 119.
Procházka Matěj dr. 65, 128-9.
Prokop Aug., prof. 10 p., 56 p.
Přemysl Otokar I. 8, 14, 45, 87, 110.
Raab Ig., malíř 19, 31, 80, 87.
Radiměř, inženýr 79.
Radislav, vévoda zlický 29.
Rejzek Ant. T. J. 13, 141.
Richter Ant., varhanář 50.
Rieger dr. Lad. 97.
de Rossi Giovanni Battista 62.
Rostislav, kníže morav. 7, 8 p., 31, 108.
Rychman Jan, stavitel 81.
Sapieha, kníže arcibiskup 99, 100.
Sasinek Fr. V. 36.
Schaffgotsche Ant. Arnošt, biskup 94.
Schrembs, biskup 138.
Schröbel Em. Jos., biskup 97.
Schönborn Fr., hrabě, arcibiskup praž. 44, 97.

Schum, probošt 97.
Schwarzenberg Bedř., kardinál 92, 94, 122.
Scialli Michal 104.
Sedláček Aug. 52.
Sedlák dr., biskup 124, 125.
Sequens, prof. 53.
Sina, Šimon Jiří, baron 9, 58, 121.
Skrbenský Lev, kardinál 124.
Snopek Fr., archivář 101, 103, 106, 134-136.
Soukop Jan 79, 83, 115, 127, 131-132.
Stablewski, dr. Florian, arcibiskup hvězdensko-poznaň. 27.
Steinhäuser K., sochař 19.
Stojan Ant. Cyr. 13, 21, 25-6, 69, 70, 72, 74, 76, 78, 98, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 123-6, 135, 137, 138, 139, 140.
Strmiska Matěj, varhanář 52.
Strossmayer Jos. Jiří, biskup 41, 42 p., 43 p., 67, 97, 119-120, 139.
Středovský J. J. 11 p., 56 p.
Stupavský R. 120.
Sušil Frant. 85, 90, 93, 123, 127-8, 129, 130, 131, 133, 136.
Svatopluk 31, 36, 57.
Svatopluk II. 36.
Szeptycki Ondř., arcibiskup 105, 106, 135.
Šaňák Jos., stavitel 79.
Šarić Ivan, dr. arcibiskup 76, 99, 100.
Škorpík Xav. dr. 92.
Špaldák Ad. 106.
Šrom, dr. Fr. Al. ryt. 81, 136.
Šťastný Vlad. 98.
Štulc Václav 88, 96.
Šweigl Ondřej, malíř 80.
Táborité 45, 48.

Taroucca Sylva, hrabě 24.
Tománek 103.
Tomeček Fr. T. J. 8 p., 103.
Totila, král Gothů 24, 28-9.
Urban J. T. J. 106.
Velehrad:
dějiny 7-9, 91, 108, 134;
papežský ústav 9, 140;
vykopávky 8 p., 10, 11, 55;
přepadení od Táboritů 45, 48, 65;
Švédové na V. 88;
dar Rusů k r. 1869 60-62, 95, 130;
požár kostela 10, 11, 49;
zrušení kláštera 9, 58, 91;
mor na V. 81;
„neštovice“ na V. 96;
znak 108, 112;
liturgie slovanská na V. 118-9;
Akademie Velehradská 137.
Vetřý Kar. T. J. 22.
Viktor, protipapež 40.
Vladislav Jindřich, markrabě moravský 8, 14, 26, 45, 50, 87, 91, 109, 110.
Vodička Boh., architekt 72.
Vychodil Jan 35, 49, 50, 56 p., 65 p., 67, 95 p., 101, 138-9.
Vykydal Jos. 27, 50, 87, 101, 134, 135, 136-7, 139.
Waltrová Antonie 66, 67.
Wankel Jindř., MUDr. 131.
Werner P. 102.
Willmann Mich., malíř 24.
Wolszlegier, dr. Ant. 27.
Wurm Ign. 129-131, 133.
Zatzka, malíř 87.
Zavadil Jos. 8 p.
Zavoral Met., opat 73, 124.
Zlámal Oldřich Rev. 138.
Zuri Filip, prelát velehr. 80.

O B S A H.

Úvodem	5
Velehrad	7
Kostel	10—56
Dějiny 10. — Poloha 11. — Průčelí chrámové 13. — Popis vnitřku 15. — Hlavní oltář a presbyterium 17. — Kaple sv. Benedikta 23. — Kaple královská čili Božího hrobu 25. — Prapor polský 26. — Kaple sv. Petra, sv. Skolastiky 28. — Kaple sv. Václava 29. — Kaple sv. Maří Magdaleny 30. — Kaple sv. Cyrila 31. — Kaple sv. Kateřiny, ss. Cisterciáků 32. — Kaple ss. andělů 33. — Kaple sv. Barbory 35. — Kaple sv. Metoděje, sv. Marie Egyptské 36. — Kaple sv. Floriána 37. — Kaple sv. Hedviky, sv. Pavla 38. — Kaple sv. Bernarda 39. — Sochy sv. Cyrila a Metoděje 41. — Sochy sv. Petra a Pavla, Korouhev americká 43. — Prapor katol. rolnictva, Korouhev velkopolská 44. — Prapor Sdružení venkovské Omladiny, Báně či kopule 45. — Kůrní lavice 46. — Klenba hlavní lodi 48. — Okno průčelní 49. — Varhany 50. — Kazatelna, Kříž u vchodu 52. — Křtitelnice mramorová 53. — Bratr Fortunát, Chvalopěvci 54. — Apsidy 55. — Koruna soluňská 56.	
Cyrilka	57—65
Ostatky sv. Cyrila	62
Museum	65—69
Stojanov	69—79
Vznik	69
Popis	74
Jiné památnosti	79—83
Klášter	83—90
Nádvoří 84. — Konvent 85. — Refektář 87. — Dvorana sjezdová 88. — Kaple domácí 90.	
Jubilejní slavnosti cyrilometodějské	90—104
Tisícileté jubileum r. 1863 91. — Tisícileté jubileum r. 1869 93. — Tisícileté jubileum r. 1885 95. — Tisíci a padesátileté jubileum r. 1913 98.	
Unionistické sjezdy	105—107
Velehradské obrazy	108—115
I. Velehrad královský po r. 863 108. II. Velehrad markrabský po r. 1198 110. III. Velehrad klášterní r. 1668 113.	
Mužové o Velehrad zasloužili	116—140
Lev XIII. 116. — Pius XI. 117. — Jos. Jiří Strossmayer 119. — Kardinál Fürstenberg 120. — Frant. Sal. kard. Bauer 122. — Ant. Cyr. Stojan 123. — Fr. Sušil 127. — Matěj Procházka 128. — Ign. Wurm 129. — Jan Soukop 131. — Pavel Křížkovský 132. — Vinc. Brandl 134. — Frant. Snopek 134. — Jos. Vykydal 136. — Ad. Jašek 137. — Jan Vychodil 138. — Balt. Hříva 139.	
Nynější strážci Velehradu	140—141
Rejstřík	143

**Nakladatelství cyrillo-methodějské literatury a památek
velehradských**

M. MELICHÁRKA NA VELEHRADĚ.

Tiskem Slovácké knihtiskárny Karla Novotného v Uh. Hradišti.

